magazin istoric

ANUL IX Nr. 12 (105) DECEMBRIE 1975

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul IX - Nr. 12 (105)
decembrie 1975

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

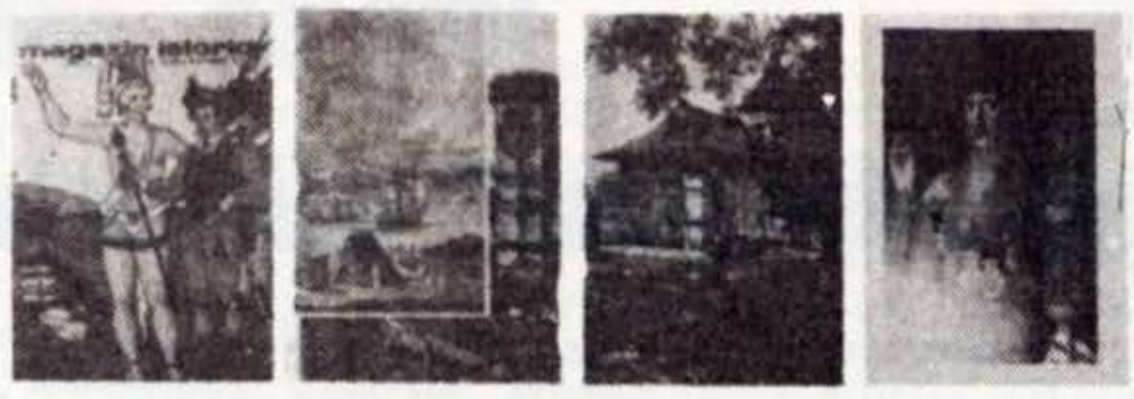

① ④ ② ③

① În 1562, exploratorul Jean Ribault, debarcînd ④ pe coasta răsăriteană a Americii de Nord, ridică o coloană de piatră cu însemnele Franţei. Doi ani mai tîrziu, o altă expediţie franceză, condusă de René de Laudonnière, soseşte în aceleaşi locuri. Şeful unui trib indian îi arată lui Laudonnière coloana lui Ribault adoptată, între timp, ca totem de către tribul local. După un desen de Jacques Le Moyne de Morgues; cca. 1564. În stînga: oraşul şi portul canadian Halifax în perioada colonizării engleze. Gravură de Richard Short, 1760 **(Canada, 1759. Bătălia şesurilor,** p.11)

② De aproape cinci veacuri dăinuie strălucita ctitorie a lui Ştefan cel Mare de la Voroneţ **(Vechi aşezări şi monumente moldovene,** p. 8)

③ Sofronie Miclescu, mitropolit al Moldovei, sub preşedinţia căruia s-au desfăşurat lucrările Adunării ad-hoc din 1857 şi ale istoricei Adunări din 5 ianuarie 1859 **(O instituţie veche în datinile ţării — Adunările Elective,** p. 4)

SUMAR

Ţara Românească — istoria unui nume al întregului teritoriu locuit de români: VASILE MACIU 2
O instituţie veche în datinile ţării — Adunările Elective: N. COPOIU 4
Vechi aşezări şi monumente moldovene: VIRGIL CÂNDEA 8
Ecouri de lungă durată 9
Canada 1759. Bătălia şesurilor: GUSTAVE LANCTOT 11
Nicolae Milescu şi marile lui virtuţi diplomatice: MIRCEA MALIŢA 17
„Cîteva păreri personale": TAKE IONESCU 20
File din istoria Coreei. Chosŏn şi întemeietorul său Yi Sŏnggye: V. CRISTIAN 25
O farsă judiciară... şi judecata nepărtinitoare a istoriei: GH. MATEI 28
Solii socialiste peste Dunăre: Ţ. PINTEAN, I. TOACĂ 31
Crabul se strecoară printre dinţii dragonului: PAUL B. MARIAN 33
Octombrie 1777. Asasinatul de la Beilic şi versiunile sale: N. GRIGORAŞ 38
24 octombrie 1929. „Joia neagră" de la New York: GARONWY REES 41
Papen — „omul de încredere" al lui Hindenburg: ANDRÉ FRANÇOIS-PONCET 44
Primul mare pod din Ţara Românească: EMIL PĂUNESCU 49
„Eu l-am executat pe Mussolini": WALTER AUDISIO 50
Marea sărbătoare a Soarelui: MARC de SMEDT 54
1918. Un medic brăilean salvează sute de prizonieri italieni: S. PALTIN 56

● **Concursul** Magazin istoric, **ediţia 1975: 100 răspunsuri la 100 întrebări... 23**

● **Cărţi sosite la redacţie ... 37** ● **Zîmbete din cronici ... 57** ● **Poşta** Magazin istoric **... 58** ● **Sumarul sumarelor... 60**

ȚARA ROMÂNEASCĂ –
istoria unui nume
al întregului teritoriu locuit de români

VASILE MACIU

În cunoscuta sa lucrare, intitulată simbolic Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor **(1716-1717), marele învățat Dimitrie Cantemir arăta că, înainte de întemeierea statelor feudale independente, românii numeau întregul teritoriu pe care îl locuiau Țara Românească. Aceasta izvora din conștiința pronunțată a faptului că românii, atunci cînd dăduseră un nume teritoriului locuit de ei, porniseră de la realitatea istorică a modului în care se născuseră ca popor. Populația fostei Dacii — omogenă prin origină și limbă — s-á considerat moștenitoarea de drept a vechii civilizații romane, a teritoriului pe care această civilizație se manifestase în plenitudinea ei vreme îndelungată.**

„Timp de secole — se spune în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — **noul popor creat prin contopirea dacilor cu romanii — poporul român — a trebuit să ducă o luptă îndîrjită și necurmată pentru a-și păstra ființa, pentru a-și asigura continuitatea pe teritoriul în care s-a născut și dezvoltat, în ciuda vicisitudinilor istorice".**

Mult mai tîrziu, în primele secole ale celui de-al doilea mileniu, în condițiile dezvoltării relațiilor de producție feudale și din motive similare celor care au dus la fărîmițare și în alte părți ale Europei, și pe teritoriul fostului regat al Daciei au luat naștere mai multe nuclee politice prestatale, din contopirea cărora s-au format apoi statele feudale independente românești. În cursul sec. XI-XIII, Transilvania a fost cucerită de regatul apostolic al Ungariei. În prima jumătate a sec. XIV, în teritoriul dintre Carpați și Dunăre s-a născut un stat feudal independent care a preluat vechiul nume Țara Românească.

Valah și Valahia

O vreme, numele de Țara Românească a fost utilizat — pentru statul format între Carpați și Dunăre — în traducere slavonă și greacă. Limba română a început să fie folosită în documente în sec. XVII, cînd a devenit limbă de cancelarie; tot în acea vreme a fost introdusă și în biserică. Pînă atunci, atît în cancelarii, cît și în oficierea slujbelor religioase se folosea slavona. Ca atare, în materialele scrise, numele Țării Românești a apărut tradus în această limbă, sub forma **Vlașcoe Zemlea.** După ce Patriarhia din Constantinopol a autorizat, în 1359 înființarea Mitropoliei Țării Românești, în actele privind biserica, atît în cele grecești cît și în cele slavone, forul constantinopolitan a impus denumirea dată de greci Țării Românești și anume **Ungro-Vlahia,** ceea ce înseamnă „Valahia de lîngă Ungaria". Grecii îi numeau pe români în genere **vlahi**, cuvînt împrumutat de ei de la slavii sudici și modelat potrivit specificului limbii lor.

Începînd cu sec. XIV Cancelaria Curiei papale a utilizat și ea, în documentele redactate în limba latină, termenii cu sens etnic **Vlahia** și **Valachia** care, traduși în românește, înseamnă „România", și nu Țara Românească, deoarece substantivul „țară" nu figura în ei.

Datorită sensului său etnic precis, numele de **Valachia** a căpătat o largă răspîndire în țările catolice care foloseau ca limbă de bi-serică și de cancelarie latina. Derivate ale lui, adaptate caracterului diferitelor limbi, sînt utilizate de turci, ruși, g rmani, francezi ș.a. În prima jumătate a sec. XIX, sub influența franceză, acest termen a fost folosit și de români, de pildă în titlul **Regulamentului organic.**

Termenul de **Valachia** și alte forme derivate din acesta au fost folosite și de călători străini. Germanii Peter Sparnau și Ulrich von Tennstädt referindu-se la trecerea lor, în 1385, prin Țara Românească, au numit-o **Das Lant Walachei.** Ceva mai tîrziu, cronicarul francez Jehan de Wavrin, povestind expediția flotei burgunde pe Dunăre în 1445, flotă comandată de nepotul cronicarului, Walerand de Wavrin, a numit Țara Românească **Vallaquie.** Turcii, veniți în Peninsula Balcanică la mijlocul sec. XIV, deci la un sfert de secol după întemeierea Țării Românești ca stat feudal independent, i-au spus **Kara Iflak**[1], adică „Valahia Neagră", termenul **Iflak** fiind forma turcească a cuvîntului Valahia.

Originea termenului **valah,** din care a derivat și numele **Valahia**[2], dat sub diferite forme Țării Românești, i-a preocupat pe diferiți învățați. Astfel, istoricul și geograful Enea Silvio Piccolomini, devenit papă între anii 1458-1464, afirmînd originea latină a românilor în lucrarea sa **Historia rerum ubique gestarum locarumque,** tipărită postum în

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 6/1968.
[2] Despre semnificațiile numelui poporului și țării noastre, vezi **Magazin istoric,** nr. 10, 12/1969 și 10/1970.

1501, cu titlul **Cosmographia,** susținea că numele valahi, dat românilor, ar veni de la generalul roman Flaccus, care ar fi colonizat țara cu ostașii săi. Bucurîndu-se de prestigiul acestui istoric și geograf ajuns cap al bisericii catolice, părerea a căpătat o largă răspîndire în sec. XVI-XVII, deși ea nu reprezenta decît o modalitate naivă de a demonstra originea latină a românilor.

Originea reală a numelui **valah** și a derivatului acestuia **Valahia** este astăzi binecunoscută. Vechii germani, care cunoscuseră ca vecini ai lor pe **galli,** cărora le ziceau **walii,** prin transpunerea lui **g** în **w,** au numit și pe cuceritorii și asimilatorii romani ai galilor cu același termen, din care a derivat și numele dat de ei românilor. Slavii de sud, adaptînd limbii lor acest termen, i-au numit pe români **vlasi,** de unde **Vlașca** = **România.** De la slavii sudici au luat și bizantinii cuvîntul, dîndu-i forma **vlahos.**

Această descoperire aparține eruditului istoric german Johannes Leunclavius, care a trăit în a doua jumătate a sec. XVI. În lucrarea sa consacrată istoriei sultanilor otomani, el a respins ideea despre derivarea numelui **valah** din cel al generalului roman Flaccus și a demonstrat că în antichitate așa îi numeau vechii germani pe gali. „Germanii — scrie el — așa numesc în cea mai mare parte pe italieni, cît și pe gali (care pentru germani sînt walli, după cum Gelimer, nume gotic, este Wilmer). Și în Anglia la fel este cu numele walilor, numele locuitorilor unei provincii, rămas mereu neschimbat de anglo-saxonii noștri, care obișnuiesc să-i cheme walchi și walisci; a căror limbă provincială — continuă Leunclavius — s-a înrudit cu limba Daciei, ea însăși o provincie a romanilor. Același nume al valachilor a fost primit de ai noștri [de germani — **n.n.**], schimbat în valachi prin pronunțare mai moale".

„Cuvinte aproape latinești"

Teza lui Leunclavius este confirmată și de eruditul francez Jacques Bongars, care, în 1585, a călătorit prin Transilvania și Țara Românească. Într-o scrisoare trimisă prietenului său Guillaume Lenormand, la 1 martie 1587, el se referea și la numele de valah dat de unii străini românilor și, firește, și țării lor. El spunea că atunci cînd a trecut prin Valahia a fost surprins auzind poporul rostind „cuvinte aproape latinești". El conchidea că „rămășițele romanilor care apărau Dacia nu și-au luat numele de la pretinsul întemeietor al neamului, Flaccus, cum inventă în chip de basm cei mai mulți «călători», ci de la germanii vecini și că gallii sau vallii — care pentru greci sînt blachi — și chiar wallonii sînt cu toții pentru germani unul și același popor". Cu alte cuvinte, învățatul francez, ca și Leunclavius, surprindea adevărata esență a fenomenului și anume: vechii germani foloseau unul și același nume pentru toate popoarele neolatine care s-au născut și dezvoltat pe teritoriile care altădată formaseră provincii ale Imperiului roman[1]. Și cînd el spune că germanii vechi vedeau în locuitorii acestor teritorii „unul și același popor", el dorea să releve efectele puternice ale romanizării diferitelor populații intrate în stăpînirea Romei, fenomen atît de evident, încît vechii germani l-au sintetizat prin folosirea unui singur nume pentru toți locuitorii întinsului imperiu.

Miron Costin, în **Cronica țărilor Moldovei și a Munteniei,** scrisă în 1677, în limba polonă, a respins și el descendența cuvîntului **valah** din numele amintitului general roman, considerînd-o, pe drept cuvînt, o poveste, „căci Flaccus acela — arăta el — a apărat numai provincia romană Myssia și malurile Dunării [...], însă nu a întemeiat nici o colonie, cum a făcut împăratul Traian". În **De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor,** tot Miron Costin, referindu-se la originea latină a românilor și italienilor, scrie că germanii „italianului zic valios și noao, moldovenilor și muntenilor, iar așa valios; franțuzii italianului valașhos, noao și muntenilor valașhos, leșii italianului valoh, iară noao valoșin [...], ungurii italianului olasŭ, iară moldoveanului și munteanului olah".

După P.P. Panaitescu, termenul **valah** ar deriva din germanicul **welși,** nume care ar fi fost dat de vechii germani tuturor latinilor, deci și românilor. De fapt, precizez eu, nu **welș** este forma primitivă a termenului **valah,** acesta fiind, împreună cu **valon,** anterior. Vechii germani considerau pe gali și romani ca un singur popor, căci țările galice fiind cucerite de romani, **gal** era sinonim cu **valah** și cu **valon,** prin trecerea lui **g** în **v,** după cum străvechiul cuvînt germanic **ger (guer** al francilor, vizigoților și longobarzilor) a devenit în evul mediu la germani **wehr.** De la vechii germani, cuvîntul **valahi** a trecut la slavii sudici sub forma **vlași,** adoptată și de grecii bizantini, ușor modificată — **vlahos.** Întemeindu-ne pe sensul originar al termenului **Valahia (Vlașca Vlahia, Iflak),** putem afirma că acesta se traduce exact românește nu prin Țara Românească ci prin **„România",** nume care a început să fie utilizat în sec. XIX pentru întregul teritoriu românesc, dar cîtva timp numai pentru principatul Țara Românească.

Statului românesc dintre Carpații Meridionali și Dunăre i s-au mai dat și alte nume. Faptul că își cucerise independența ca stat feudal în 1330, sub conducerea lui Basarab, a făcut ca unele foruri politice europene (Curia papală, Cancelaria regatului maghiar și cea a regatului polon) să denumească, în cîteva rînduri, noul stat întemeiat cu numele marelui și viteazului său voievod, ori cu un nume derivat din acesta. Astfel, într-o scrisoare trimisă în 1372 regelui Ludovic al Ungariei, papa Grigore XI numea Țara Românească **terra Bazarat,** adică „țara lui Basarab"; în 1377, chiar regele ungar utiliza expresia **in terra Bazarabi.** Și în documente de mai mare importanță s-a folosit, pentru statul românesc de la sud de Carpați, un nume derivat din cel al primului ei domn independent. În actul de alianță încheiat la 1396 de regele polon Vladislav Jagello cu Vlad Uzurpatorul, acesta

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 12/1968.

(Continuare în p. 36)

O INSTITUȚIE VECHE ÎN DATINILE ȚĂRII: ADUNĂRILE ELECTIVE

Perioada scursă între data adoptării Convenției de la Paris (7/19 august 1858) și cea a convocării Adunărilor Elective (28 decembrie 1858 în Moldova și 22 ianuarie 1859 în Țara Românească) s-a caracterizat printr-o dramatică confruntare politică între forțele unioniste, care se bucurau de largul sprijin al maselor și elementele reacționare, conservatoare care, încurajate de unele puteri străine interesate în menținerea separării celor două țări surori, urmăreau să saboteze procesul istoric, legic și ireversibil al Unirii. Ambele tabere și-au sprijinit acțiunea pe textul Convenției, dînd, bineînțeles, o interpretare diferită prevederilor acesteia. Astfel, forțele unioniste au căutat să folosească cît mai eficient acele stipulații ale Convenției care deschideau perspectiva unirii depline a Principatelor; elementele potrivnice au invocat prevederile mai restrictive ale aceluiași document și, în special, stipulațiile legii electorale în așa fel, încît să poată obține o poziție puternică în cele două Adunări.

Conform Convenției, pînă la alegerea celor doi domnitori, Moldova și Țara Românească au fost conduse de cîte o căimăcămie, formată, fiecare, din cîte trei persoane, alese din rîndul persoanelor care avuseseră funcțiile cele mai mari în țară în perioada anterioară (președintele Divanului domnesc, marele logofăt al Dreptății și ministrul din Lăuntru). Cei trei caimacami au fost în Moldova — V. Sturdza, A. Panu, Șt. Catargiu, iar în Țara Românească — I. Manu, E. Băleanu și I. Al. Filipescu. Sarcina principală a acestor căimăcămii a constat în organizarea alegerilor pentru Adunările Elective. Întrucît legea electorală preciza termene relativ scurte (56 zile) pînă la data alegerilor, căimăcămiile au avut un rol important în pregătirea generală a acestora.

Prevederile electorale din 1858 au fost mai restrictive, mai favorabile marilor proprietari, decît cele din 1857, pe baza cărora fuseseră alese Adunările ad-hoc. Exista, așadar, pericolul, care nu a putut fi evitat decît în parte, ca în viitoarele Adunări Elective să pătrundă elemente potrivnice Unirii. În același timp, unii dintre candidații la deputăție aspirau să candideze și la domnie, ceea ce complica situația. În aceste împrejurări, forțele unioniste au trebuit să desfășoare o vie propagandă pentru a înfrînge împotrivirea antiunioniștilor și a da viață idealului atît de scump maselor populare — unirea tuturor românilor.

În Țara Românească numai unul din cei trei caimacami — I. Al. Filipescu — era unionist. Aici, prevalîndu-se de dispozițiile restrictive ale legii electorale, autoritățile au încercat să înlăture pe unioniști atît din listele de alegători, cît și din rîndurile candidaților. Printre cei care n-ar fi întrunit „condițiile" pentru a fi aleși deputați (minimum 400 galbeni venit anual) se aflau personalități ca V. Boerescu sau C.A. Rosetti. Contestațiile acestora au fost admise — datorită caimacamului Filipescu, care era și ministrul Justiției, astfel încît cei doi vajnici luptători pentru Unire au fost, în cele din urmă, aleși în Adunarea Electivă. În ansamblu, însă, Adunarea de la București a fost dominată de elemente conservatoare, înclinate să aleagă ca domn pe unul dintre foștii domnitori (G. Bibescu, Barbu Știrbei sau Al. D. Ghica)[1].

În Moldova, datorită faptului că doi dintre caimacami — Panu și Sturdza — aparțineau partidei unioniste, alegerile s-au desfășurat fără agitații prea mari. Cei doi caimacami, invocînd dreptul de autonomie recunoscut prin Convenție și în virtutea tradiției tratatelor cu Poarta (capitulațiile), au respins cu energie încercările de amestec ale reprezentantului turc în timpul desfășurării alegerilor. „Anastasie Panu — scrie D.A. Sturdza — a fost primul bărbat român care, ajuns în capul guvernului, a dat piept cu influența puternică exercitată de Poarta otomană și a decis a o sfărîma". „Unioniștii — spunea la rîndul său Panu — nu mai au acum a exprima dorințe, ci au datoria a le realiza prin fapte hotărîtoare".

---

[1] În Moldova a fost un număr mai mare de candidați la domnie. Lista cu numele acestora se publică în paginile următoare.

În același timp, cei doi caimacami au reluat o veche datină a domnitorilor noștri și anume aceea de a avea întîlniri, în fiecare duminică, cu slujitorii Justiției. La întîlnirea organizată în ziua de 9 (21) noiembrie 1858, adresîndu-se celor prezenți, A. Panu spunea: „Să veghem în jurul altarului patriei, căci o mare taină se săvîrșește: România renaște la viață". Într-o altă asemenea întîlnire, caimacamul, care făcea de fapt o instruire a personalului ce urma să vegheze la bunul mers al alegerilor, se referea și mai deschis la perspectiva Unirii: „Adunarea [...] este chemată a așeza temeliile edificiului nostru național. Acolo se va dezbate soarta patriei noastre. Acolo se va vedea dacă Moldova a înțeles noua eră care i se deschide prin Convenția de la Paris".

În același scop, la 10 (22) decembrie 1858, caimacamii s-au adresat mitropolitului Sofronie Miclescu cu rugămintea de a participa la orientarea alegătorilor, „în acest moment, care va fi pentru Moldova începutul unei epoci de fericire și de moralitate sau izvorul unui șir lung de calamități", întrucît „părintești cuvinte ale Pastorului [mitropolitului] [...] pot în fața altarului să întărească credința către Patrie a celor ce s-au îndepărtat de dînsa...". Aluziile celor doi caimacami unioniști la cei care sabotau Unirea nu erau fără temei. În timp ce ei, secondați de oamenii politici patrioți și clarvăzători (M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri ș.a.), căutau să înfrîngă încercările puterilor străine de a submina Unirea prin alegerea unui domnitor antiunionist, partizanii principelui Gr. Sturdza se adresau sultanului încă din iunie 1858 în felul următor: „Noi cunoaștem de aproape și cu temei toate persoanele țării noastre. Am crede deci a lipsi de la o datorie sfîntă, dacă nu am supune dorința noastră la picioarele tronului imperial", adică implorau pe sultan să nesocotească vechile drepturi ale Moldovei de a-și alege singură domnitorul și aceasta numai pentru a parveni pe tron favoritul lor.

Alegerile din Moldova au avut loc în zilele de 14, 16, 17 și 18 decembrie. Conform prevederilor legii electorale, la 10 zile după alegeri, adică la 28 decembrie 1858, s-a convocat Adunarea Electivă. Din cei 55 deputați moldoveni validați de Adunare, majoritatea erau partizani ai Unirii, iar ceilalți se împărțeau, între Mihail Sturdza și Grigore Sturdza.

Faptul că Adunarea Electivă a Moldovei și-a deschis lucrările înaintea celei din Țara Românească s-a datorat și unor înțelegeri ale unioniștilor din ambele principate. Ideea de a eluda prevederea Convenției cu privire la alegerea cîte unui domn în fiecare principat, prin alegerea de către cele două Adunări a aceluiași domn, situație nesancționată în nici un fel de Convenție, a fost luată în considerare de forțele unioniste încă înainte de deschiderea celor două Adunări Elective. **Printr-o asemenea idee — asupra căreia vom mai reveni — se manifesta cu pregnanță disponibilitatea gîndirii politice românești a vremii, datorită căreia s-a putut folosi o situație istorică de mare complexitate pentru a se găsi o soluție profund patriotică dezideratului realizării unității naționale a maselor din cele două principate române.**

Reproducem după lucrarea lui D. A. Sturdza, Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterei României, **București, 1912, pp. 644-650, 751-756, documentele de bază privind momentul deschiderii Adunărilor Elective din cele două principate, listele deputaților aleși și a candidaților la domnie.**

N. COPOIU

Lista deputaților aleși pentru Adunarea Electivă a Moldovei[1]

IAȘI: G. Cuciureanu **(N)**[2], A. Panu **(N)**, prințul G.M. Sturdza, N. Istrati **(M)**[3], C. Rola **(N)**, D. Cornea.
DOROHOI: D. Miclescu **(N)**, G. Hasnaș **(N)**, Ștefan Silion **(N)**, Alecu Grigoriu **(N)**.
BOTOȘANI: P. Casimir **(N)**, N. Canano **(N)**, N. Mavrocordat **(N)**.
SUCEAVA: A. Forăscu **(M)**, A Ciure **(N)**, I. Vîrnav (Liteanu), Lupu Botez **(M)**.
NEAMȚ: Gr. Balș **(G)**[4], St. Catargiu **(M)**, P. Roseti Bălănescu **(M)**.
ROMAN: A. Scorțescu **(G)**, I. Giorgiadi **(N)**, C. Hurmuzaki **(G)**, maior Iorgu Ghica **(G)**
BACĂU: V. Alecsandri **(N)**, C. Roseti Tețcanu **(N)**, Iancu Donici **(N)**.
PUTNA: Prințul N. Șuțu **(N)**, M. Kogălniceanu **(N)**, A. Balș **(M)**, Iord. Pruncu **(M)**.
COVURLUI: N. Roset Bălănescu **(N)**, prințul A. Moruzi **(N)**, Șt. Gh. Bacal-Bașa, L. Catargiu **(N)**, Cost. Miclescu **(N)**.
ISMAIL: N. Docan **(N)**, Vergoti, Tulceanov, C. Negri **(N)**, Caravasili.
CAHUL: Iancu A. Cantacuzino **(N)**, prințul Const. Gr. Ghica **(N)**.
TECUCI: Prințul N. Vogoridi **(M)**, I. Iacovachi **(N)**, Pan. Balș **(M)**, Dim. Iamandi **(M)**.
TUTOVA: Iordache Gane **(N)**, G. Iamandi **(M)**, M. Kostaki **(N)**, I. Radu **(G)**.
VASLUI: N. Milu **(M)**, Iancu Sturdza **(N)**, P. Carp **(N)**.
FĂLCIU: A. Cuza **(N)**, N. Catargi **(N)**, P. Mavrogheni **(N)**, L.A. Roseti **(N)**.

---

[1] **Monitorul Oficial al Moldovei,** nr. 18, din 20 dec. 1858.
[2] **N** — partizani ai Unirii (partidei naționale).
[3] **M** — susținători ai lui Mihail Sturdza, candidat la domnie.
[4] **G** — susținători ai lui Grigore M. Sturdza, de asemenea candidat la domnie.

Lista deputaților aleși pentru Adunarea Electivă a Valahiei[1]

RÎMNICUL SĂRAT: Aga[2] Ioan Cantacuzino, Serdarul Scarlat Fălcoianu, Costache Cotescu; C. Argintoianu.
BRĂILA: Clucerul Gr. Filipescu, Mihail Marghiloman, Serdarul Nic. Opran.
BUZĂU: Serdarul Ioan Marghiloman, Praporcic Scarlat Voinescu, Pit. Mihail Pleşoianu, Serdarul C. Deşliu.
PRAHOVA: Aga Ioan Cantacuzino, Aga Cost. I. Filipescu, Pah. Ioan Mârzea, Ioan I. Filipescu, Pitarul G. Grigorescu.
IALOMIŢA: Logof. Scarlat Creţulescu, Clucerul Barbu Slătineanu, Logof. Barbu Catargiu, Aga Alexandru E. Florescu.
ILFOV: Prinţul Al. Ghica, Dimitrie Ghica, Serdarul Cont. Bozianu, Logof. N. Golescu, Pitarul Cost. A. Rosetti, Vasile Boerescu.
DÎMBOVIŢA: Logof. Nicolae Băleanu, colonelul I. Florescu, maiorul Scarlat Lăzureanu.
VLAŞCA: Dr. Apostol Arsache, Paharn. Nicu Tătăranu, Postelnicul Const. Rădulescu, Pitarul Petrache Derbescu.
TELEORMAN: Constantin Cantacuzino, Log. Ioan Slătineanu, Serd. Cost. Apostolescu, maiorul Dim. Ştefanopol.
MUSCEL: Paharn. Barbu Belu, căpitan Iorgu F. Lenş, Paharn. Nicolae Brătianu, Serd. Alexandru Angeleanu.
ARGEŞ: Graf. N. Rosetti, Sublocot. Ioan Brătianu, Serd. Scarlat Turnavitu, Dimitrie Brătianu.
OLT: Vorn. Ioan Manu, Paharn. Iorgu Băleanu, Serd. I. Petricu, Paharn. Nic. Izvoranu.
ROMANAŢI: Serd. Stănuţă Cezianu, Pr. Gr. Brancoveanu, Radu Constantin Golescu, Alexandru C. Golescu.
VÎLCEA: Logof. Ioan Otetelişeanu, clucerul C. Otetelişeanu, clucerul N. Lahovary, prinţul Barbu Ştirbey.
DOLJ: Gheorghe Ştirbei, Logofăt D. Bibescu, Pitarul I. Socoleanu, colonel I. Solomon, Serdarul I. Hagiadi.
GORJ: colonel Nicolae Bibescu, Pitarul Constantin Săvoi, Aga C.N. Brăiloiu, Clucerul Iancu Sîmboteanu.
MEHEDINŢI: Colonelul Nicolae Bibescu, Aga Dimitrie Filişanu, Serdarul Ioan Cernătescu, Spătarul Barbu Vlădoianu.

Programul pentru deschiderea Adunării Elective a Principatului Moldovei, 28 decembrie 1858 (9 ianuarie 1859)

1. La 7 ore dimineaţa, nouă detunături de artilerie vor vesti Capitalei ziua numită pentru deschiderea Adunării.

2. La 10 ore, se va celebra, în vechea Biserică a Sf. Nicolae cel Mare, un Te-Deum, la care vor asista Excelenţele Lor d-nii membri ai Căimăcămiei, cu miniştrii, funcţionarii Statului şi înaltului ştab. Vornicia de aprozi va face poftire d-lor deputaţi de a se aduna la această serbare religioasă, menită pentru a chema binecuvîntarea Cerului asupra lucrărilor reprezentanţilor naţiunei.

3. Oastea de toate armele, în mare uniformă, va fi înşirată pe ambele părţi, de la uşile bisericii pînă la scara cea mare, conducătoare la sala seanţelor Adunării.

4. După săvîrşirea Te-Deumului, d-nii deputaţi, în sunetul clopotelor, se vor îndrepta pe jos spre sala seanţelor; la ieşirea lor din biserică, vor fi salutaţi de o bandă de muzică militară. Artileria va slobozi 101 tunuri, şi în trecerea Adunării pînă la palat, oastea va prezenta armele. O altă bandă de muzică, pusă la scara cea mare, va saluta Adunarea.

5. Ajungînd la palat, d-nii deputaţi vor fi întîmpinaţi la scară de patru domneşti adjutanţi, cari-i vor preceda pînă la sala seanţelor.

6. Intrarea publicului în sala Adunărei va fi liberă, cu bilete date mai înainte de prezidentul ei şi de vornicul de aprozi. Locuri deosebite vor fi rezervate pentru d-nii reprezentanţi ai Puterilor, cari vor fi invitaţi la această solemnitate prin Ministerul Treburilor Străine.

7. După ce d-nii deputaţi se vor aşeza la locurile lor, se va face cetirea ofisului de deschiderea Adunărei, dat de Excelenţele Lor d-nii membri ai Căimăcămiei, după care se va proceda la cele mai departe lucrări.

8. Seara tot oraşul va fi iluminat. Ministerul Lucrărilor Publice şi Municipalitatea se vor îngriji de iluminarea zidurilor publice; la 8 ore seara, un foc de artificie va arde pe piaţa palatului.

9. Ministerul din Lăuntru va da ordine tuturor administraţiilor ţinutale, ca prin toate oraşele să se serbeze ziua de 28 decembrie, ca o serbare naţională. Dimineaţa se va celebra Te-Deum, la care funcţionarii Statului vor asista în uniformă. Seara oraşele vor fi iluminate. Municipalităţile vor face distribuţie de pîne şi de carne la săraci şi la arestanţi.

Ministerele din Lăuntru, Ostăşesc, Bisericesc şi al Lucrărilor Publice, fiecare în ceea ce-l priveşte, sînt însărcinate cu punerea în lucrare a acestui program. Poliţiile, atît a Capitalei, cît şi ale oraşelor ţinutale, sînt ordonate a păzi cea mai bună orînduială în tot cursul serbărei.

Programul pentru deschiderea Adunării Elective a Valahiei, 22 ianuarie (3 februarie) 1859

Art. 1. În ziua de 22 ianuarie curent, la 9 ore de dimineaţă, toţi d-nii deputaţi, în haine de gală, se vor afla adunaţi la Sf. Mitropolie.

Art. 2. D-nii miniştri, membrii Înaltei Curţi şi ai Curţilor apelative

---

[1] **Buletinul oficial,** nr. 6, din 19/31 ianuarie 1859.

[2] S-au păstrat în transcriere funcţiile, acolo unde au fost indicate şi în prescurtarea dată de document. Aga = şef al poliţiei oraşului; Serdar = comandant militar; Logofăt = şef al Cancelariei; Clucer = şef al aprovizionării; Praporcic = sublocotenent, purtător al steagului; Pitar = dregător însărcinat cu administrarea brutăriilor; Paharnic = dregător însărcinat cu aprovizionarea cu băuturi; Postelnic = dregător însărcinat cu audienţele la domnitor; Vornic = primar; Spătar = comandant militar.

și șeful Miliției cu tot statul major, vornicul de oraș, vornicul de temniță și șeful Poliției, se vor afla asemenea adunați, în uniformă, în sala Obștești Adunări.

Art. 3. Un batalion de infanterie și un detașament de cavalerie se vor așeza în curtea Sf. Mitropolii.

Art. 4. La 10 ore se va începe, în prezența Căimăcămiei și a d-lor consuli ai Puterilor străine, slujba Te-Deumului de către Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit cu părinții episcopi, față cu d-nii deputați și cu toți ceilalți funcționari.

Art. 5. În vremea săvîrșirei Te-Deumului, oștirea, înșirată în curte, va slobozi trei detunături de puști și clopotele se vor trage.

Art. 6. După săvîrșirea Te-Deumului, Prea Sfinția Sa Mitropolitul, în capul membrilor Adunărei, vor lua loc în curte, și va defila pe dinaintea lor toată oștirea strînsă, prezentînd armele.

Art. 7. După defilarea oștirei, d-nii deputați, avînd în capul lor pe Prea Sfinția Sa Mitropolitul, se vor înainta către sala seanțelor Adunărei și vor fi primiți, la intrarea sălei, de patru adjutanți domnești.

Art. 8. După sosirea lor în sala seanțelor, d-nii deputați se vor așeza la locurile lor, și apoi se va ceti cuvîntul de deschidere din partea Căimăcămiei, după care, retrăgîndu-se d-nii caimacami, Adunarea va proceda la lucrările misiei sale.

Art. 9. Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit va porunci, ca, la aceeași oră, să se cetească Te-Deum pe la toate bisericile din țară; și la reședințele de județe, toți funcționarii publici vor fi față la slujba Te-Deumului în uniformă.

Art. 10. În seara acestei zile, toate edificiurile publice vor fi iluminate, prin îngrijirea sfaturilor orășenești și a Ministerului din Lăuntru.

Art. 11. Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit va libera bileturi de intrare pentru public, în număr potrivit cu locurile disponibile, rezervînd tribunele destinate pentru reprezentanții Curților străine și înalții funcționari.

Mesajul căimăcămiei la deschiderea lucrărilor Adunării Elective a Moldovei:

Mesajul Căimăcămiei Moldovei, din 28 decembrie 1858 (9 ianuarie 1859):

Domnilor deputați!

În puterea Convenției de Paris din 7 (19) august, și a dreptului autonomic înscris în acest act, țara noastră a săvîrșit operațiile electorale. Deși greutățile acestei gingașe lucrări au fost mari, din mai multe cauze, iar mai cu seamă din lipsa de cadastru lămuritor al cîtimei averilor, și din pricina scurtului timp hotărît de Convenție pentru aplicarea Legii Electorale, totuși în totalul alegerilor s-au prezintat numai trei cazuri mai grele, asupra cărora sînteți chemați a lua o grabnică hotărîre.

Ele sînt următoarele: 1. cazul vacanței produsă prin alegerea ca deputat a d-sale vorn[icului] Costachi Rolla în două colegiuri de proprietari mari, în districtul Capitalei și în acel al Cahulului; 2. cazul de nesăvîrșire a alegerei deputatului de orașul Piatra, din pricina unei neînțelegeri iscate între d-nii alegători și a retragerii acestora din sala administrației, cînd au fost a se scoate biletele din urnă; 3. cazul suspendărei alegerei deputatului proprietarilor mici din Bacău, fiind voturile alegătorilor deopotrivă împărțite între doi candidați.

Domnilor deputați! Țara a însemnat în persoanele Domniilor Voastre pe alegii săi și v-a trimis în această Cameră, pentru ca să-i pregătiți un viitor de zile fericite, după atîtea zile amare și dureroase! Chemarea Domniilor Voastre este cu atît mai serioasă, cu atît mai sfîntă, că astăzi sînteți depozitarii voințelor și ai speranțelor unui popor întreg!

În adevăr, nu este act mai măreț pe lume decît reînvierea unei nații, care cere și merită a se pune în rîndul națiilor demne și respectate; dar nu este misie mai frumoasă, mai nobilă, decît aceea de a conlucra la realizarea unui asemenea act. Ferice de acela care este chemat a îndeplini o așa mare misiune! Ferice de Domniile Voastre, Domnilor!

Cît pentru noi, avem de fală că am fost meniți de împrejurări a vă deschide porțile Camerei și a proclama deschiderea Adunărei Moldovei! Ziua aceasta de 28 decembrie va fi înscrisă în istorie ca o zi de renaștere, ca ziua redobîndirei unui drept vechi și de mare însemnătate, dreptul de a avea o putere legislativă alăturea cu puterea executivă, dreptul de a avea reprezentanții nației în față cu persoana domnului.

Camera Moldovei este deschisă! Iată-vă acum cu toții dinaintea altarului patriei! Misia Domniilor Voastre începe. La lucru, Domnilor, căci fiecare zi trebuie să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite! La lucru cu energie, căci aveți de marturi națiа română, ce v-a numit alegii săi, Puterile garante cari au consfințit, prin Tractatul de Paris, vechile noastre drepturi, și mai presus de eie pe Dumnezeu care cetește în inimile oamenilor și judecă faptele lor!

Cuvîntul rostit în numele căimăcămiei la deschiderea Adunării Elective a Valahiei în 22 ianuarie (3 februarie) 1859:

Domnilor deputați!

Pentru a doua oară în curs de șaptesprezece ani, țara noastră se vede chemată a alege pe domnul ei.

Dar ceea ce era, în anul 1842, numai un act național, foarte important, pentru că exprima restatornicirea unui vechiu drept al țărei, este astăzi și un fapt european, care va avea pentru noi un rezultat mai însemnător, fiindcă sîntem chemați de Puterile cele mari ale Europei a-l exersa în condiții nouă, și ele ne vor lua socoteala de chipul cu care vom răspunde la a lor chemare.

În acest curs de vreme, țara noastră s-a ridicat în poziția ei politică, relațiile ei s-au înmulțit, legămintele noastre cu partea civilizată a Europei s-au strîns, dreptul european s-a întins și asupra noastră, și am putut avea satisfacția de a ne vedea înfrățiți politicește, prin aceleași instituții comune, de chiar mîna Marilor Puteri, cu o altă țară, iarăș română, soră cu noi în credință, în limbă, în obiceiuri și în destin.

Deodată cu aceste bunuri, Înaltele Puteri, spre a ne garanta vieața noastră politică, au reînviat și au întărit vechile noastre stipulații cu Înalta Poartă, și ne-au asigurat autonomia fără tăgăduire.

Actul la care sînteți chemați astăzi a proceda este menit a desăvîrși lucrările Înaltelor Puteri Garante. De la patriotismul și buna d-voastră judecată atîrnă dar statornicirea instituțiilor nouă, printr-o chibzuire matură și prudentă, ca unii ce aveți a îndeplini o îndoită și delicată misie, de a alege pe domn și de a conlucra cu dînsul la dezvoltarea legilor țărei.

Sîntem fericiți, Domnilor, să putem deschide Adunarea, și să vedem, după atîtea nenorociri și suferințe ce am încercat, o instituție veche în datinele țărei, așezată pe baze nouă, potrivite cu dezvoltarea ce a luat activitatea socială în cursul celor din urmă treizeci de ani. În scurta ei trecere la capul trebilor, Căimăcămia s-a silit, după putere și împrejurări, a-și îndeplini sarcina la care a fost chemată.

Ispitită de toate greutățile legate cu poziția ei, ea n-a avut și nici putea avea pretenția de a fi apărată de nemulțumiri și de diferite atacuri. Aceasta este soarta mai a tuturor guvernelor, și mai cu seamă urma să fie a unui guvern chemat a pune în lucrare instituții nouă pe un tărîm încă nepregătit prin trebuincioase legiuiri de ajutor.

Lipsele de astăzi se vor îndeplini, fără îndoeală, pentru viitor, și prin concursul puterilor publice, chemate la întocmirea legilor, ca să poată fi lămurit cercul lucrărilor fiecăruia și să fie deopotrivă ferite de nedumeririle ce dau pricină de nemulțumiri.

Domnilor, sîntem într-un minut foarte solemnel, și nu vom putea ieși cu izbîndă decît prin înfrînarea patimilor și prin concordia inimilor.

Sperăm ca mîna lui Dumnezeu, către care ne-am îndreptat inimile, cerînd binecuvîntarea sa asupra lucrărilor noastre, ne va ocroti în viitor, ca și în trecut, spre a putea păstra nebîntuită naționalitatea moștenită de la părinți.

Să avem dar credință în mila sa, să mulțumim Inaltei Porți Suzerane și Înaltelor Puteri Garante, cari ne-au luat sub a lor protecție, și să pășim la lucru cu bărbăție și cu dignitate.

Publicația Secretariatului de Stat al Moldovei, din 28 decembrie 1858 (9 ianuarie 1859), privitoare la lista candidaților la domnie

Conform Fermanului de instalare, Căimăcămia s-a ocupat cu cea mai serioasă luare aminte cu facerea listei a celor cu însușiri de a fi aleși la domnie.

Această listă care se publică acum, cu toate silințele Căimăcămiei, n-a putut fi completă, din lipsa izvoarelor care ar fi putut să-i dea lămuriri exacte asupra tuturor persoanelor ce pot avea însușirile prescrise de art. 13 din Convenție. Toate persoanele cari, avînd însușirile încuviințate, nu se vor vedea trecute în lista Căimăcămiei, sînt poftite a înfățișa Căimăcămiei dovezile dritului ce ar avea pentru a se număra între candidații la domnie, și Căimăcămia se va grăbi a înscrie pe toate fețele cari, din scăpare de vedere, nu s-ar fi înscris.

Dritul reclamației persoanelor, cari ar avea drituri la domnie, este deschis a se face și la Adunare și dar Secretariatul de Stat va publica acest ofis dimpreună cu lista.

Lista candidaților la domnia Moldovei

Candidații înscriși de guvern. Acei însemnați cu un asterisc (*) au cerut ștergerea lor din listă

1. Postelnicul Vasile Alecsandri; 2. Hatmanul Alecu Aslan; 3. Logofătul Alecu Balș; 4. Logofătul Teodor Balș; 5. Vornicul Grigore Balș; 6. Logofătul Anastasie Başotă; 7. Logofătul Iordachi Beldiman; 8. Vornicul Lascar Bogdan; 9. Vornicul Alecu Botez Forascu; 10. Logofătul Ștefan Catargiu*; 11. Logofătul Costin Catargiu; 12. Vornicul Alexandru Catargiu; 13. Vornicul Lascar Catargiu; 14. Vornicul Iancu A. Cantacuzin*; 15. Vornicul Costachi Ciolac; 16. Beizadè Costachi Gr. Ghika*; 17. Logofătul Vasile Ghika; 18. Vornicul Teodor Ghika; 19. Hatmanul Iorgu Ghika; 20.Colonelul Nicolae Iamandi; 21. Vornicul Mihail Kogălniceanu*; 22. Logofătul Nicolae Milu; 23. Vornicul Iancu Prăjăscu; 24. Logofătul Petrachi Roset Bălănescu*; 25. Logofătul Răducan Roset; 26. Vornicul Lascar Roset; 27. Vornicul Scarlat Roset; 28. Aga Costachi Roset Tețcanu; 29. Vornicul Manolaki Kostaki Epureanu; 30. Aga Grigorie Kostaki; 31. Vornicul Dimitrie Mavrocordat; 32. Hatmanul Nicu Mavrocordat; 33. Principele Mihail Sturdza; 34. Logofătul Alecu Sturdza; 35. Logofătul Costachi D. Sturdza; 36. Vornicul Vasile Sturdza; 37. Vornicul Alecu C. Sturdza; 38. Vornicul Iorgu Vârnav Liteanu; 39. Colonelul Alexandru Cuza,* **Candidații înscriși după propria lor cerere:** *40. Spătarul Teodor Aslan; 41. Logofătul Lascar Cantacuzin Pașcanu; 42. Aga Iancu Docan; 43. Postelnicul Nicolae Istrati.*

Vechi așezări și monumente moldovene

VIRGIL CÂNDEA

Literatura consacrată studiului și valorificării vechilor noastre monumente istorice și de artă s-a îmbogățit cu două lucrări de particulară valoare. Apariția lor coincide cu anul european al patrimoniului arhitectural proclamat în 1975 de UNESCO. Prin volum și documentație sînt printre cele mai mari cărți despre arhitectura moldovenească publicate pînă acum.

Cea dintîi, semnată de dr.Nicolae Stoicescu de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga", din București, este Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova *și a apărut prin grija Direcției patrimoniului cultural național în seria* Biblioteca monumentelor istorice din România. *Lucrarea continuă alte trei repertorii similare pe care Nicolae Stoicescu le-a consacrat, cu aceeași acuratețe și cu uriaș efort, monumentelor din București (1961), Țara Românească (1966) și Banat (1974) și ea va fi întregită în curînd cu volumele privitoare la Transilvania și monumentele ctitorite de români în alte țări din Europa sau Orientul Apropiat.*

În 985 pagini, volumul — prefațat de Vasile Drăguț — cuprinde descrierea tuturor lucrărilor privind monumentele din circa 3 000 localități moldovenești atestate documentar în epoca medievală și anume 120 cetăți, palate și case domnești, 100 hanuri, 5 000 biserici și așezăminte mănăstirești, plus numeroase alte construcții și monumente.

Așadar, oricine va dori să cerceteze vechimea așezărilor din Moldova, de la Baia și Suceava pînă la Chilia sau Cetatea Albă, istoria unor cetăți voievodale și fortificații orășenești, ca Neamțul sau Orheiul, Siret sau Soroca, va trebui să se refere, pentru tot ce s-a scris pînă acum, la acest fundamental instrument de informare.

Lucrarea se încheie cu un Indice de ctitori *și un* Indice cronologic *al monumentelor. Ne-am grăbit, firește, să căutăm la Ștefan cel Mare, căruia tradiția îi atribuia 40 construcții: indicele notează 48 cetăți, curți domnești, poduri și ctitorii ale marelui voievod.Cercetarea științifică omologhează, așadar, tradiția.*

Al doilea volum, de format mare, unul dintre cele mai masive publicate despre monumentele românești (453 pagini, 499 ilustrații dintre care 54 în culori), intitulat Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei, *cuprinde, în ordinea cronologică a construirii lor, descrierea a 82 așezări, începînd cu ctitoria lui Bogdan I din Rădăuți (a doua jumătate a sec. XIV) și sfîrșind cu Mirăuții, cel mai vechi lăcaș din Suceava, existent în 1402.*

Descrierile monumentelor, însoțite de o bogată bibliografie (733 titluri) sînt alcătuite de un colectiv format din 15 specialiști în istoria arhitecturii și a culturii moldovenești în general. Două introduceri, semnate de istoricii de artă Vasile Drăguț și Corina Nicolescu, prezintă sintetic arhitectura, pictura murală și zestrea artistică a monumentelor.

Cele două volume concentrează, prin descrieri, imagini și documentație, eforturi de creație artistică românească de cinci secole. La ele se adaugă strădaniile de ocrotire, cunoaștere și punere în valoare a acestor monumente, depuse de știința românească modernă și contemporană, strădanii impresionante prin metodă, amploare și patriotismul care le-a inspirat.

Mărturii străine despre Mihai Viteazul

ECOURI DE LUNGĂ DURATĂ

Încă din vremea vieții sale, faima lui Mihai vodă Viteazul — viteazul domn care a realizat prima unire politică a țărilor române — a depășit nu numai granițele țării, ci și limitele zonei europene în care se desfășura strălucitoarea sa epopee. Fără nici o exagerare, se poate spune că ochii întregii Europe erau ațintiți asupra sa[1]. Faptele marelui voievod au continuat să rețină peste decenii și veacuri atenția istoricilor. În lucrările care acordă un loc important strălucitelor victorii ale lui Mihai se numără și o istorie a Imperiului otoman — Abrégé nouveau de l'histoire des turcs — scrisă de Vanel, consilier regal la Curtea de Conturi din Montpellier și apărută la Paris, în 1689. Lucrarea pare să fi fost foarte căutată și apreciată de cititori, căci a fost reeditată în 1697 la Paris și Amsterdam și în 1704 la Bruxelles.

Scrierea lui Vanel a fost cunoscută de N. Iorga, care, în ultima sa sinteză de istorie a românilor, o citează de cîteva ori, dar nu pentru pasajele referitoare la Mihai, care au trecut, astfel, neobservate și au rămas nefolosite. Confruntînd știrile din aceste pasaje cu ceea ce a putut stabili critica istorică modernă, se observă că autorul francez era relativ bine informat: unele amănunte se găsesc întocmai și în Istoria românilor sub Mihai voievod Viteazul de N. Bălcescu. Vanel pare să fi folosit surse de prima mînă, din care a preluat corect nume ca Bucarest sau Targovist — și cifre privind efectivele trupelor. Desigur acestea din urmă nu trebuie socotite ca fiind foarte exacte: chiar în epocă, circulau versiuni diferite, iar stabilirea cifrelor reale, e cel mai adesea, aproape imposibilă.

Date fiind implicațiile Porții în Europa sud-estică și centrală, o istorie a turcilor reprezenta pe atunci aproape o istorie universală. Vanel nu a avut, totuși, putința să cerceteze izvoarele istorice otomane — necum cele românești! — ci a apelat, desigur, la ceea ce a putut găsi în bibliotecile și arhivele franceze, adică la izvoarele occidentale, redactate într-o anumită optică. Se vede imediat că unele știri își au originea în avizele — un fel de buletine de știri — trimise din Transilvania: Sibiul e numit Hermannstadt, Clujul — Claudiopolis. Dar cu excepția unor erori determinate de această informare unilaterală și a cîtorva mici confuzii, semnalate în note, însemnările lui Vanel despre Mihai Viteazul sînt scrise cu destulă obiectivitate, cu simpatie chiar. Ele prezintă suficient interes pentru a fi readuse în circuitul științific, după aproape trei veacuri de la tipărire, și chiar reținute, fie și numai pentru a dovedi cît de larg și de persistent a fost ecoul marilor evenimente petrecute în țările române între 1593-1601.

Reproducem mai jos cîteva fragmente după ediția din 1697. Titlul și subtitlurile ne aparțin.

Șt. S. G.

Uimirea marelui vizir

„Sinan [...] a plecat din Constantinopol și, căpătînd în drum întăriri de la pașalele ținuturilor de margine, s-a îndreptat spre Valahia, cu 80 000 oameni. A luat Bucureștiul, și, găsind neapărată Tîrgoviștea — oraș de reședință al acestui principat — a luat-o cu ușurință în stăpînire[2]. Voievodul Mihai, neputînd rezista unei așa mari puteri, și-a trimis soția și copiii în Transilvania și s-a retras în defileele munților unde era imposibil să fie atacat, și de unde ieșea mereu ca să-i hărțuiască pe turci. Odată, i-a surprins într-o mlaștină [la Călugăreni], unde a făcut un mare măcel, luîndu-le patru tunuri și mai multe steaguri. În timp ce Sinan încerca să-i regrupeze pe ai săi, calul i s-a împotmolit într-un smîrc, din care a ieșit cu mare greutate, și, căzînd, și-a rupt doi dinți din gură.

Voievodul a trimis [soli], cerînd ajutorul lui Sigismund, care [...] a pornit la drum [...] După ce s-a unit cu armata românilor, care se compunea din 8 000 soldați de elită, a pornit asupra dușmanului cu o mare încredere în victorie, și a recucerit Tîrgoviștea pe care Sinan, retrăgîndu-se la București cu grosul armatei sale, o lăsase aprovizionată cu de toate. Locul [Tîrgoviște], a fost atacat cu putere de către bulgari[3], populație din

[1] Vezi *Magazin istoric*, nr. 8/1975.
[2] În realitate, București și Tîrgoviștea au fost ocupate de turci după lupta de la Călugăreni.
[3] Vanel se referă în realitate la secui.

Transilvania foarte obişnuită cu luptele, care, după mai multe asalturi, l-au luat în stăpînire. Sinan, uimit de acest insucces, a plecat din Bucureşti, retrăgîndu-se în cetatea Giurgiu cu atîta grabă, încît a părăsit o parte din artilerie".

Pornind pe urmele lor, Mihai i-a ajuns *„pe duşmani în timp ce treceau podul şi nu se gîndeau decît să se salveze, i-a atacat şi a făcut un mare măcel, în timp ce alţii, care voiau să fugă, s-au înecat în rîu [sic!]. Au pierit în acea zi 10 000 turci. Li s-au luat 6 000 căruţe cu încărcătură, toată artileria, şi au fost eliberaţi 6 000 robi creştini".*

Urmîndu-şi victoria

Alt pasaj se află trecut sub anul 1600, dar în el povestirea evenimentelor începe cu doi ani înainte. În aprilie 1598, Sigismund Báthory a abdicat în favoarea împăratului Rudolf II, în august a revenit şi i-a alungat pe imperiali, iar în martie 1599 a abdicat a doua oară, lăsînd ca urmaş pe vărul său Andrei, cardinal polon, care a intrat imediat în legătură cu Poarta, uneltind căderea lui Mihai. Ca să prevină o asemenea situaţie, Mihai s-a adresat lui Rudolf II, propunîndu-i un atac combinat pentru înlăturarea cardinalului.

„Mihai, voievodul Valahiei, devenind suspect turcilor şi ştiind că aceşti necredincioşi voiau să-l detroneze, s-a pus sub protecţia împăratului şi s-a oferit să-l alunge din Transilvania pe cardinal, care, neobţinînd nimic de la Maiestatea Sa Imperială, ducea tratative cu sultanul. Primind bani de la Rudolf, a pus pe picioare [o armată] de 30 000 [...] şi a pornit să asedieze Sibiul. Peste puţin timp, nunţiul apostolic [episcopul Malaspina] a venit în tabăra voievodului, împreună cu ambasadorii lui Báthory, şi ei au încercat să-l convingă a renunţa la această acţiune, făgăduind că-l vor determina pe cardinal să rupă alianţa pe care o făcuse cu turcii; dar voievodul a trimis răspuns cardinalului că ar ajunge la o învoială numai dacă ar vrea să cedeze Transilvania împăratului, şi nu altfel. Cardinalul, neputîndu-se hotărî să renunţe la stăpînire, s-a trezit curînd asupra sa cu voievodul, care, după o luptă de două ore, i-a sfărîmat armata, i-a omorît 4 000 oameni şi i-au luat toate bagajele şi 45 tunuri. În goana calului, cardinalul a ajuns în munţi [...] unde a fost descoperit de cîţiva valahi[1], care i-au luat viaţa. Capul său a fost adus voievodului, care l-a înmormîntat cu onoruri, împreună cu trupul. Urmîndu-şi victoria, Mihai a ocupat Alba [Iulia] şi apoi Clujul".

Vanel descrie, apoi, intrarea în Moldova (mai 1600) şi „glorioasa pribegie" de la sfîrşitul anului 1600 şi începutul celui următor, cînd Mihai a ajuns la *„Viena, ca să se întîlnească cu arhiducele [Mathias] şi de acolo la Praga, unde l-a salutat pe împăratul Rudolf [adică a avut o audienţă la acesta] care l-a primit foarte bine"*[2].

Falsa împăcare

În aprilie 1601, Sigismund Báthory a fugit din Moldova, unde stătea sub supraveghere polonă şi pentru a treia oară a devenit principe al Transilvaniei. Neliniştiţi, Habsburgii au pus la cale împăcarea lui Mihai cu Basta, pentru a-i trimite împreună împotriva lui Sigismund.

„Voievodul Mihai, care obţinuse de la Rudolf un principat în Silezia[3] *şi ridicarea fiului său la rangul de principe al [Sfîntului] Imperiu*[4]*, a primit bani şi trupe pentru a se uni cu armata imperială [condusă de Basta şi] menită să-l combată pe Sigismund, care revenise în Transilvania [...]. Românul şi Basta înaintînd pînă la Moitir [Maitin, lîngă Satu-Mare, unde oastea lui Mihai s-a întîlnit cu cea a lui Basta], Sigismund, văzînd că nu are nici trupe, nici bani, nici credit, s-a retras în munţi. Vizirul, pentru a întreţine vrajba între principii creştini, i-a trimis ajutoare. Văzîndu-se în fruntea a 30 000 oameni, acest prinţ [Sigismund] a pornit în întîmpinarea armatei creştine" [imperiale].* După cum se ştie învins la Gorăslău (3 august 1601), Sigismund Báthory a părăsit din nou Transilvania.

„Neînţelegerea care domnea de multă vreme între Basta[5] *şi voievodul Mihai s-a adîncit atît de mult, încît a costat viaţa celui din urmă [...]. Cortul său a fost înconjurat de cîţiva germani şi valoni, care aveau ordinul să-l prindă mort sau viu. El a vrut să se apere, şi, cu o lovitură de sabie, a rănit un ofiţer, dar un altul i-a înfipt suliţa în pîntece, şi, doborîndu-l fără viaţă la pămînt, i-a tăiat capul [...]. Această acţiune nu a fost aprobată la curtea lui Rudolf".*

Din acest ultim pasaj, ştirea că Mihai, apărîndu-se, ar fi rănit un ofiţer cu sabia, nu corespunde realităţii, căci, aşa cum spune cu durere cronica ţării, „căzu trupul lui cel frumos ca un copaciu, pentru că nu ştiuse, *nici se prilejui sabia în mîna lui cea iute"*.

Mişeleasca ucidere nu i-a putut înmormînta, însă, şi faptele, care au stîrnit admiraţia atîtor cronicari. Ele au rămas în conştiinţa românilor ca un îndemn şi o pildă vie peste veacuri luminîndu-le drumul spre trainica unire, spre care primul pas a fost făcut acum 375 ani.

---

[1] Confuzie; Báthory a fost ucis de secui.

[2] Vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1972.

[3] Domeniul Königsberg (Kymburg) era în Boemia, nu în Silezia.

[4] E vorba de chemarea fiului său la curtea imperială.

[5] Istoricul francez ştia că Basta *„răspîndise zvonul că ar fi interceptat scrisori care dovedeau înţelegerea dintre voievod şi paşa de Timişoara"*, dar asemenea scrisori fuseseră plăsmuite de Sigismund Báthory.

Canada 1759:

BĂTĂLIA ȘESURILOR

GUSTAVE LANCTOT

Sub numele de Noua Franță sau Canada, marea colonie franceză de pe malul fluviului St. Laurent (sau St. Lawrence, cum îl numesc englezii) ia ființă în 1504, odată cu sosirea bretonilor, veniți în căutare de pește și care înfiripă curînd primele trocuri cu băștinașii achiziționînd blănuri. În 1524, exploratorul Giovanni Verrazano dă ținutului numele de Noua Franță, iar zece ani mai tîrziu, Jacques Cartier descoperă valea fluviului Saint Laurent. Ambarcațiuni franceze urcă fluviul pentru a extinde comerțul cu piei de castor. Drept rezultat apar așezările efemere din Ile de Sable și de la Tadoussac. În 1603, Henric IV adoptă sistemul de a coloniza ținutul cu ajutorul unei companii de negustători, care primește proprietatea asupra teritoriului și monopolul comerțului. Astfel, în 1604, de Monts se instalează în Acadia — sud-estul Canadei, actualmente provincia Nova Scotia — unde fundează așezarea Port-Royal, iar locotenentul său Champlin se stabilește ulterior la Quebec, în 1608, an care este considerat data întemeierei Canadei. Condusă de diferite societăți mercantile care se opun populării țării de teamă să nu greveze bugetul, colonia rămîne o simplă agenție de blănuri pînă la crearea Companiei Noii Franțe (1627). Acordînd concesiuni de domenii, aceasta inaugurează colonizarea țării (la 1642 se întemeiază orașul Montreal), dar la început ea este grav afectată din cauza lipsei de prevedere a lui Richelieu, care nu-și apără suficient flota împotriva englezilor.

În 1663, văzînd numărul mic al populației — care era de numai 2 500 suflete și pe care indienii din familia triburilor irocheze (populația indigenă) o atacau fără încetare — Ludovic XIV desființează Compania și trece Canada sub propria sa administrație, iar destoinicul lui ministru, Colbert, inițiază pe spezele statului o masivă mișcare de imigrare în colonie: de-a lungul a șapte ani, vin aici 4 000 muncitori, meșteșugari și soldați. Această mică populație se înșiră pe ambele maluri ale fluviului, sporindu-și în scurt timp de zece ori spațiul vital, pe care îl extinde prin salturi îndrăznețe de la Labradorul atlantic pînă dincolo de Lacul Superior și pînă la Golful Mexic.

Noua Franță devine o colonie activă, viguroasă și tenace, care prinde rădăcini. Pe teritoriul său, ofițerii și „oamenii de vază" capătă domenii pe malurile fluviului, domenii pe care emigranții și soldații iau pămînturi în arendă. Se inițiază exportul unor produse agricole. Avînd o structură administrativă eficientă (un guvernator, un intendent și un consiliu suveran), Canada, care reușește să se hrănească și să se îmbrace singură, pășește cu încredere spre un viitor liniștit și promițător.

Acaparat însă de cucerirea Flandrei (1668), Ludovic XIV își neglijează începînd din 1672 imperiul său transatlantic, preocupat în primul rînd de a dobîndi hegemonia în Europa. Privată atît

de emigrația oficială cît și de subvențiile economice, colonia ajunge să trăiască de azi pe mîine din propria ei producție. Principala sa resursă o constituie comerțul cu blănuri de castori din vest, unde intră în competiție cu englezii care o concurează prin intermediul aliaților lor, irochezii. Pe de altă parte, are loc de la o vreme o pierdere de forțe umane. Singura mare ramură economică, comerțul, atrage în pădurile din vest numeroși tineri, ceea ce stînjenește cultivarea pămîntului și formează o barieră în calea creșterii demografice.

Deși prin Tratatul de la Nijmegen (1678) a dobîndit supremația în Europa occidentală, Regele Soare nu reia politica lui Colbert în Canada. Situația se agravează îngrijorător: începînd din 1682, irochezii declanșează din nou ostilitățile, iar după formarea Ligii de la Augsburg[1] împotriva lui Ludovic XIV, englezii declară război Franței în 1688. Canada nu număra pe atunci decît 10 000 suflete. Acadia vegetează, supusă agresiunilor engleze, care se soldează cu cucerirea orașului Port-Royal (1690). Mai solidă și mai puțin expusă, gruparea de așezări de pe malul fluviului St. Lawrence ține dușmanul la distanță prin incursiuni dincolo de frontieră și respinge cu succes pe Phipps cu flota sa în fața Quebecului. În ciuda nenumăratelor ofensive ale irochezilor, ripostele francezilor sînt atît de puternice încît indienii acceptă la 1701, o pace care va dura 40 ani.

La rîndul lor, englezii semnează Tratatul de la Ryswick (1697), care restabilește statu-quo-ul. Dar după un scurt răgaz de patru ani, antagonismele franco-britanice iscate de problemele succesiunii la tronul Spaniei reaprind ostilitățile pe frontierele coloniale (1701). Naufragiul flotei amiralului Walker și înfrîngerea trupelor de invazie ale generalului Nicholson asigură securitatea țării, dar englezii reușesc să cucerească Acadia, pe care Canada o pierde prin Tratatul de la Utrecht (1713).

Urmează acum un început de redresare, care se consolidează și se extinde la diverse sectoare ale producției, marcînd un substanțial progres agricol și demografic. Populația țării crește de șapte ori în patru decenii, ajungînd la 18 000 suflete în 1713. De aproape șapte ori sporesc defrișările — de la 8 000 la 54 000 pogoane — pe aceste pămînturi pe care cresc din belșug grîu, ovăz, porumb, in și cînepă de cea mai bună calitate.

Perioada de pace durează 30 ani (1713-1743); în acest timp, colonia se consacră din plin unei munci rodnice. Grație unei natalități remarcabile, populația se dublează la fiecare 20 ani ajungînd în 1760 la 75 000 suflete. În același timp înflorirea sa se accentuează prin defrișarea de noi domenii, prin dezvoltarea construcțiilor navale, prin exploatarea minelor de fier și mai ales prin multiplicarea culturilor. Din păcate, intendentul Bigot este un delapidator și clica lui dezorganizează economia țării și ruinează finanțele. În acest context, survine războiul de șapte ani (1756-1763)[2]: englezii hotărăsc să cucerească definitiv Canada și organizează o expediție masivă, în timp ce flota lor blochează orice ajutor din partea Franței, care de altfel este preocupată să-și apere granițele. În această conjunctură, prăbușirea este inevitabilă, atunci cînd o nouă escadră engleză urcă fluviul St. Lawrence pînă la Montreal, care capitulează în fața generalului Jeoffrey Amherst, în septembrie 1760. Trecerea sub stăpînire britanică este confirmată trei ani mai tîrziu prin Tratatul de la Paris.

Astfel ia sfîrșit existența politică a celei mai vechi și mai întinse colonii franceze din America. După părerea istoricului canadian Gustave Lanctot, profesor la Universitatea din Ottawa, cucerirea de către englezi se datorește unui complex de cauze, printre care trei sînt esențiale: insuficienta populație de origine franceză, antagonismul manifestat de coloniile engleze și politica exclusiv continentală franceză.

Într-adevăr, față de cei 75 000 locuitori ai Noii Franțe, coloniile engleze din America de Nord numărau, în 1760, peste 1 500 000 oameni. Pentru aceștia, prezența vecinilor lor reprezenta o piedică în pătrunderea în interiorul continentului și o serioasă concurență în schimburile comerciale cu triburile indiene. În sfîrșit, obsesia hegemoniei în Europa determină pe Bourboni și pe sfetnicii lor să neglijeze importanta colonie din Lumea Nouă, folosind drept carne de tun pe cei ce ar fi putut să populeze Canada.

Din cele trei volume ale impunătoarei Istorii a Canadei, de Gustave Lanctot, am ales, pentru cititorii noștri, unul dintre cele mai dramatice episoade ale războiului de aproape o sută de ani purtat de Franța împotriva Angliei, în apărarea posesiunii sale de peste Atlantic.

Anul 1759, care va fi anul fatal pentru Canada, se anunță foarte critic. În ciuda victoriilor lui Montcalm[3], Anglia se înverșunează să alunge Franța de pe pămîntul american și pregătește două puternice invazii, una sub comanda lui Wolfe[4] împotriva Quebecului și alta sub Amherst împotriva Montrealului.

Încă din ianuarie, Versailles-ul[5] cunoaște aceste proiecte, după cum cunoaște perfect de bine jalnica slăbiciune a țării, lipsită de trupe, de muniții și de hrană. La Paris, Bougainville[6] se adresează noului ministru al Marinei, Nicolas Rane Berryer, fost locotenent general al poliției: acesta își datorează numirea doamnei de Pompadour în schimbul serviciilor pe care i le-a adus, furnizîndu-i informații despre duș-

---

[1] În anul 1686, s-a încheiat la Augsburg o ligă împotriva Franței, în care intrau Olanda, Austria, Spania Suedia și majoritatea statelor germane, la care s-a raliat și Anglia.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1974.

[3] Generalul Louis Joseph de Saint Veran, marchiz de Montcalm (1712-1759) a comandat trupele franceze din Canada, cu începere din 1756, obținînd cîteva victorii asupra englezilor la forturile Oswego, William Henry și Casillon.

[4] Generalul britanic James Wolfe (1727-1759) s-a ilustrat atît prin îndrăznețele sale concepții tactice, cît și prin cruzimea cu care a purtat războiul împotriva francezilor.

[5] Reședința monarhilor francezi de lîngă Paris, unde Ludovic XIV și-a construit faimosul palat în care se elabora și politica de stat a Franței.

[6] Louis Antoine de Bougainville (1729-1811), ofițer în armata lui Montcalm, a intrat apoi în marină, devenind explorator și abandonînd în cele din urmă cariera militară pentru a se consacra științei.

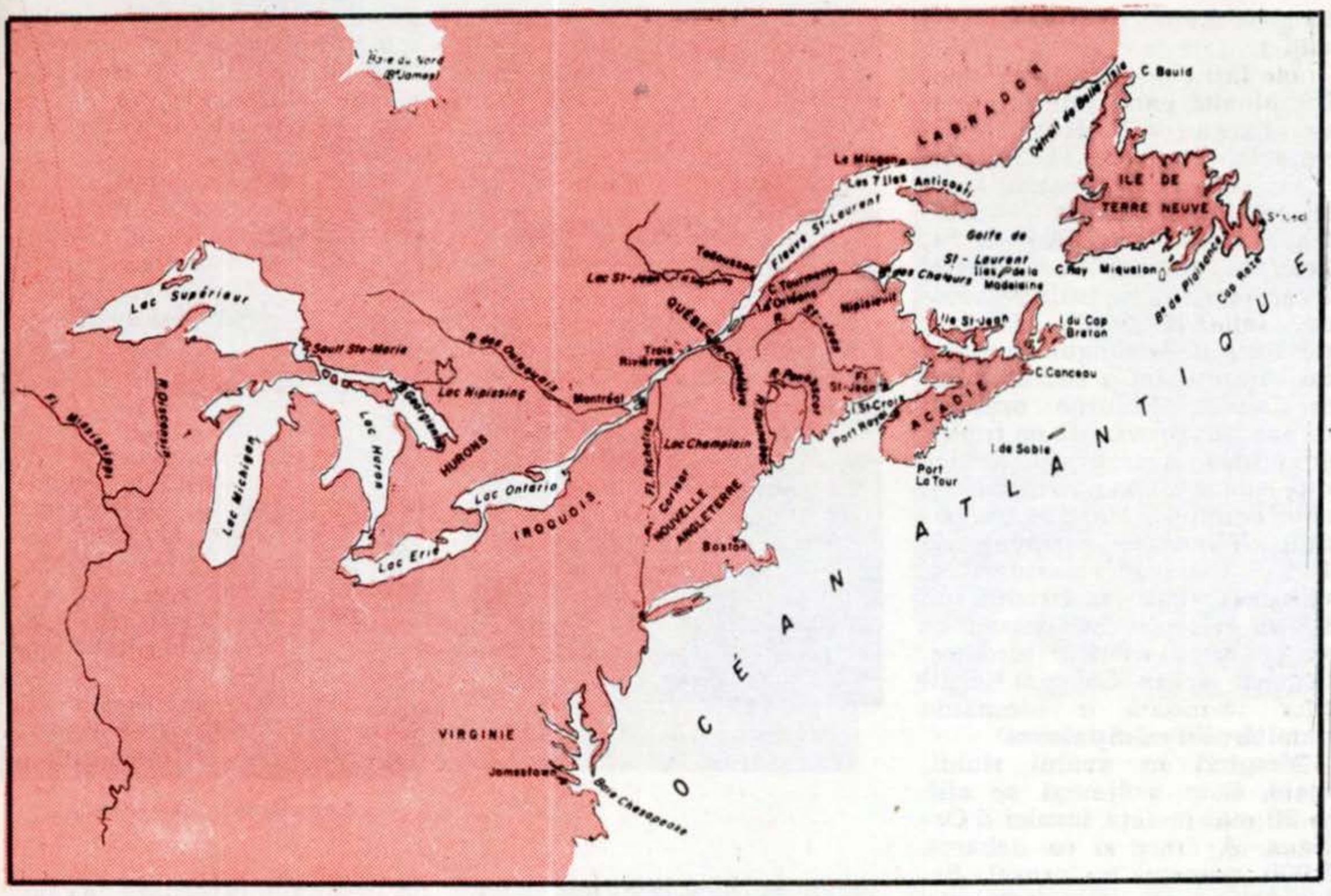

Noua Franță și Acadia la mijlocul secolului XVII (după Gustave Lanctot, Histoire du Canada, *vol. I-III, Montréal 1966-1967)*

manii săi. Ignorant, îngîmfat și încăpățînat, el nu sesizează cîtuși de puțin importanța Canadei ca barieră în calea dominației Angliei în America. La pledoaria lui Bougainville care cere ajutor, răspunde că „nu se salvează grajdurile atunci cînd arde casa". În schimb, Bougainville obține ajutorul doamnei de Pompadour, pe vremea aceea „prim-ministru"[1]. Ea îl susține pe tînărul ofițer pentru ajutorarea coloniei și se angajează ea însăși să o sprijine cu două milioane de livre, fără a reuși însă să obțină adoptarea proiectului de către guvern.

După ce studiază nenumărate memorii pentru apărarea Canadei, Versailles-ul ia o hotărîre care constă de fapt în a lăsa colonia pe seama propriilor sale forțe și a abilității lui Montcalm. Acesta este informat că nu i se trimit nici trupe, nici ajutoare importante din două motive: lipsa de resurse și riscul de a fi interceptate pe drum de către flota engleză. În consecință, i se recomandă apărarea unei zone restrînse, permițînd diferitelor posturi să se sprijine între ele. Important este ca Franței să-i rămînă cel puțin o parte din colonie, pentru ca teritoriul pierdut să poată fi dobîndit la încheierea păcii.

Cele 15 corăbii trimise în ajutor, escortate de două fregate, ajung la Quebec, la 13 mai 1759. Ele aduc 400 soldați, muniții și doar 6 000 butoaie cu alimente. Printr-o depeșă secretă din 28 ianuarie 1759, Ludovic XV își reafirmă hotărîrea de a numi pe Montcalm guvernator general al Canadei, în cazul morții lui Vaudreuil, actualul deținător al postului. Vaudreuil și Bigot primesc ordinul de a-l consulta pe Montcalm nu numai în privința operațiilor militare, ci în toate problemele administrative legate de păstrarea coloniei. Este o recunoaștere multiplă din partea Versailles-ului a superiorității lui Montcalm asupra guvernatorului și intendentului.

Un amiral ponderat și un general îndărătnic

Toți prizonierii luați în timpul iernii și al primăverii au arătat că scopul englezilor era de a asedia Quebecul, în timp ce alte două armate urmau să atace colonia, una pe la lacul Champlain, iar cealaltă peste lacul Ontario. Indienii au confirmat vestea transmisă prin colonelul Johnson. Totuși, mereu nehotărît, Vaudreuil își stabilește planul de luptă abia în aprilie 1759, hotărînd să se mențină în fortul Machault de pe rîul Ohio și să fortifice Niagara. Cum nu crede într-un atac împotriva Quebecului, nu-l fortifică și nici nu-i întărește garnizoana. De altfel, la 14 mai, cînd Bougainville îl anunță că o expediție a părăsit Anglia cu destinația Canada, Vaudreuil se mai află încă la Montreal. La 20 mai, el adresează o scrisoare căpitanilor de miliție[2] ordonîndu-le să mobilizeze

[1] Aluzie la rolul covîrșitor al doamnei de Pompadour în politica internă și externă a Franței, în calitate de favorită a regelui Ludovic XV.

[2] Trupe recrutate din rîndul coloniștilor.

în primul rînd pe toţi bărbaţii valizi.

În faţa iminenţei pericolului, Montcalm obţine în sfîrşit aprobarea lui Vaudreuil de a veni la Quebec, la 22 mai.

Oraşul ocupă o excelentă poziţie defensivă pe un promontoriu abrupt între fluviul St. Laurent şi rîul St. Charles. În stînga lui se întind „şesurile lui Abraham", al căror povîrniş de-a lungul fluviului face imposibilă o tentativă de escaladare. Zidurile oraşului de sus sînt prevăzute cu tunuri şi mortiere, iar oraşul de jos este apărat de patru baterii care domină rada. Pentru bătălie, Montcalm dispune de 13 718 soldaţi, marinari şi miliţieni. Pînă şi bătrînii de 80 ani şi copiii de doisprezece se prezintă pentru înrolare. Şcolarii de la Colegiul iezuiţilor formează o companie numită Royal-Syntaxe.

Mergînd în avalul rîului, toată flota vrăjmaşă se află la 26 mai în faţa insulei d'Orléans. A doua zi ea debarcă 8 000 oameni în oraşul St. Laurent unde îşi stabileşte cartierul general: forţele engleze se instalează în inima Canadei.

Sub conducerea viceamiralului Charles Saunders, formidabila armată numără 49 vase de război, cu 2 000 piese de artilerie şi 13 750 oameni. Ele escortează 192 vase de transport încărcate cu 11 333 soldaţi din armata regulată engleză şi miliţieni din colonii, care se află sub ordinele generalului James Wolfe. Efectivele totale ale expediţiei ajung la 24 883 oameni. Pe lîngă calităţi de marinar încercat, Saunders este un om drept şi ponderat. În schimb Wolfe, un general tînăr de 32 ani, care a făcut o carieră strălucită, mai ales ca tactician, se dovedeşte a fi impresionabil, îndărătnic şi impulsiv.

A doua zi după debarcare, el semnează un manifest în limba franceză prin care făgăduieşte locuitorilor cruţarea bunurilor cu condiţia să nu pună mîna pe arme. Dacă vor lupta, trebuie să se aştepte la distrugerea bisericilor şi caselor în chip de represalii pentru „barbariile" comise de francezi şi indieni în coloniile britanice.

La 29 mai, vrînd să incendieze o parte din corăbii,

Marchizul de Montcalm

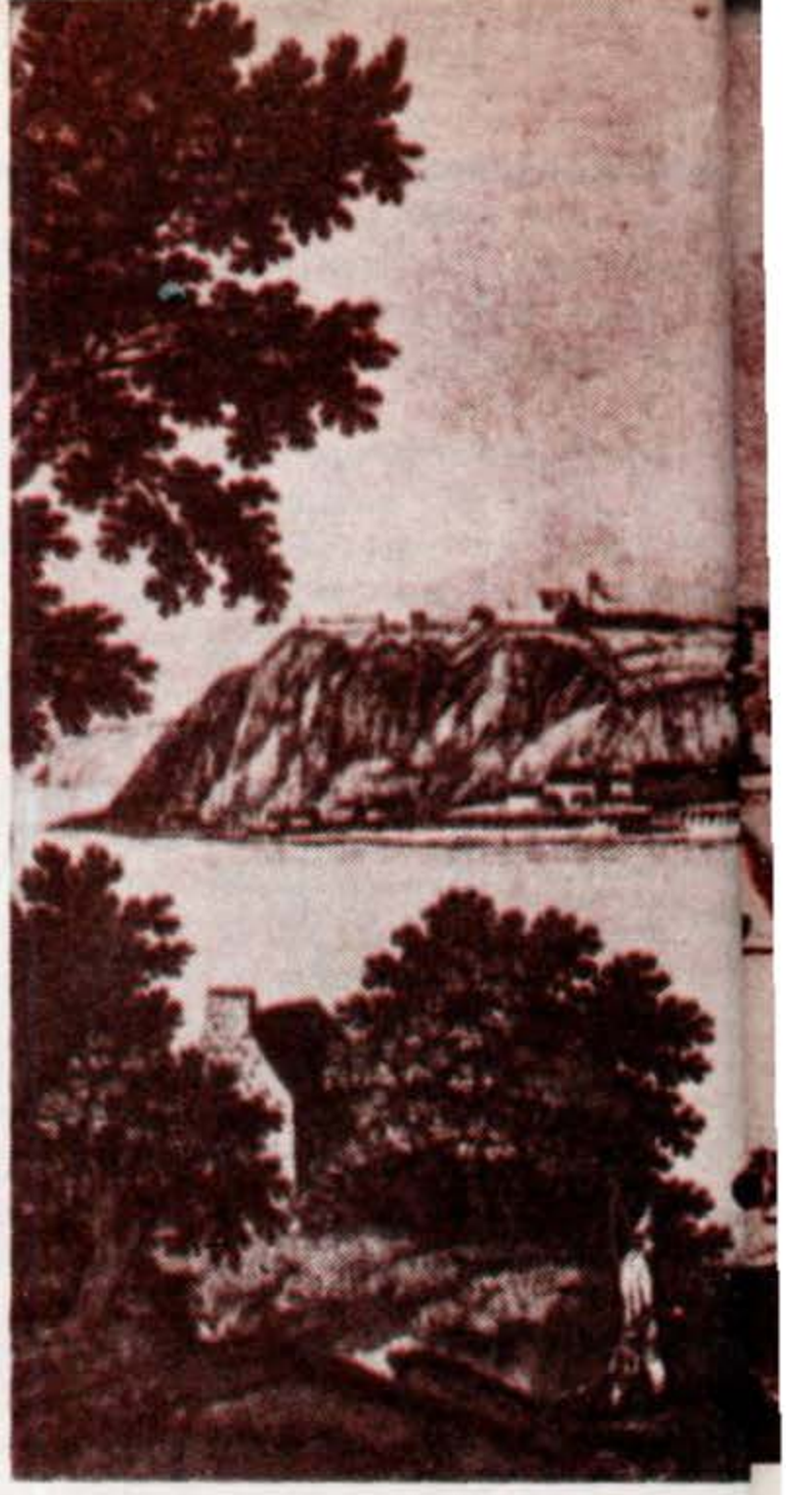

Vaudreuil lansează împotriva flotei opt corăbii încărcate cu materii inflamabile, tentativă care se soldează cu un eşec total, pentru că li se dă foc prea devreme, la o leghe distanţă de duşman.

În zilele următoare, Montcalm fortifică linia Beauport-Montmorency. La 12 iulie artileriştii britanici trag primele salve asupra Quebecului. Bombardamentul continuă şi în zilele următoare, distrugînd numeroase clădiri. Riposta franceză se mărgineşte la un tir împotriva bateriilor engleze şi la lansarea altor corăbii încărcate cu exploziv.

La 9 iulie, Wolfe trimite 4 000 oameni pe malul stîng al rîului Montmorency, al cărui curs tumultuos îi desparte de poziţiile lui Montcalm. Văzînd că tirul bateriilor sale nu-l determină pe inamic să treacă la atac, Wolfe ia iniţiativa luptei. La 31 iulie, tunurile de pe trei nave şi 40 piese de artilerie britanice deschid un foc viu şi susţinut, căruia artileria lui Montcalm îi ripostează viguros. Între timp, cîteva şlepuri debarcă trupe engleze în josul plajei. După-amiază, în timpul refluxului, Wolfe, la bordul unei ambarcaţiuni lovite de schije, dă semnalul atacului. Avangarda, formată din 2 500 grenadieri, porneşte la atac, ia cu asalt primele redute de pe mal şi încearcă apoi să escaladeze panta. Susţinut de Montcalm, generalul francez Lévis seceră rîndurile atacanţilor. Sub o ploaie torenţială, care îi înglodează cu picioarele în noroi, grenadierii sînt opriţi de mitralii şi gloanţe. În faţa pierderilor suferite, Wolfe le transmite ordin să se replieze. Trupele se îmbarcă. Bătălia de la Montmorency este pierdută pentru englezi, iar numărul morţilor lor se ridică la 500.

În schimb, în alte sectoare ale coloniei, defensiva franceză suferă o serie de lovituri. În iunie, irochezii trec din nou de partea englezilor. La 6 iulie, cavalerul de la Corne şi detaşamentul său de 1 000 oameni sînt siliţi să părăsească fortul Oswego. La Niagara, cei numai 486 francezi apără vitejeşte poziţia înfruntînd 4 000 soldaţi inamici, dar sînt siliţi să capituleze la 26 iulie. În est, Amherst soseşte la 22 iulie în faţa fortului Carillon, cu o armată de circa 12 000 oameni. La 26 iulie, fortul e aruncat în aer. Am-

Quebec — imagine de epocă

Generalul James Wolfe

herst ocupă fortul Saint-Frederic, distrus de francezi în retragere.

Eroarea fatală

A doua zi după lupta de la Montmorency de unde se întoarce enervat din cauza insuccesului, Wolfe distruge Quebecul printr-un bombardament nemilos. Începe foametea. Făina devine atît de rară încît „oamenii din popor" primesc doar un codru de pîine pe zi, iar hoții pradă casele. Abia în septembrie sosește de la Montreal o cantitate de grîu, care mai ușurează lipsurile.

Continuînd să atace Quebecul cu artileria sa, Wolfe recurge la teroare pentru a neutraliza participarea țăranilor la luptă. Nevrînd să-i considere pe milițieni drept combatanți recunoscuți ca atare, el declară, că deoarece nu au depus armele, canadienii sînt nedemni de generozitatea sa și dă ordin să li se distrugă locuințele. Prăpădul începe la 14 august prin incendierea a șase parohii. La 23 august, preotul din Saint Joachim împreună cu opt cetățeni, care încearcă să se opună, sînt masacrați, preotul este scalpat și biserica incendiată. În septembrie englezii ard și toate casele dintre orașul Montmorency și Capul Pourmente.

La 18 iulie, Wolfe și Saunders atacă Quebecul cu patru corăbii, cărora li se adaugă apoi altele după bătălia de la Montmorency. În fața acestei amenințări, Bougainville, (care între timp se reîntorsese de la Paris) respectînd ordinul lui Montcalm, se instalează pe coastă împreună cu un detașament puternic, iar în cursul lunii august respinge trei debarcări engleze. În septembrie, avînd aproape 2 000 oameni în subordine la Capul Rouge, la trei leghe de Quebec, el vede o escadră engleză care urcă și coboară fluviul, chipurile în căutarea unui loc pentru debarcare, dar de fapt pentru a-l reține pe el departe de Quebec în vederea unui asalt al orașului. Pe de altă parte, la 9 august aflînd de capturarea Niagarei, Vaudreuil este alarmat de securitatea Montrealului aflat la 600 mile distanță și îl detașează pe generalul Lévis, cu 800 soldați, pentru apărarea cursului superior al fluviului Saint Laurent. La 10 septembrie, examinînd malul cu binoclul, Wolfe descoperă la Foulon, cu două mile mai sus de Quebec, un fel de pistă care s-ar putea preta la o escaladare și care duce pe șesurile din fața orașului. A doua zi semnează ordinul de atac pentru 13 septembrie. Vrînd să slăbească vigilența franceză, bombardează violent orașul toată ziua de 12 și operează mișcări de nave pentru a-l imobiliza pe Bougainville cu detașamentul lui.

La 13 septembrie, ora două noaptea, vasele engleze ticsite cu soldați, înaintează spre picioarele falezei. Deodată, o santinelă strigă: „Cine e acolo?" Căpitanul Fraser răspunde într-o franceză impecabilă: „Corăbii cu provizii de la Montreal". Un dezertor le-a dezvăluit englezilor că în ziua aceea trebuie să sosească cîteva vase cu alimente. Santinela lasă să treacă ambarcațiunile ale căror

rame se mișcă tot mai repede. În curînd, oamenii pun piciorul pe mal și încep escaladarea, avîndu-l pe Wolfe în frunte. La postul de gardă de la Foulon dorm comandantul Verger și cei 30 oameni ai săi, care, alertați brusc, trag cîteva focuri, dar sînt capturați sau puși pe fugă. Cu o zi înainte, Montcalm a cerut să se instaleze acolo un batalion, dar Vaudreuil a răspuns „Vedem noi mîine". Găsind drumul liber, englezii urcă în șir indian și se aliniază în șesurile lui Abraham. La răsăritul soarelui, Wolfe le comunică ordinul de luptă, cerîndu-le să-și încarce puștile cu cîte două gloanțe și să nu tragă decît de la 40 pași de inamic. Britanicii sînt în număr de 4 825 și au două tunuri.

Auzind împușcăturile de la Foulon, francezii intră în alertă și Montcalm se grăbește să repereze pozițiile inamice, dar denivelările de teren le ascund în parte. De aceea el are impresia că dușmanii nu sînt prea numeroși și că vor putea fi respinși printr-un atac imediat. Generalul nu știe că Vaudreuil, dintr-un exces de prudență, a oprit trupele pe care contează el. Nerăbdător, făcînd abstracție de tenacitatea engleză pe care pînă acum a înfrînt-o întotdeauna, Montcalm se îndreaptă spre șesuri împreună cu infanteriștii, marinarii și indienii pe care i-a putut aduna.

Generalul are 3 500 oameni, față în față cu englezii eșalonați pe două rînduri. Canadienii, care se află pe flancuri, se ascund prin boschetele firave, printre mărăcini și în lanurile cu porumb. Ei deschid focul împotriva englezilor, dar aceștia nu dau înapoi, ci răspund printr-un foc susținut, care îi obligă pe trăgători să se retragă. Montcalm trece de-a lungul frontului îmbărbătîndu-i pe soldați. Văzînd că englezii sînt în formație de luptă, el își dispune trupele în trei coloane și pornește la atac în strigătele oamenilor. Ajunși în apropierea inamicului, cei din rîndul al treilea trag fără să mai aștepte vreun ordin și, potrivit obiceiului lor, se aruncă la pămînt pentru a-și încărca din nou armele. Această manevră dezorganizează toate batalioanele. Francezii continuă să atace și deschid focul asupra englezilor care rămîn însă pe loc. Ajunși la 40 pași distanță, francezii aud un ordin în tabăra adversă și toată linia engleză trage două salve masive, care seceră pe soldații lui Montcalm. Ei deschid un foc spasmodic, la care dușmanul răspunde printr-un tir metodic, frontal și pe flancuri. Sub ploaia de gloanțe, francezii încep să șovăie și să se risipească. Wolfe ordonă atacul la baionetă și trupele din fața sa se repliază în dezordine. Nu trece mult și survine deruta, urmată de fuga înapoi spre Quebec.

În acest moment, Wolfe, care a fost rănit de un glonte la mînă și de altul în pîntece, este lovit de un al treilea care îi perforează plămînul. Transportat în spatele liniilor, moare fără a-și mai recăpăta cunoștința, dar după ce a apucat să vadă victoria încununîndu-i tactica îndrăzneață. Încercînd zadarnic să-i regrupeze pe fugari, Montcalm este rănit și el de două gloanțe în coapsă și abdomen. Fără a fi pansat, este readus pe cal la Quebec, unde domnește consternarea generală.

Vaudreuil și-a făcut o clipă apariția pe coastă, într-o caleașcă, dar prezența sa a sporit și mai mult panica, după care a șters-o repede, trecînd înapoi podul.

Englezii pornesc pe urmele fugarilor, respingînd pe canadienii care încearcă plini de curaj să-i oprească. La ora 11, Bougainville, care n-a primit mesajul lui Vaudreuil decît la 9, sosește pe cîmpie după un marș de șapte mile. În fața dușmanului care înaintează, el se retrage la Lorette. Într-un răgaz de o oră sau două, bătălia șesurilor, care a hotărît soarta Noii Franțe, i-a costat pe francezi 1 200 morți și răniți iar pe englezi 660.

Deși rănit mortal, Montcalm, cu gîndul la soarta soldaților, găsește puterea de a-i scrie generalului englez Townshend făcînd apel la generozitatea acestuia față de bolnavii și răniții căzuți în mîinile lui. Prost îngrijit, el moare a doua zi. Comandant al unor forțe minuscule, el a realizat performanța unică de a-i fi învins pe englezi în cele patru campanii precedente, mărturii strălucite ale talentelor sale militare.

Trecînd peste vechile animozități, Vaudreuil îi scrie lui Montcalm în seara bătăliei: „N-am cuvinte să vă spun cît de rău îmi pare că sînteți rănit... Nimeni nu ține la dv. din totdeauna mai mult decît mine". Dar, cîteva săptămîni mai tîrziu, la 30 octombrie, același Vaudreuil expediază la Versailles o scrisoare în care înșiră pe seama generalului, mort pe cîmpul de onoare, o serie de calomnii, dezmințite atît de fapte cît și de documente. „Uitînd" că Montcalm a cerut să fie rechemat, îl acuză de a fi vrut încă de la sosirea sa în Canada, „să devină guvernator general" și de a fi semănat în acest scop „zîzanie în rîndul trupelor", de a fi încercat „să-i corupă pe cei mai cinstiți supuși" și de a fi tolerat „jafurile soldaților" în timpul campaniilor. Vaudreuil îndrăznește chiar să atribuie curajosului militar intenția absurdă de „a rade Quebecul" și de a accepta capitularea.

Explicația acestui torent de minciuni nu este, așa cum s-a crezut pînă acum, ura guvernatorului împotriva lui Montcalm, ci mascarea funestei greșeli comise de Vaudreuil: el a ordonat, mult prea devreme și fără a fi necesar, capitularea Quebecului. Pentru a se spăla de vină, aruncă, prin născocirile sale, culpa asupra generalului care nu-l mai poate contrazice.

Cuvînt introductiv, traducere și note de
Cristina CORCIOVESCU

NICOLAE MILESCU ȘI MARILE LUI VIRTUȚI DIPLOMATICE

MIRCEA MALIȚA

Pentru a putea servi o politică, adică un ansamblu coerent de obiective în domeniul extern, un diplomat trebuie să fie un bun tehnician al comunicării. Profesiunea îl situează în locul în care se întîlnesc semnalele pe care și le trimit sistemele politice în efortul lor de a-și armoniza pozițiile, de a-și rezolva pașnic diferendele, de a-și concilia interesele și de a se uni sub semnul unor proiecte comune. Citirea, traducerea și tălmăcirea mesajelor presupune cultură.

Reușita diplomatică a lui Nicolae Milescu își are rădăcini în cursurile pe care le-a urmat la Școala Domnească de la Iași, întemeiată de Vasile Lupu și apoi la Marea școală de la Constantinopol. Deși era bun cunoscător al mai multor limbi străine, lingvistica nu este cheia supremă pentru explicarea diplomatului Milescu. Mai profundă decît comunicarea este înțelegerea situațiilor, așezarea strategică a factorilor și raportul lor de forțe, gradul lor de întrepătrundere, nivelul lor de antagonism.

Fiu al unei țări nevoită să convertească contradicțiile vecinilor săi în șanse sporite de supraviețuire și care căuta soluții de stabilitate în momente de mare confruntare istorică, Milescu a avut posibilitatea să se achite cu onoare de sarcinile diplomatice care au ocupat cea mai mare parte a vieții sale.

La curțile europene

Înainte de a împlini vîrsta de 35 ani, cînd au început domniile care nu-l agreau și cînd a plecat în Rusia, Milescu a jucat un rol important în viața diplomatică a Moldovei. În primul rînd, s-a obișnuit cu problemele cancelariei, ca grămătic pe timpul lui Gheorghe Ștefan (1653-1658). În această funcție avea sarcina redactării de scrisori și a efectuării de traduceri. A fost promovat spătar, sub Gheorghe Ghica (1658-1659), iar între 1661 și 1664 îl găsim în funcția diplomatică de capuchehaie a Țării Românești la Poartă, sub Grigore Ghica, fiul lui Gheorghe Ghica. Nu trebuie să insistăm asupra dificilei misiuni, astăzi mai bine studiată, pe care o aveau reprezentanții domnitorilor români la Poarta otomană. Capuchehaia era în fond ambasadorul unei puteri autonome, care însă nu se bucura de toate latitudinile în domeniul politicii externe. Prin intermediul acestor reprezentanți, domnitorii români își stabileau legături cu ambasadorii puterilor europene la Poartă. Această funcție era prin definiție mai discretă, ascunzîndu-și detaliile și faptele în păienjenișul curții otomane.

Avem, în schimb, date despre activitatea lui Milescu, ca trimis al fostului său domnitor Gheorghe Ștefan, aflat în refugiu la Stettin, care căuta să obțină atît sprijinul Suediei cît și al Franței, aliata ei, în vederea unei noi cruciade antiotomane și a eliberării țărilor românești. Speranțele sale erau îndreptate și în direcția unei alianțe rusești. În călătoriile întreprinse, îl vedem pe Milescu antrenat în legarea unor alianțe, animarea de campanii și inspirarea de noi cruciade. S-a dus la Carol al Suediei, după aceea la Fredrich Wilhelm marele elector de Brandenburg și, în sfîrșit, la curtea lui Ludovic XIV. Toate calitățile de diplomat ale lui Milescu și înscrierea sa ca inter-

locutor român valabil și recunoscut în sistemul diplomatic european ridicat de cardinalul Richelieu și Oxenstierna, cancelarul Suediei, la noi exigențe, rezultă din această călătorie. La Stockholm a legat prietenie cu ambasadorul francez, marchizul Arnauld de Pomponne, care era un mare diplomat, viitor ministru al lui Ludovic XIV, om de litere și filozof. Prieten al doamnei de Sévigné, el era la curent cu discuțiile despre artă, teatru și ideile vremii.

Cu cîtă atenție va fi ascultat Milescu expunerile ambasadorului! Duminica și în celelalte zile de sărbătoare se ducea la el să asculte liturghia. Spătarul, care în urma unei echivalări de titluri făurită de Gheorghe Ștefan devenise **baron spatarius,** povestește că la Stockholm își petrecea timpul la marchiz „închiși la el să ne apărăm de frigul nordului".

Constituia o greutate înscrierea în acest stil de discuții savante? Dar Milescu fusese (prin 1645-1650) elevul învățatului grec Blassios la Școala de la Constantinopol, unde dialectica era materia principală de predare. La masa arhiepiscopului Ștefan de pe timpul lui Matei Basarab aveau loc dezbateri teologice cu savanții greci Blassios, Paisios Ligarides și Meletios Syrigos.

Iată că cei doi umaniști, unul de școală latină, altul de școală greacă, constată coincidența pasiunii, identitatea frămîntării acestui veac, punte între Renaștere și Iluminism. Pe vremea aceea, în Apus, tot ce era la marginile civilizației europene se numea pe hărți sau în piesele clasicilor Tartaria. În serile de iarnă spătarul va fi povestit și cum arată locuitorii acestui ținut, adică tătarii, binecunoscuți moldovenilor. Arnauld de Pomponne răsfoia lucrarea[1] spătarului și se minuna cum se poate afla „un om atît de învecinat cu Tartaria, care să fie atît de instruit în limbi străine și cu o cunoaștere atît de largă a oricărui subiect".

Prietenia lui Pomponne l-a ajutat pe Milescu să obțină scrisori de la regele Suediei către Ludovic XIV, în afara recomandărilor pe care le ducea din partea ambasadorului francez.

Acest episod demonstrează că, atunci, pentru înscrierea în circuitul diplomatic, argumentul doctrinal era de o deosebită însemnătate. Cultura filozofică, în speță religioasă, nu este un capitol separat de activitate, ci unul cu semnificații politice reale.

Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei (1653-1658), al cărui strălucit ambasador la diferite curți europene a fost Nicolae Milescu

Întruchipare a aspirațiilor românești

Istoriografia românească începe cu cronici analitice, ca peste tot în lume. A doua fază e narativă: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce. Cam în același timp, însă, pe urmele cronicarilor povestitori calcă autorii unei istoriografii problematice și filozofice. Cel dintîi e, incontestabil, Nicolae Milescu. El își pune primul problema găsirii unui fundament filozofic, a unei explicații și a unei argumentări pentru eliberarea țărilor române de sub dominația otomană. În acest scop, el alcătuiește o scriere intitulată **Chrismologhion,** în care, comentînd faimosul vis al lui

[1] Lucrarea pe care Milescu a tipărit-o la Paris sub titlul **Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens, id est Sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet graciae de Transubstantiatione Corporis Domini aliisque controversiis a Nicolao Spadario Moldovolaccone, barone ac olim generali Vallachiae, conscriptum Holmiae** (Stockholm) **anno 1667, mense Februarii,** și care reprezenta răspunsul către Pomponne dat la Stockholm, în februarie, de „baronul moldovlah Nicolae, spătarul și generalul valah".

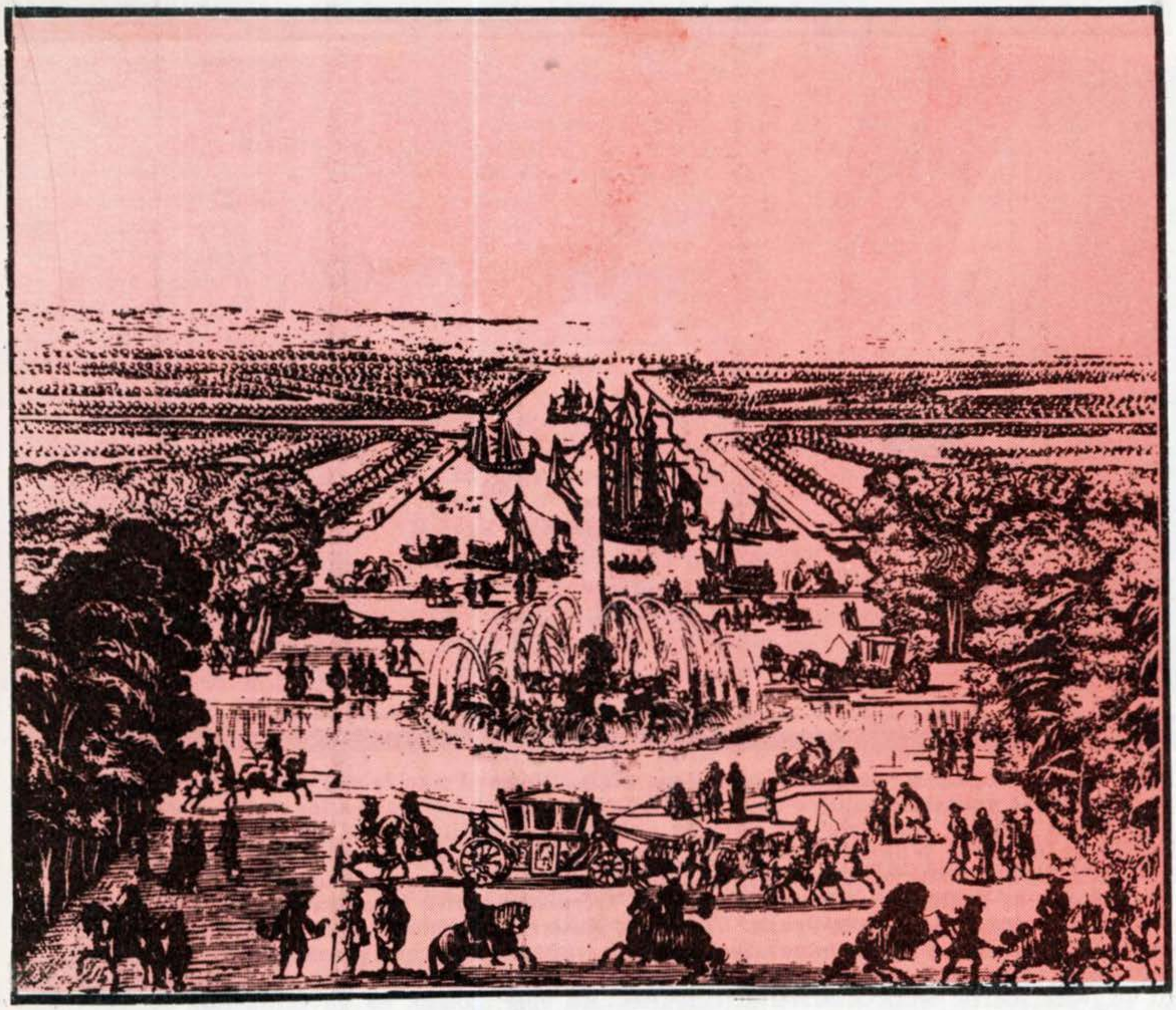

O imagine din secolul XVII a Versaillesului, așa cum l-a cunoscut și diplomatul român în timpul misiunii sale în Franța

Nabucodonosor, interpretat de profetul Daniel ajunge la concluzia că Imperiul turcesc este condamnat să dispară, sub loviturile unui imperiu ce a preluat vocația bizantină. Este simptomatic că tema a fost reluată, treizeci de ani mai tîrziu, de către Dimitrie Cantemir, în scrierea sa **Monarchiarum. Phyizica examinatio** (1717), prin care încearcă să demonstreze că Imperiul otoman e un accident în istoria universală.

Comportarea lui Milescu în mod evident nu poate fi atribuită nici oportunismului, nici aventurismului. Diplomații, ca executanți de politică externă, au linia trasată de forurile de decizie politică. Iar partea de exotism a existenței lor, schimbările de decor și călătoriile, rareori se confundă și cu resortul aventurii. Mai degrabă trebuie văzut în Milescu gînditorul cu o sensibilitate îndreptată spre undele de mai largă amplitudine, tendințele mari și strategiile largi ale istoriei. El a putut de altfel să observe că a vorbi latina și a stabili o comunicare mai strînsă cu Occidentul nu este în contradicție cu o acțiune în favoarea eliberării creștinilor de sub jugul otoman. Dar mai mult izbește observația că în tot timpul îndelungatei sale funcțiuni, a servit ca un om de legătură al românilor din cele două principate, poziție pe care a păstrat-o dincolo de vicisitudinile epocii. Prin el, domnul moldovean Ștefan Petriceicu (1672-1673) trimite scrisori împăratului, iar Constantin Șerban, fost domn al Țării Românești între anii 1654-1658, îi cere sprijin. O altă scrisoare vine de la Dosoftei, mitropolitul Moldovei și alta de la un grup de boieri, în frunte cu marele hatman Grigore Hăbășescu. La Milescu găsesc sfat trimișii lui Brîncoveanu. Menține corespondență cu rudele, în special cu fratele său, care a murit la Iași.

Încercînd să sprijine cerințele ambelor țări române și să formeze legături favorabile cauzei lor, diplomatul Nicolae Milescu — preocupat de asigurarea stabilității domniei în țările românești — a fost deschizătorul pentru ele a unor contacte cu diplomația europeană; el a introdus în diplomația românească argumentul istoric, politic și filozofic, continuîndu-și funcțiunea lui discretă tacită de sprijinitor al cauzei țărilor românești.

Take Ionescu: „CÎTEVA PĂRERI PERSONALE"

După izbucnirea primei conflagrații mondiale, cele două mari tabere aflate în conflict au desfășurat o intensă activitate politico-diplomatică pentru a atrage de partea lor și alte state neangajate încă. Rolul atribuit României de Puterile Centrale reiese limpede și din această telegramă expediată de Kaiserul Wilhelm împăratului Franz Iosif, la 16 septembrie 1914 (Arhivele Statului, București, Arhiva Istorică Centrală, Xeroxuri-Viena, Cutia III, pachetul VI, nr. 13).

După ce arăta disponibilitățile cu care Germania putea interveni în sprijinul austriecilor pe frontul rusesc, în special în Prusia Orientală, Kaiserul conchidea: „Cheia pentru reușita în războiul contra Rusiei se află în mîna României; eforturile regelui de a antrena cu sine țara au eșuat pînă acum, din cauza rezistenței miniștrilor și a opiniei publice, care, din păcate, după cum știi tu, este foarte ostilă Austriei și Ungariei. Eu sper, totuși, că guvernul tău va izbuti să-i cîștige pentru o intervenție. Atunci, dacă vrea Dumnezeu, vom putea să întrezărim o reușită fericită în această grea luptă. Cu salutări cordiale de cea mai credincioasă prietenie. WILHELM".

Printre cei care ne-au lăsat interesante însemnări referitoare la evenimentele legate de primul război mondial se numără și Take Ionescu, personalitate marcantă a vieții politice românești din primele două decenii ale secolului XX[1]. În urmă cu doi ani (nr. 6/1973), revista noastră a publicat, datorită Adinei Take Ionescu, ample extrase din însemnările sale privind desfășurarea Consiliului de Coroană din 26 august 1916, care a hotărît intrarea României în război de partea Antantei. De astă dată ne aflăm în fața a două fragmente din lucrarea Cîteva păreri personale, **pe care cunoscutul om politic a publicat-o în 1919, în limbile franceză și engleză[2].**

M. ȘT.

Un dejun la Castelul Peleș[3]

Duminică 2 august, la ora 11.30 a.m. m-am înapoiat la Sinaia, venind de la Londra. Cu o seară înainte Germania declarase război Rusiei, așa că îngrozitorul măcel sta gata să înceapă. Aflasem deja sîmbătă seara, la București că luni 3 august, urma să se țină un Consiliu de Coroană la Sinaia, că acest Consiliu fusese amînat cu 48 ore ca să pot și eu participa și că regele Carol insista ca România să intre în război alături de Austria și Germania.

Pe cînd ieșeam din gară, mi-a parvenit invitația de a lua prînzul la Castelul Peleș, la ora unu. Abia mai aveam vreme să mă reped la vila mea și să mă schimb. Era clar că dorind să mă convertească la ideile sale, regele se pregătea să exercite presiuni asupra mea. Cu o lună în urmă, în același castel, regele îmi încredințase un secret important: împăratul Wilhelm decisese să pornească un război european, dar abia pestre trei-patru ani. Regele mersese atît de departe încît îmi explicase că acest răstimp va fi suficient atît pentru înfăptuirea reformelor

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1975.

[2] În 1923, a apărut și o versiune românească intitulată **Amintiri**, pe care, însă, în ciuda investigațiilor făcute în principalele biblioteci din București, nu am putut-o depista. În cele ce urmează, am extras pentru cititorii noștri cîteva pagini, traduse de noi, din versiunea în limba engleză — **n.r.**

[3] Titlul și subtitlurile aparțin redacției — **n.r.**

constituționale, cît și pentru pregătirile noastre militare.

Întrucît mă hotărîsem să-i opun o atitudine dîrză de non possumus *[în sens de refuz categoric — n.r.] la Consiliul de Coroană anunțat pentru a doua zi, doream să evit o dispută — treabă delicată cînd ai de-a face cu un monarh în vîrstă — dar, în timpul mesei, să îndrum conversația în așa fel încît regelui să nu-i mai rămînă nici o rază de speranță în ceea ce privește poziția mea.*

Nici nu m-am așezat bine la masă, lîngă regina Elisabeta, și mi-am dat seama că familia era împărțită în tabere potrivnice. Se vedea limpede că regele era agitat de-a binelea, regina și mai pornită decît el, iar prințesa moștenitoare, actuala regină Maria, cu totul împotriva politicii unchiului și mătușii sale, fapt pe care nu se ferea să li-l arate. Mi s-a părut chiar că, nu de mult, la Palat se vărsaseră lacrimi.

Regina a fost prima care a deschis discuția pe arzătoarea temă a războiului. I-am declarat că am fost sigur de inevitabilitatea conflictului din clipa în care Austria a adresat Serbiei odiosul său ultimatum.

Deși femeie inteligentă, depășind nivelul mijlociu, regina nu era destul de versată în politică ca să înțeleagă ceva din toate problemele acestea. Cînd i-am mărturisit profunda mea îngrijorare la gîndul că teribila forță de care dispune Germania ar putea să-i aducă victoria și că victoria ei ar însemna sfîrșitul României, regina a schimbat vorba.

M-a întrebat care ar fi, după părerea mea, consecințele unui asemenea război. Am răspuns — toate privirile fiind ațintite asupra mea — că nimeni nu este atît de lipsit de modestie, încît să afirme că știe sau măcar că poate să ghicească urmările acestui război.

„Știu totuși — am adăugat — patru dintre ele și pe acestea patru vi le voi expune în cîteva cuvinte. Prima consecință va fi o redeșteptare a dușmăniilor internaționale la proporții pe care Europa nu le-a mai cunoscut de secole. Asta fără doar și poate. A doua consecință va fi o orientare bruscă a opiniilor către extrema stîngă, adică spre ceea ce numim noi ideile socialiste. Dezlănțuirea acestei îngrozitoare catastrofe va face ca păturile conducătoare să apară în ochii maselor, mai mult decît oricînd, ca incapabile să guverneze și, în mod firesc, în toate țările se va produce o orientare spre extrema stîngă. În al treilea rînd, Maiestate, se va produce ceva, un fenomen pe care l-aș putea defini doar ca o prăbușire a tronurilor. Și, în sfîrșit, acest război va grăbi cu cel puțin o jumătate de secol instalarea Americii la hegemonia rasei albe, ceea ce s-ar întîmpla oricum, dar războiul va grăbi procesul".

După prînz am luat cafeaua în salonul cel mare și am observat că regele ezita între dorința de a-mi vorbi și teama de a auzi un refuz, la care se cam așteptа după discuția animată și îndrăzneala mea din timpul mesei.

Înainte ca regele să apuce să-mi vorbească, prințesa moștenitoare m-a întrebat dacă Anglia va rămîne sau nu neutră în acest război. Întrucît prințesa mi s-a adresat în engleză, i-am răspuns în aceeași limbă, spunînd că întrebarea mă surprinde, deoarece trebuie să știe tot atît de bine ca și mine că Anglia, la fel ca în zilele lui Napoleon, va lupta pînă la ultimul om și ultimul ei șiling. Atunci, cu o notă de nervozitate în glas, a zis: „Auzi, mătușă, ce spune". Și întorcîndu-se spre mine: „Asta le-o repet și eu într-una, dar ei refuză să înțeleagă. Nu pricep nimic!". Apoi a ieșit împreună cu regina.

Peste cîteva minute, regele mi s-a adresat: „Știi că trebuie să-ți aduci doi dintre prietenii dumitale la Consiliul de Coroană de mîine. Pe cine ai ales?".

„Am rugat pe cîțiva să vină la Sinaia și mi-i voi alege mîine dimineață, Sire", am răspuns eu.

„Ai spus totdeauna că, dacă vom intra vreodată în război, va trebui să începem prin a face publice toate tratatele noastre de alianță"[1].

„Da, Sire, am răspuns și dacă am fi forțați să intrăm în război, din cauza unui tratat cinstit interpretat, textul acestuia trebuie să fie cunoscut, pentru că, înainte de toate, o țară trebuie să-și onoreze propria semnătură".

De data aceasta, regele a înțeles și a trebuit să se resemneze. El știa că, din moment ce Germania provocase războiul, noi nu mai eram legați nici de litera, nici de spiritul tratatului.

În dezacord cu viitorul

Pînă în 1912, regele Carol a trăit cu convingerea că războiul mondial nu va izbucni în timpul vieții sale. În toamna lui 1912 și-a trimis nepotul — actualul rege Ferdinand al României — la Berlin, pentru a afla intențiile Kaiserului Wilhelm. Prințul moștenitor s-a înapoiat cu răspunsul că împăratul considera inevitabil un conflict între pan-slavism și pan-germanism, dar spera că acest conflict nu va avea loc în cursul vieții lui. La rîndul său, regele Carol era atît de convins de stabilitatea păcii, încît în primăvara lui 1914 s-a încumetat să-l primească pe țar la Constanța, ceea ce n-ar fi făcut niciodată dacă ar fi crezut în posibilitatea izbucnirii unui război. Încă la 9 iulie, la Sinaia, cînd mi-a încredințat marea taină a Kaiserului — și anume că acesta se decisese să poarte un război european — regele a adăugat că ostilitățile nu se vor declanșa decît pestre trei-patru ani.

Dacă și-ar fi închipuit că războiul la care se hotărîse Kaiserul va izbucni peste 22 zile, el ar fi început să ia măsuri imediate pentru a asi-

[1] Aluzie la tratatul secret de alianță româno-austro-ungar semnat la inițiativa regelui la 18/30 octombrie 1883, la care a aderat și Germania în aceeași zi. În mod indirect, regele îi amintește astfel lui Take Ionescu de obligațiile asumate conform tratatului — **n.r.**

gura politicii sale personale cît mai multe şanse de succes. Or, el n-a întreprins nimic pînă în ajunul imediat al războiului. În toată perioada de pînă atunci a domniei sale, regele subordonase totul unei singure idei — de a deveni unicul factor care să hotărască politica externă a României. Aşadar, dacă ar fi cunoscut dinainte data la care avea să se producă criza, ea nu l-ar fi surprins complet nepregătit. A fost tot timpul liniştit crezînd că Anglia va rămîne neutră. Ca majoritatea germanilor, nu numai că nu ştia nimic despre Anglia, dar era cu totul incapabil s-o înţeleagă. Regele a exclus pur şi simplu Anglia din calculele sale şi cu tonul autoritar pe care monarhii îl folosesc de obicei mai ales atunci cînd atacă subiecte despre care nu ştiu nimic, şi-a exprimat părerea ca pe o literă de evanghelie.

La fel de neştiutor a fost regele Carol şi în privinţa acţiunilor Italiei. El nu-şi putea închipui că aceasta ar îndrăzni să se rupă de Germania, iar atitudinea pe care a luat-o Italia[1] l-a descumpănit şi l-a surprins în egală măsură.

Cu asemenea păreri despre Anglia şi Italia, cu profunda lui admiraţie pentru organizarea militară a Germaniei şi împărtăşind opiniile atît de larg răspîndite în cercurile mai puţin informate, asupra deficienţelor militare ale Franţei, nu este deloc surprinzător că regele Carol şi-a îngăduit să creadă nu numai că Germania va învinge, dar şi că va obţine victoria foarte repede. Pentru a judeca comportarea lui din vara şi toamna lui 1914, care contravenea intereselor celor mai înalte ale patriei, trebuie ţinut seama că el nu putea fi la fel de conştient, ca un român prin naştere, de problema unităţii noastre naţionale şi că era pe deplin sincer în convingerea că Germania nu poate fi înfrîntă.

El credea atît de mult în forţa Germaniei, încît la cîteva zile după faimosul Consiliu de Coroană se străduia să-mi arate care va fi desfăşurarea exactă a războiului. După el, acesta avea să dureze cel mult pînă în decembrie, iar în ianuarie, dacă nu chiar mai devreme, se va convoca o conferinţă de pace care va schimba de sus pînă jos organizarea lumii. Pînă la 15 septembrie, împăratul Wilhelm avea să fie în Paris; după aceea în Franţa va izbucni o revoluţie şi Germania va acorda duşmanului ei învins o pace generoasă, depăşind toate aşteptările, deposedînd-o numai de colonii şi luîndu-i o nimica toată din teritoriu. Germania, a adăugat regele, nu va face în veci greşeala de a menţine în Franţa republica. Dimpotrivă, ea va ajuta la restaurarea monarhiei în persoana prinţului Victor Napoleon[2]. Odată semnată pacea cu Franţa, împăratul se va întoarce cu toate forţele împotriva Rusiei şi, înainte de decembrie, ocupînd Moscova şi Petrogradul, va înfăptui ceea ce n-a putut face Napoleon. Aici se va sfîrşi războiul, urmat de dezmembrarea Rusiei, conform celebrului plan de pe timpul lui Bismarck (trebuie amintit că marele cancelar insista ca planul să fie înfăptuit în înţelegere cu Anglia). N-are rost să mă opresc asupra răspunsului pe care l-am dat la acest vis fantastic. Am încercat în zadar să-l fac să înţeleagă că în Franţa nu va fi nici o revoluţie şi nu se va reinstaura monarhia. Regele se comporta ca un hipnotizat.

Atît de convins era că Germania trebuia să cîştige, încît, deşi ţinea la el cu adevărat, îl critica făţiş pe nepotul său, regele Albert al Belgiei, pentru greşeala fatală de a se fi opus trecerii trupelor germane prin ţara sa. Deşi regele a rămas la părerea sa că o altă politică ar fi avantajat mai mult Belgia, i-am repetat răspunsul pe care cu o seară înainte îl dădusem ministrului german, care afirmase acelaşi lucru. L-am întrebat pe acesta din urmă dacă nu şi-a sacrificat niciodată interesele de dragul onoarei. După ce m-a asigurat că niciodată n-ar proceda altfel, i-am răspuns, la rîndul meu, că şi ţările au dreptul să ţină seama de onoarea lor personală la fel ca şi indivizii.

Deşi i-a fost crudă deşteptarea după bătălia de la Marna, regele Carol tot mai încerca să se amăgească în privinţa consecinţelor acestui eveniment crucial. L-am văzut la cîteva zile după acea strălucită victorie a aliaţilor. Regele mi-a spus că ceea ce se întîmplase n-a fost altceva decît o retragere strategică; ca întotdeauna, se agăţa de ideea că armata germană nu putea fi înfrîntă. Nu m-am mai putut stăpîni şi, uitînd de respectul ce-l datoram situaţiei şi vîrstei sale, i-am explicat, fără să-mi mai controlez cuvintele, cît de absurd era să-şi închipuie că o armată care, de dragul unei înaintări vijelioase a sacrificat totul, s-ar fi hotărît să piardă avantajele cucerite fără să fi fost învinsă. În cuvinte ce i se desprindeau greu de pe buze, dovedind cît de copleşit fusese de o realitate pe care niciodată n-o bănuise, regele mi-a spus foarte liniştit: „Atunci poate că greşesc eu; poate că dumneata ai dreptate; poate au fost învinşi". Cu cît mă gîndesc mai mult la discuţia asta, cu atît îmi dau mai bine seama de suferinţa morală a regelui Carol în timpul acestei ultime perioade din viaţa lui.

În cursul altei întrevederi s-a pronunţat numele contesei de Flandra, mama regelui Albert. Cu adîncă mîhnire în glas, regele mi-a spus: „Dumnezeu a fost bun cu ea şi a luat-o înainte de ziua asta îngrozitoare. Şi cu mine Atotputernicul a fost bun pînă acum, dar la urmă m-a părăsit. Ar fi fost cu mult mai bine pentru mine dacă nu apucam acest război".

---

[1] După cum se ştie, în ciuda tratatului de alianţă pe care îl încheiase în 1882 cu Germania şi Austro-Ungaria, Italia s-a proclamat neutră în ziua de 2 august 1914 — **n.r.**

[2] Este vorba de nepotul lui Napoleon III, născut în 1862, expulzat din Franţa în 1886 şi stabilit la Bruxelles, unde a şi murit în 1926 — n.r.

100 răspunsuri la 100 întrebări

Iată-ne, așadar, în faza penultimă a concursului Magazin istoric, 100 ÎNTREBĂRI — 100 RĂSPUNSURI — 100 PREMII. **Se lucrează acum la trierea, în funcție de exactitatea răspunsurilor, a miilor de scrisori primite, după care va avea loc desemnarea, prin tragere la sorți, a celor 100 cîștigători, ale căror nume vor fi publicate în nr. 1/1976 al revistei.**

Folosim acest prilej pentru a felicita călduros pe toți participanții la actuala ediție a concursului Magazin istoric **care, prin efortul și tenacitatea lor de a dezlega toate cele 100 întrebări ale concursului, cît și prin bogata corespondență, cuprinzînd sugestii, propuneri, observații și chiar critici pe marginea concursului au făcut — și pe această cale — dovada emoționantă a fidelității pe care o au față de revista noastră, ilustrînd într-un mod exemplar puterea educativă a istoriei în care noi cei de la** Magazin istoric, **vedem principala rațiune a concursurilor în fața cititorilor noștri.**

De altfel, atît de numeroasele felicitări ale cititorilor (dintre care reproducem aici doar cîteva: „Apreciez inițiativa de a organiza un astfel de concurs. Cititorii au prilejul să parcurgă din nou valoroasa colecție a revistei și să recitească cele mai interesante dintre articolele publicate" — prof. Ștefania Teodorescu, București; **„Participînd la actualul concurs mi-am îmbogățit foarte mult cunoștințele de istorie națională și universală"** — Presecan Alexandru, Turda; **„Fără intenția de a pune în încurcătură, concursul atrage cititorii, dezvoltă pasiunea și interesul lor pentru istorie"** — Vladimira Grigorovici, București), **evidențiază tocmai valoarea educativă a concursului** 100 ÎNTREBĂRI — 100 RĂSPUNSURI — 100 PREMII.

Răspunzînd dorinței exprimate de un mare număr de cititori, publicăm în acest număr răspunsurile exacte la cele 100 întrebări.

Cum este și firesc, la un concurs atît de complex, care a avut ca bibliografie cele 100 numere ale revistei apărute în intervalul aprilie 1967-iulie 1975, răspunsurile date de cititori la unele întrebări diferă ca redactare de cele pe care le publicăm în aceste pagini. Tocmai de aceea, ținem să precizăm că vom include în concurs toate răspunsurile care au un conținut corespunzător sensului articolului sau articolelor din revistă care au servit drept bibliografie, indiferent de forma de redactare a acestor răspunsuri.

Și acum iată cele 100 răspunsuri.

SERIA I-a: 1. Iași (nr. 5/1975, p. 9); **2.** Nicolae Ceaușescu (nr. 3/1972, p. 2); **3.** Adunarea de la Blaj (nr. 10/1968, p. 4); **4.** 28 octombrie 1944 (nr. 1/1975, p. 17); **5.** Capitulații (nr. 3/1975, pp. 33-34); **6.** „Doftana", „Doftana roșie", „Buletinul", „Bolșevicul încătușat", „Antifascistul încătușat" (nr. 12/1974, p. 7); **7.** „Cuvîntul liber" (nr. 7/1973, p. 13); **8.** 25 octombrie 1917 (nr. 7/1967, p. 9); **9.** Comuna Ghimeș-Făget (nr. 2/1971, p. 20); **10.** Lucrețiu Pătrășcanu (nr. 5/1968, p. 26); **11.** 368 zile (nr. 10/1974, p. 25); **12.** Casa cu nr. 103 din Calea Moșilor (nr. 6/1969, p. 5); **13.** V.I. Lenin (nr. 4/1970, p. 5); **14.** „România liberă" (nr. 1/1968, p. 10); **15.** Colonelul Cerchez (nr. 9/1967, p. 56); **16.** Rholes, Dapyx și Zyraxes (nr. 8/1970, pp. 68-69); **17.** Tîrgu Mureș, Cluj, Oradea (nr. 9/1969, pp. 7-8); **18.** Gala Galaction (nr. 7-8/1969, p. 143); **19.** Peste 35 000 (nr. 5/1971, p. 32); **20.** Cenei (nr. 9/1972, pp. 69-70); **21.** În 1683, după asediul Vienei (nr. 4/1972, p. 84); **22.** Asociația Generală a Muncitorilor din Timișoara (nr. 9/1968, p. 35); **23.** „Numele martirilor lui sînt gravate în marea inimă a clasei muncitoare" (nr. 4/1971, p. 65); **24.** Răscoala țăranilor din Piemont, condusă de Dolcino; răscoala țăranilor din Flandra maritimă; răscoala țăranilor din Franța — Jacqueria; răscoala țăranilor din Anglia condusă de Wat Tyler (nr. 2/1972 p. 39); **25.** Jean Moulin (nr. 8/1972, p. 24); **26.** Primul congres al organizației Frontul Plugarilor (nr. 4/1973,

p. 69); **27.** Țara Hațegului[1] (nr. 11/1972, p. 3); **28.** Vlaicu vodă (1364-1377), Petru Mușat (1374-1392, nr. 7-8/1968, p. 130); **29.** Proclamarea independenței „Coloniilor unite" (nr. 7/1971, p. 72); **30.** Recunoașterea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza de către guvernele statelor respective (nr. 2/1969, p. 2); **31.** Romain Rolland, Henri Barbusse (nr. 3/1971, p. 23); **32.** „Pe aici nu se trece" (nr. 7/1972, p. 41); **33.** Amiralul Hoorn, contele Egmont și Wilhelm de Orania (nr. 11/1971, p. 65).

SERIA A II-a: 1. „Lupta pentru limbă în Transilvania" (nr. 4/1967, p. 87); **2.** „Și-ajuns în țară, eu te rog / Fă-mi cel din urmă bine: / Pămîntul țării să-l săruți / Și pentru mine" (nr. 5/1967, p. 69); **3.** Cinci mii (nr. 9/1970, p. 81); **4.** Fîntîna romană din Celei (nr. 2/1967, p. 62); **5.** Conciliul bisericesc de la Constanța (nr. 3 / 1967, p. 4); **6.** Constantin Țurcanu (nr. 1/1967, p. 2); **7.** 10-12 iunie 1574, lîngă satul Roșcani (nr. 11/1969, p. 52); **8.** Voroneț, Humor, Sucevița, Moldovița (nr. 8/1967, p. 9); **9.** 1865 (nr. 2/1975, p. 31); **10.** D. Cantemir (nr. 10/1973, p. 17); **11.** 1 iulie-18 noiembrie 1916 (nr. 8/1973, p. 62); **12.** În 21 iunie 1848, sub titlul „Răsunet" (nr. 4/1968, p. 4); **13.** Ana Ipătescu (nr. 7-8/1968, p. 157); **14.** „Bateria albastră" (nr. 8/1974, p. 25); **15.** Samarkand — 23 veacuri (nr. 6/1968, p. 23); **16.** Crearea sindicatelor unite[2] (nr. 10/1969, p. 20); **17.** Piața Obor (nr. 11/1974, p. 24); **18.** Corpus iuris civilis (nr. 9/1973, p. 62); **19.** Sala Sotir (nr. 3/1968, p. 4); **20.** 13 septembrie 1848 — Dealul Spirii (nr. 6/1967, p. 48); **21.** British Museum (nr. 9/1974, p. 18); **22.** Stolnicul Constantin Cantacuzino (nr. 2/1970, p. 6); **23.** Peste 100 000 participanți (nr. 11/1968, p. 12); **24.** De cinci ori[3] (nr. 6/1974, pp. 3-7); **25.** Despot vodă (nr. 7-8/1969, p. 168); **26.** „Dorințele Partidei Naționale în Moldova" (nr. 6/1970, p. 3); **27.** Sucevița (nr. 6/1973, p. 73); **28.** America (nr. 4/1974, p. 53); **29.** Starchiojd (nr. 12/1973, p. 46); **30.** Argedava[4] (nr. 4/1969, pp. 3-4); **31.** Valea Nilului—Nubia (nr. 7/1974, p. 45).

SERIA A III-a: 1. M. Kogălniceanu (nr. 3/1973, p. 19); **2.** Marea bănie a Craiovei (nr. 5/1970, p. 76); **3.** „Campania cea lungă" (nr. 6/1972, p. 26); **4.** „Program de guvernare a F.N.D." (nr. 3/1970, p. 2); **5.** „La Presse", „Le Siècle", „Le Courrier de Paris", „La Revue de l'Orient" (nr. 6/1971, p. 69); **6.** Herodot și Tucidide (nr. 7/1975, p. 35); **7.** Guvernul republicii socialiste (nr. 12/1972, p. 78); **8.** „Studentul român" (nr. 6/1975, p. 38); **9.** Eugen Ghika (nr. 7/1970, p. 51); **10.** Cruciada copiilor (nr. 5/1972, p. 45); **11.** La Conferința de la Casablanca[5] (nr. 2/1974, p. 79); **12.** Dridu (nr. 5; 6/1969, p. 7; 25); **13.** La Paris și Belgrad (nr. 5/1973, p. 10); **14.** 7 colonii, 4 municipii (nr. 1/1971, p. 7); **15.** 10 ani (nr. 10/1972, p. 49); **16.** Trenul de onoare „Michaiu Bravul"; trenul „Dunărea" (nr. 1/1970, p. 7); **17.** Tomis (Constanța, nr. 12/1971, p. 66); **18.** „Unirea tuturor italienilor într-un singur corp" (nr. 1/1972, p. 63); **19.** Era noastră (nr. 12/1969, p. 65); **20.** Nicolae Copernic (nr. 2/1973, p. 57); **21.** Erupția Vezuviului (nr. 1/1973, p. 65); **22.** Bătălia Stalingradului (nr. 2/1968, p. 75); **23.** 1939-1945 (nr. 10/1971, p. 12); **24.** Londra (nr. 9/1971, p. 28); **25.** Conferința „Arcadia" (nr. 1/1974, p. 73); **26.** „Voi sînteți cei ce scrieți istoria țării" (nr. 4/1975, p. 31); **27.** 1888 (nr. 11/1973, p. 30); **28.** Dracula — Vlad Țepeș (nr. 3/1974, p. 11); **29.** 10 iulie 1940 (nr. 12/1968, p. 16); **30.** Polul sud, 14 decembrie 1911 (nr. 8/1971, pp. 63-64); **31.** Codex Aureus (nr. 3/1969, p. 38); **32.** Depeșa de la Ems (nr. 10/1970, p. 63); **33.** Vasco da Gama (nr. 1/1969, p. 30); **34.** Băcia (nr. 11/1970, p. 8); **35.** Proclamarea războiului submarin total[6], 1 februarie 1917 (nr. 12/1970, p. 54); **36.** Răscoala lui Horea (1784; nr. 5/1974, p. 5).

---

[1] Se consideră corecte și răspunsurile cititorilor care au indicat **Țara lui Litua,** sau ambele.

[2] Vor intra în concurs toate răspunsurile care în alte cuvinte se referă la același eveniment petrecut la 1 septembrie 1944, evocat în articolul **Un sfert de veac de la reorganizarea mișcării sindicale din România.**

[3] Avînd în vedere că părerile specialiștilor în această problemă diferă, redacția a ținut seama de faptul că cititorii se pot ralia uneia sau alteia dintre ipotezele formulate în articolul respectiv.

[4] Vor intra în concurs și răspunsurile cititorilor care au indicat **Sarmizegetusa Regia,** sau ambele.

[5] Vezi **Magazin istoric,** nr. 10/1975, p. 63, **Poșta concursului; vom avea, însă, în vedere faptul că unii participanți au expediat răspunsurile înainte de apariția acestui număr.**

[6] Întrucît „nota Zimmermann" preconizează o serie de decizii, vor participa la concurs atît răspunsurile care au menționat una din aceste decizii, cît și acelea în care este specificată doar denumirea notei.

CHOSŎN
ȘI ÎNTEMEIETORUL SĂU
YI SŎNGGYE

Prof. univ. V. CRISTIAN

Într-una din zilele anului 1371, locuitorii orașului Songdo, capitala regatului Koryo din peninsula coreeană, au aflat vestea că fusese ucis întîiul sfetnic al regelui Kongmin, prim-ministrul Sindun, care se bucura de o mare autoritate în rîndul supușilor săi. Pentru nimeni nu mai era un secret: înaltul demnitar fusese victima unui complot țesut cu abilitate.

Pentru a afla explicația acestui eveniment trebuie să ne întoarcem înapoi cu șase ani, în 1365, cînd Sindun fusese numit prim-ministru. În acea vreme, statul condus de regele Kongmin (1352-1374), deși își păstrase o anumită autonomie, se afla într-o situație grea. De un secol, mongolii încercau să subjuge regatul, în care acționa o mișcare de rezistență pe care detașamentele înarmate, denumite „capetele roșii", o organizaseră împotriva asupritorilor străini. O parte a aristocrației prefera, însă, să-și consolideze pozițiile aliindu-se cu mongolii. Din această cauză, autoritatea puterii centrale asupra unor regiuni întinse rămînea pur formală. În ultimele decenii, impozitul-rentă perceput de la țărani crescuse mult; de la o zecime din recoltă, ajunsese să fie atît de mare încît numai cu greu putea fi achitat. În plus, țăranii, alături de meșteșugari, erau obligați să întrețină atît trupele latifundiarilor locali, cît și pe cele ale ocupanților. Regele Kongmin își dădea seama că succesul luptei pentru independența țării sale era strîns legat de o serie de reforme interne care să consolideze puterea statului. De aceea, în 1365, a hotărît să-l numească în funcția de prim-ministru pe Sindun, în care și-a pus mari speranțe în acțiunea de reformare a regatului.

Călugărul — prim-ministru

Sindun provenea din păturile cele mai de jos ale populației, căci mama sa aparținuse țărănimii dependente. Devenit călugăr, Sindun s-a devotat încă de tînăr învățăturii. Cu timpul, înțelepciunea sa a început a fi tot mai mult prețuită și în afara templului. Faima călugărului nu a întîrziat să ajungă pînă la rege. Om luminat el însuși, Kongmin l-a chemat la Curte și, impresionat de înțelepciunea lui Sindun, în ciuda modestei sale obîrșii, l-a numit în 1365, primul său dregător.

Devenit oficial a doua personalitate politică a țării, Sindun știa că va avea de întîmpinat dificultăți, mai ales din partea majorității latifundiarilor care doreau păstrarea neschimbată a situației. De aceea, și-a propus mai întîi să-și creeze un corp funcționăresc fidel, numind în posturi administrative oameni capabili. S-a consacrat apoi principalei direcții a reformelor — introducerea ordinii în sistemul proprietății. Multă vreme, pămîntul fusese în Coreea proprietate de stat, monarhul acordîndu-l sub formă de posesiuni comunităților sătești sau aristocraților-funcționari. Cu timpul, aceștia din urmă au devenit, însă, adevărați proprietari; mai mult, au început să-și extindă domeniile în detrimentul loturilor țărănești, ceea ce ducea la conflicte și slăbea forța economică a statului. Pentru cercetarea situației „pămînturilor și locuitorilor", Sindun a creat un departament special, a cărui activitate a avut drept rezultat restituirea multor posesiuni țărănești acaparate cu forța. Măsurile sale au avut un larg ecou. Un document al vremii arată că țăranii dependenți „se manifestau împotriva stă-

pînilor, declanşau răscoale şi spuneau: „iată, a apărut un om sfînt!". Prestigiul marelui dregător a cunoscut o nouă afirmare în 1370, cînd, după o luptă de eliberare ce durase 14 ani, dominaţia mongolă a fost înlăturată.

Dar Sindun, încărcat cu titluri şi ranguri, a început să se manifeste şi el ca un autentic aristocrat. Categoria în care încerca să se încadreze nu l-a acceptat, însă, considerîndu-l parvenit. O serie de comploturi împotriva sa au rămas fără urmări, dar eşuarea lor nu a dezarmat opoziţia. Unii dintre demnitarii apropiaţi regelui au insinuat că, prin măsurile sale, Sindun urmărea, de fapt, să-şi creeze popularitatea necesară acaparării tronului. Abilitatea intrigii ca şi faptul că Sindun se bucura de o largă popularitate l-au convins pe rege să-l înlăture pe primul său sfetnic (1371), care a fost exilat şi apoi ucis.

Complotiştii au crezut că înlăturarea lui Sindun va însemna şi apusul epocii reformelor, dar suveranul a continuat să le menţină. Cîţiva nobili au hotărît atunci o acţiune extremă; profitînd de insuficienţa măsurilor de pază, ei au reuşit să-l asasineze chiar pe rege. În locul acestuia a fost urcat pe tron Sin U, un copil de zece ani. Firește, noul monarh nu putea fi altceva decît o simplă marionetă în mîinile autorilor complotului, cunoscuţi sub denumirea de „clica lui Lim şi Iom"

Destinţînd reformele lui Sindun, noii conducători au introdus un regim de teroare şi corupţie, încurajînd larg vînzarea funcţiilor şi mita. Într-o asemenea situaţie, ţara părea că se îndreaptă spre catastrofă.

Pictură murală coreeană

Lungul şir al petiţiilor

Evoluţia evenimentelor a determinat o puternică mişcare de opoziţie în toate straturile societăţii. Într-o serie de regiuni, ţăranii s-au răsculat. Nemulţumirile au pătruns şi în rîndurile nobilimii, luînd fiinţă aşa-numitul partid „nou" sau „al reformelor".

În fruntea opoziţiei s-a plasat unul din marii nobili, Yi Sŏnggye, care făcea parte dintr-o veche familie şi al cărui tată avusese un rol important în lupta împotriva mongolilor. Yi Sŏnggye se consacrase învăţăturii pentru a se putea prezenta, conform cutumei, la diferitele examene de dregători. În acelaşi timp, deprinsese meseria armelor, devenind unul din cei mai pricepuţi comandanţi militari coreeni. El s-a afirmat curînd şi ca una din principalele personalităţi politice ale ţării, în jurul său grupîndu-se fruntaşii „partidului reformelor", alcătuit îndeosebi din funcţionari civili şi militari. Yi Sŏnggye a încercat mai întîi o modificare a situaţiei pe calea unor petiţii, înaintate monarhului. Cauza esenţială a tuturor relelor era considerată proprietatea privată care genera asuprirea ţăranilor şi disputele interminabile pentru pămînt, toate acestea ducînd, în ultimă instanţă, la slăbirea statului. În consecinţă, petiţiile cereau reintroducerea proprietăţii de stat asupra întregului pămînt, aşa cum fusese în timpurile mai îndepărtate.

Asemenea cereri nu au fost aprobate. De aceea, „partidul reformelor" a pus în aplicare un plan de înlăturare a conducerii ţării. Profitînd de faptul că fusese numit comandant al unuia din cele două corpuri de armată coreene, generalul Yi Sŏnggye s-a îndreptat în fruntea trupelor spre Capitală

și a preluat puterea. Apoi l-a înlăturat pe Sin U, sub pretext că domnia lui era nelegitimă, și l-a întronat pe fiul acestuia, Kongyang (1389) în vîrstă de nouă ani, ultimul rege din dinastia Wang.

Începînd din acest moment Yi Sŏnggye a întreprins un vast program de reforme, avînd drept principal țel întărirea proprietății de stat asupra pămîntului. Funcționarii au primit dispoziția să confiște toate actele de proprietate funciară particulară. Convoaie întregi au pornit spre Capitală, samarele vitelor fiind pline cu hîrtii. După stringerea lor, pentru a șterge orice urmă a vechii situații, hîrtiilor li s-au dat foc pe străzi. Zile în șir, locuitorii din Songdo au privit vîlvătăile flăcărilor. Pentru viitor a fost instituit un nou sistem de atribuire a pămînturilor; s-au luat, totodată, măsuri pentru protejarea țăranilor de arbitrariul funcționarilor în perceperea dărilor. Ele vizau atît întărirea vistieriei statului, cît și slăbirea asupririi populației rurale.

Prin aceste măsuri, Yi Sŏnggye și-a întărit considerabil autoritatea.

Noul rege Yi Sŏnggye

În 1392, cu ajutorul unor ofițeri din garda regală, Yi Sŏnggye l-a înlăturat și pe Kongyang și s-a proclamat rege. Cu aceasta a început lunga domnie a dinastiei Yi. În anul următor, noul suveran a schimbat denumirea statului înlocuind-o cu aceea străveche de Chosŏn — „Țara Dimineților Liniștite".

Deceniile care au urmat proclamării statului Chosŏn au fost marcate de acțiuni pentru dezvoltarea diferitelor domenii ale vieții sociale. Proprietatea statului asupra pămîntului a fost consolidată. Doar descendenții direcți ai întemeietorului dinastiei puteau deține cu titlu personal loturi de pămînt; în rest, parcelele de teren arabil erau atribuite doar ca posesiuni temporare. Așezămintele religioase au fost deposedate de majoritatea domeniilor lor. Noi măsuri au reglementat mai corect perceperea impozitului-rentă, ceea ce a contribuit la ameliorarea situației țăranilor. Au fost refăcute vechile sisteme de irigații și construite altele noi. Pentru prevenirea foametei, flagel cronic în timpul statului Koryo, care lovea îndeosebi populația rurală, s-au înființat hambare obștești. Suprafețele cultivate s-au extins substanțial, au fost luate măsuri pentru sporirea șeptelului. Meșteșugarii și negustorii, organizați într-un fel de bresle, au cunoscut o perioadă de prosperitate, ceea ce a dus și la dezvoltarea orașelor Kaesŏng, Seul (unde a fost stabilită la început capitala statului Chosŏn) și Phenian.

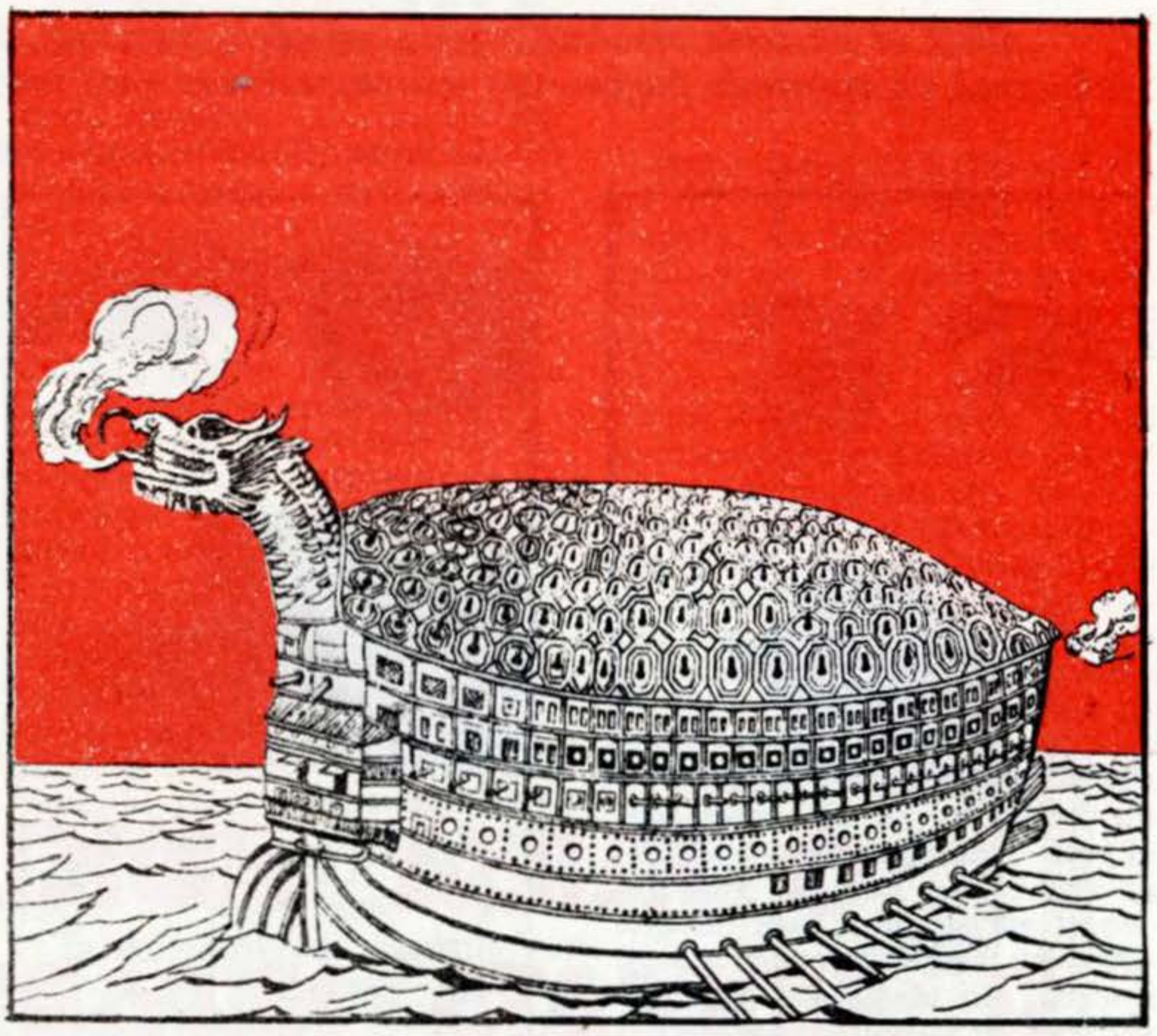

Primul cuirasat din lume, realizat în Coreea (sec. XVI)

Administrația a fost, la rîndul ei, reorganizată. Pentru a ocupa o funcție în stat era necesar ca solicitantul să aibă un „titlu științific", obținut în urma unor îndelungați ani de studiu. Examenele urmăreau atît verificarea cunoștințelor practice ale candidatului, cît și cultura sa generală și aptitudinile literare; se cereau cunoașterea și interpretarea scriitorilor clasici, scrierea de poezii sau povestiri ș.a. Principalele domenii studiate în învățămînt erau filosofia, politica, economia și istoria. Difuzarea culturii era facilitată și de crearea unui alfabet simplificat. O comisie alcătuită din cei mai învățați oameni ai țării a realizat o scriere proprie (1446), care utiliza un alfabet fonetic. Acesta a fost numit „scrierea oamenilor de rînd", unii învățați continuînd să întrebuințeze alfabetul chinez, în vigoare pînă atunci. S-au dezvoltat și alte domenii ale științei, ca astronomia (în Coreea fusese construit, încă în secolul VII, primul observator astronomic din Extremul Orient) și meteorologia.

Perioada Chosŏn debuta astfel cu realizări deosebite, pe multiple planuri ale vieții sociale, economice și culturale, rod al acțiunii unor personalități progresiste energice și al unui popor dotat cu o capacitate creatoare remarcabilă.

„Cînd se va scrie vreodată istoria mișcării socialiste din România, mișcarea aceasta țărănească va cuprinde pagina cea mai curată, cea mai nobilă și cea mai înălțătoare".

(I. C. Frimu: O ochire asupra mișcării socialiste din România — 1916)

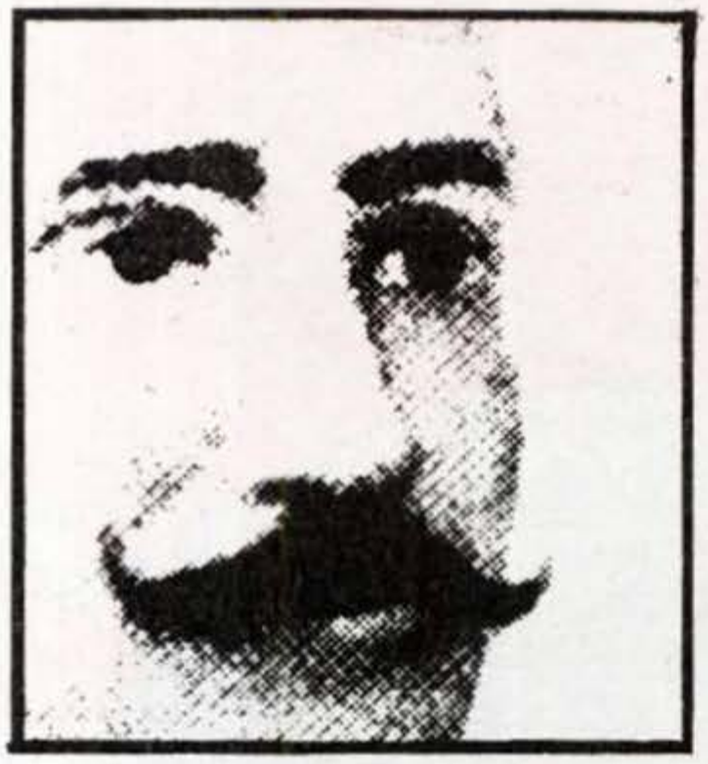

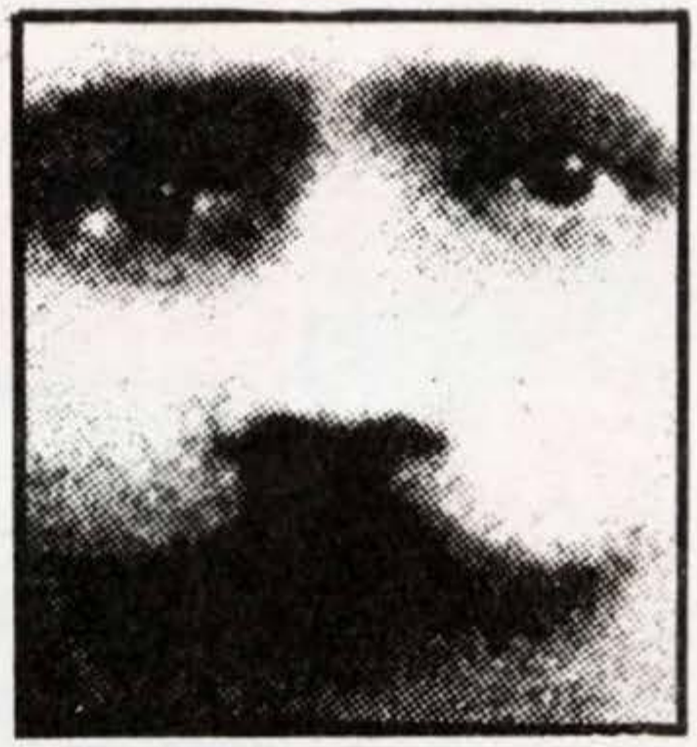

O FARSĂ JUDICIARĂ... ȘI JUDECATA NEPĂRTINITOARE A ISTORIEI

Dr. GH. MATEI

Tumultuos sfîrșit de veac în România...

Ianuarie 1899. Satele țării erau cuprinse de mari frămîntări. Capitala cunoștea, de asemenea, scene tulburătoare pentru liniștea protipendadei și a guvernanților. Patrule militare, postate în jurul sediilor Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România și Clubului muncitorilor din București, la Gara de Nord și în alte puncte principale, încercau să împiedice pelerinajul delegațiilor țăranilor din diferite sate și județe spre inima țării. Procurorul general Caracaș și agenții Siguranței au pătruns în sediul central al P.S.D.M.R., devastîndu-l și confiscînd actele aflate acolo. Mandate de arestare au fost emise împotriva lui Ion Th. Banghereanu și Theodor V. Ficșinescu[1] care au fost încarcerați. Beciurile Poliției Capitalei și închisorile din alte localități au fost umplute de muncitori și țărani arestați. Începea astfel una din monstruoasele farse judiciare puse la cale de exponenții claselor exploatatoare din țara noastră, împotriva mișcării socialiste la sfîrșitul secolului trecut.

Ce se întîmplase în fapt? Care erau cauzele și mobilurile acestei înscenări?

„...Marea care părea adormită se deșteaptă..."

Concomitent cu organizarea și conducerea luptei proletariatului, P.S.D.M.R., primul partid politic al clasei noastre muncitoare, făurit în 1893, a manifestat o preocupare deosebită pentru antrenarea în acțiune a maselor țărănești. La Congresul II al P.S.D.M.R. (aprilie 1894), alături de ceilalți delegați au participat și șase reprezentanți ai țărănimii care, prin contribuția adusă în dezbateri, au prilejuit o mai bună cunoaștere a realităților de la sate și a cerințelor activității socialiste în mediul rural. Congresul a votat o moțiune care preconiza crearea de „bresle țărănești", al căror scop urmau să-l constituie propagarea ideilor socialismului în lumea satelor și ajutorarea reciprocă a membrilor acestora. Doi ani mai tîrziu, după modelul cluburilor muncitorești, au luat ființă cluburi țărănești în satul Luceni, comuna Stînca-Iași, la Comîndărești-Botoșani și Bu-

[1] **În imaginile de mai sus, de la stînga la dreapta:** Theodor V. Ficșinescu, Gheorghe Marinescu și Ion Th. Banghereanu.

da-Tecuci. Concomitent, propaganda socialistă la sate — însoțită de organizarea de întruniri și alte manifestări — a înregistrat progrese și în alte localități rurale.

Congresul V al P.S.D.M.R. (aprilie — 1898) a dezbătut pe larg problema agrar-țărănească. C.Dobrogeanu-Gherea a subliniat cu acest prilej necesitatea orientării maselor țărănești pe făgașul luptei politice organizate sub conducerea partidului muncitoresc. „Să facem din țăran — declara Gherea — un cetățean conștient...“ În urma dezbaterilor s-a adoptat o moțiune prin care Consiliul General al partidului era însărcinat să creeze o Comisie agrară, menită să îndrume și să dea un nou și puternic impuls activității socialiste de propagandă și organizare în rîndurile țărănimii.

Chemarea P.S.D.M.R. de a se trece la o acțiune amplă de organizare în cluburi țărănești a avut un puternic ecou. Astfel, în România a luat naștere un fenomen social-politic rar întîlnit nu numai în țara noastră, dar și pe plan european. Scînteia a pornit dintr-o localitate apropiată de București. La sfatul și îndemnul lucrătorului tîmplar Gheorghe Marinescu, militant al P. S. D. M. R. stabilit de cîtăva vreme la Zimnicea, s-a creat în acea localitate, în aprilie 1898, „breasla muncitorilor plugari“, transformată în scurt timp în club socialist țărănesc. Urmînd acest exemplu, țăranii dintr-o serie de sate apropiate s-au organizat și ei în cluburi.

„Țăranii, oamenii aceștia care de veacuri n-au cunoscut decît robia și amarul, plînsul și suferința, dezmoșteniții aceștia care nu și-au închipuit că pot să fie și dînșii vreodată liberi — scria plin de entuziasm poetul socialist Ștefan Petică — **aleargă din toate părțile sub steagul roș. E cuvîntul mîntuitor, e vestea bună și izbăvitoare care le sună în urechi, trezindu-i la o viață nouă. Și de aceea numărul lor se înmulțește, puterea lor se întărește și lupta noastră își lărgește hotarele. Marea care părea adormită se deșteaptă, valurile se mișcă și se înalță...“ (Lumea nouă,** din 26 iulie 1898).

Conducerea P.S.D.M.R a delegat pe Ion Th. Banghereanu și Theodor Ficșinescu — primul, membru al Consiliului General, celălalt, membru al Comisiei agrare a partidului — să se ocupe nemijlocit de sprijinirea și îndrumarea acțiunii socialiste la sate. Primul avea sarcina de a se ocupa de munca de organizare, iar al doilea de problemele propagandei.

La finele anului 1898 și începutul celui următor s-au înființat cluburi în aproape toate comunele județului Teleorman. Mișcarea s-a extins cu rapiditate în județele limitrofe — Olt, Vlașca, Romanați, Argeș. Un număr mai restrîns de organizații s-au creat și în alte județe: Buzău, Tutova, Iași, Botoșani. Numărul cluburilor țărănești afiliate la P.S.D.M.R. a ajuns astfel la peste 300.

În adunările de constituire se explica și se aproba statutul elaborat de conducerea P.S.D.M.R., se lămureau drepturile și îndatoririle membrilor cluburilor, totodată, se stabilea un sediu și se adresa o cerere conducerii P.S.D.M.R prin care se solicitau actele necesare, ștampilă, materiale de propagandă. Componenții clubului plăteau o cotizație lunară minimă și primeau cărți de membri; ei alegeau din rîndurile lor un comitet de conducere. Banii clubului erau destinați cumpărării de cărți și întocmirii de biblioteci, efectuării de abonamente la organul central de presă al partidului, **Lumea nouă,** ajutorării celor care aveau procese cu moșierii, arendașii și autoritățile etc.

Cluburile socialiste la sate întreținеau o legătură organică cu conducerea P.S.D.M.R. Pe de o parte, militanți de frunte ai partidului cutreierau satele și ajutau nemijlocit la organizarea țărănimii în cluburi; pe de altă parte, reprezentanți ai cluburilor sătești veneau la conducerea partidului pentru a primi formulare de procese-verbale sau a depune procesele-verbale de constituire a cluburilor, a primi și alte materiale necesare. De la un timp, zilnic soseau în București, delegații după delegații, aducînd actele de înființare a noilor organizații și asigurarea că „vor rămîne uniți“.

„Ori toți, ori nici unul“

Activitatea lor a devenit din ce în ce mai complexă și bogată. În multe consilii comunale au fost aleși reprezentanți ai cluburilor, într-o serie de cazuri aceștia ajungînd chiar să dețină majoritatea. Depășind tot mai mult cadrul și orientarea imprimată mișcării socialist-agrare de elementele intelectuale din conducerea partidului, nelegate strîns de clasa muncitoare și care apelau la o activitate „pe calea cea mai liniștită și legală“, masele țărănești au pus accentul pe problemele economico-sociale stringente, ceea ce le-a împins inevitabil la o ciocnire cu clasele exploatatoare. De la plîngeri, țăranii au trecut la acțiuni mai hotărîte de impunere a unor contracte de învoieli mai echitabile cu moșierii și arendașii. O astfel de acțiune a avut loc la Buzești, la care au participat bărbați, femei, tineri și copii. În obiectivele mișcării se împleteau revendicarea dreptului de organizare în club cu aceea a dreptului la pămînt și condiții mai bune de viață. Subprefectul — care avea moșie în această comună — a fost apostrofat și amenințat, iar prefectul a fost ținta violenței populației. Asemenea manifestări au avut loc în comunele Drăgănești, Corbu, Tîmpeni etc. În județul Teleorman, potrivit relatărilor presei (**Epoca,** din 14 februarie 1899) autoritățile locale „nu îndrăznesc nici măcar să anunțe subprefectului ce se petrece prin comune“. Răsculații din Cucuruzu-Vlașca au postat caraule în jurul comunei, spre a împiedica pătrunderea forțelor represive.

Trezite în fața unei situații critice și înspăimîntate de perspectiva extinderii în întreaga țară a mișcării socialist-agrare, cercurile conducătoare au trecut la represiuni. Prefecții județelor în care se creaseră cluburi țărănești, însoțiți de puternice detașamente de represiune, cutreierau satele, ordonînd confiscarea arhivelor, arestarea și maltratarea conducătorilor cluburilor. Masele țărănești au opus rezistență. Un ofițer care a participat la înăbușirea mișcării socia-

liste din satele județului Olt mărturisea că o mai mare solidaritate și dîrzenie ca atunci, el n-a văzut. „Arestînd doi-trei, venea tot satul [...] și se declarau arestați spunînd: ori toți, ori nici unul" (**Adevărul,** 31 ianuarie 1899).

La subprefectura din Drăgănești s-au prezentat 400 țărani, spre a obține eliberarea președintelui clubului lor. Iritat de prezența lor, prefectul i-a întrebat ce vor și a primit un răspuns „îndrăzneț și cu semeție că ce face o lume fac și ei și unde merge o lume merg și ei, cerînd să eliberăm pe președintele clubului din arest"

Un proces infam

După repetate chemări la poliție, la judecătorul de instrucție și procurorul general, Banghereanu și Ficșinescu au fost citați, la 23 ianuarie 1899, la Parchetul din Caracal, împreună cu numeroși țărani, fruntași ai mișcării de înființare a cluburilor socialiste sătești. În tentativa de discreditare a partidului clasei muncitoare și de stăvilire a influenței sale în masele populare, justiția burghezo-moșierească a recurs la următorul expedient: acțiunea intentată împotriva lui Banghereanu și Ficșinescu, precum și a celorlalți conducători și militanți ai mișcării socialist-agrare, a fost încadrată în articolele 332, 333 și 334 din Codul penal, care defineau și pedepseau delictele de „escrocherie". Pentru a-i putea încadra în aceste articole s-a insinuat că registrele, broșurile și alte publicații date cluburilor sătești de către P.S.D.M.R. ar fi fost vîndute mai scump și că s-ar fi comis, chipurile, acte de înșelăciune în profitul partidului. Sub acest pretext, autoritățile au inițiat o serie de procese, în care au fost implicați de fiecare dată Banghereanu și Ficșinescu, ca unii care cutreieraseră județele țării și acționaseră pentru înființarea cluburilor socialiste la sate; alături de ei au fost acuzați numeroși fruntași din județele respective. Desfășurate în cîteva centre județene și prelungindu-se timp îndelungat, procesele urmăreau în fapt decapitarea mișcării socialiste la sate. Primul act în această infamă înscenare judiciară a început la 7 aprilie 1899, la Tribunalul din Slatina; inculpații erau cei doi militanți socialiști, împreună cu alți 80 țărani din comunele Buzești, Coteana, Drăgănești, Stoicănești, Tîmpeni, Seaca, Bălteni etc. (județul Olt). În cadrul dezbaterilor, martorii și avocații apărării au arătat nevinovăția acuzaților și legitimitatea înființării cluburilor sătești. Totuși, Banghereanu și Ficșinescu au fost condamnați la cîte 6 luni închisoare, iar 26 țărani au primit pedeapsa cu închisoare variind între o lună și șapte luni.

La 26 aprilie 1899, la Caracal, s-a reluat procesul împotriva celor doi militanți, precum și a altor 35 țărani din județul Romanați. C. Mille, pledînd în apărarea celor trimiși în judecată, a evocat în cuvinte emoționante lupta clăcașilor în timpul revoluției de la 1848, legînd-o de acțiunile țărănimii de la finele veacului trecut. Dezvăluind nedreptatea și mizeria pe care o îndurau țăranii aduși în fața judecății ca „escroci" și „șarlatani", el conchidea: „Ce blestem jalnic ar ieși din pieptul sătenilor care aici lîngă Caracal, la Islaz, acum cincizeci de ani, au pus temelia statului român modern!" (**Lumea nouă,** din 9 mai 1899).

De astă dată, în procesul de la Caracal a fost obținută achitarea inculpaților.

Nemulțumite, autoritățile au mutat disciplinar pe procuror și judecător. Imediat, a început la Turnu-Măgurele un nou proces împotriva a numeroși militanți pentru crearea cluburilor socialiste la sate în județul Teleorman. Au fost aduși în fața tribunalului din acest oraș în stare de arest: I.Th. Banghereanu, Th.V. Ficșinescu, Gh. Marinescu, un număr mare de țărani, precum și cîțiva învățători. Autoritățile n-au putut împiedica amplele manifestări de simpatie și solidaritate cu inculpații. Cînd aceștia intrau sub escortă în sala de judecată, în jurul lor se adunau tovarăși de luptă, prieteni și rude, întîmpinîndu-i cu brațele întinse. Peste 70 persoane s-au înscris în apărarea acuzaților. Procesul a fost amînat, fiind reluat la începutul lunii iunie 1899. Din nou s-au petrecut scene emoționante. Un contemporan — referindu-se la atmosfera ce domnea printre martorii care au depus în favoarea inculpaților — aprecia: „A fost ceva înălțător de a asculta un bătrîn cu plete lungi vorbind despre socialism. Mulțimea a devenit mai aprinsă. Escorta nu mai putea împiedica saluturile care veneau din ambele părți. Simțeai că această masă de prizonieri și oameni liberi era unită prin același suflet, plin de speranță, de dorința unui viitor mai bun"[1]

Tribunalul a condamnat pe I. Banghereanu, Th. Ficșinescu și Gh. Marinescu la cîte 6 luni închisoare, iar pe I. Georgescu-Stoașe, Andrei Boală Veche, Marin Segărceanu, Constantin Genescu, învățătorii Marin Bunescu, Petre Stroescu și Neagu Prințescu, împreună cu alți 24 țărani, la închisoare între 15 zile și trei luni.

Recursul împotriva sentințelor pronunțate în procesul de la Slatina, judecat în 8 iunie 1899, la Curtea de apel, s-a soldat cu sporirea pedepselor respective; cei doi fruntași socialiști au fost condamnați la cîte 1 an închisoare, iar 20 țărani la închisoare de la 20 zile pînă la 2 luni și jumătate. La 13 septembrie 1899, Curtea de apel a județului Ilfov a confirmat și ea sentințele tribunalului din Turnu-Măgurele, iar Curtea de casație pe cele ale Curților de apel din Dolj și Ilfov. Cu o excepție: casarea, la 22 mai 1900, a sentinței de condamnare a învățătorilor Bunescu și Petre Stroescu și trimiterea procesului spre rejudecare la Curtea de apel din Galați, care i-a achitat. Dar toate acestea se întîmplau după ce aceștia suportaseră o perioadă de arest preventiv mult mai mare decît însăși sentința de condamnare.

Înfruntînd teroarea claselor dominante, mișcarea muncitorească a dus mai departe și a înălțat pe trepte mereu mai înalte lupta sa pentru împlinirea drepturilor și aspirațiilor maselor largi populare.

---

[1] Dr. B. Liber, **A Doctor's Apprenticeship. Autobiographical Sketches,** ed. a II-a, New York, pp. 281-282.

1912: SOLII SOCIALISTE PESTE DUNĂRE

Cu peste șase decenii în urmă, la București și la Ruse (Bulgaria), pelicula aparatului de fotografiat a reținut două memorabile evenimente din activitatea mișcării muncitorești din țara noastră în contextul legăturilor și colaborării ei cu mișcarea muncitorească internațională. Fotografiile pe care le prezentăm constituie mărturii revelatoare privind relațiile de colaborare și într-ajutorare dintre socialiștii români și cei bulgari, în decursul deceniilor. Una din formele concrete de colaborare a partidelor socialiste din cele două țări vecine era și schimbul de experiență prin trimiterea de delegații la congrese, conferințe și alte activități muncitorești.

Prima fotografie, făcută în luna iulie 1912, la București, reprezintă un grup

Un grup de membri ai Comitetului Central al Uniunii Muncitorilor Metalurgiști din România, aleși la Conferința din iulie 1912 a acestei organizații, la care a participat, ca invitat, și Gheorghi Dimitrov. În fotografie, printre alții: Teodor Hanea (1), Costică Riciu (2), Mihail Bălineanu (3), Gh. M. Petrescu-Ghempet (4), Enciu Atanasov (5), Gheorghi Dimitrov (6), Constantin Mănescu (7), Uzum (8), Pandele Becheanu (9)

Congresul XIX al Partidului Muncitoresc Social-Democrat Bulgar (socialiștii de stînga — „lesneacii") din august 1912; în prim-plan — Ecaterina Arbore (x) — delegata socialiștilor români

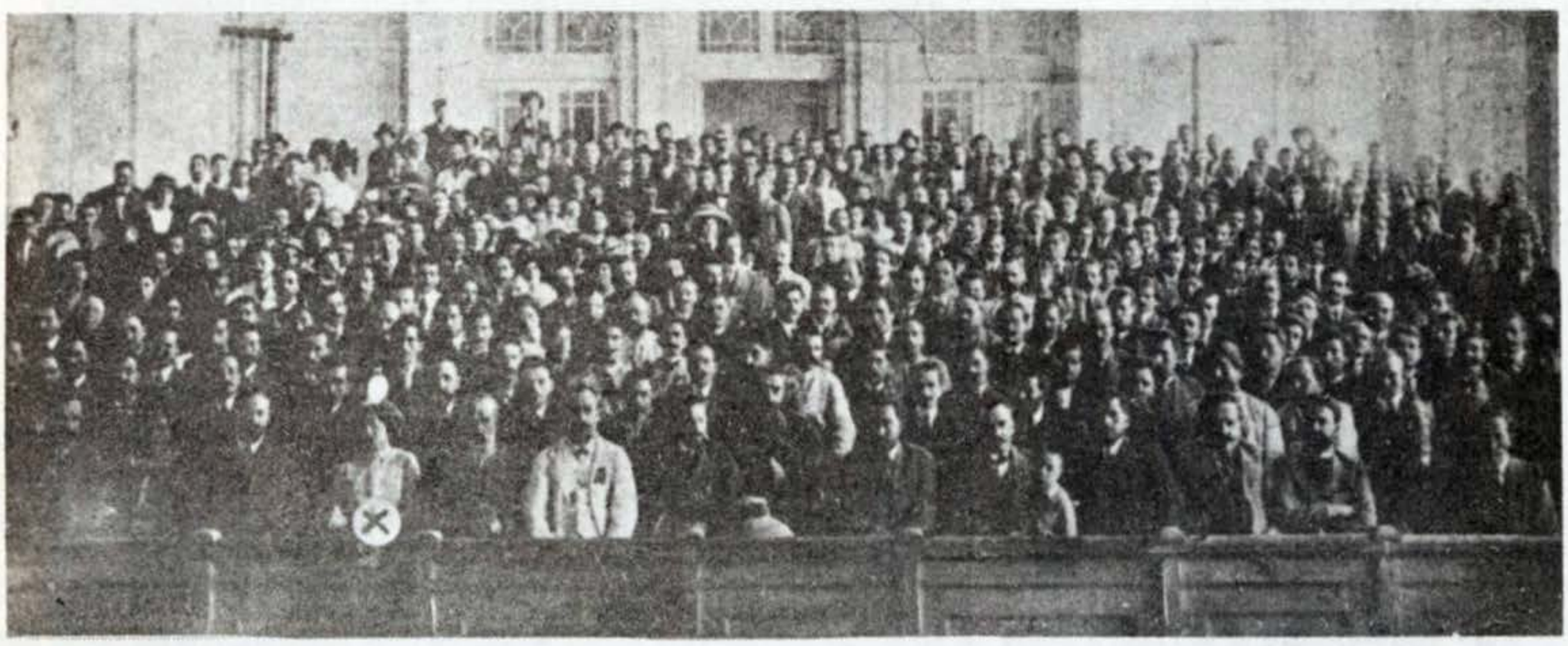

de membri ai Comitetului Central al Uniunii Sindicatelor Muncitorilor Metalurgişti din România, aleşi la conferinţa anuală a organizaţiei, între care: Constantin Mănescu, Pandele Becheanu, Mihail Bălineanu, Enciu Atanasov ş.a. La lucrările acestei conferinţe, aşa cum rezultă din fotografie, ca şi din alte documente ale vremii, a participat şi Gheorghi Dimitrov, reprezentant al Partidului Muncitoresc Social-Democrat Bulgar (socialiştii de stînga — „tesneacii"). Gheorghi Dimitrov a sosit la Bucureşti ca invitat la Congresul II al P.S.D. şi Congresul IV al Uniunii Sindicatelor din România, care şi-au desfăşurat lucrările între 29 iunie - 1 iulie 1912.

În legătură cu Uniunea Sindicatelor Muncitorilor Metalurgişti din România, într-o relatare publicată în ziarul Rabotniceski Vestnic, *Gheorghi Dimitrov aprecia că această organizaţie tindea să devină „cea mai puternică organizaţie profesională din întreaga Peninsulă Balcanică". Cu prilejul conferinţei s-a convenit ca între Uniunea Sindicatelor Muncitorilor Metalurgişti din România şi cea a metalurgiştilor bulgari să se dezvolte relaţii cît mai strînse, pentru un permanent ajutor reciproc în lupta comună împotriva exploatării capitaliste.*

În timpul cît s-a aflat în Bucureşti, delegatul bulgar a invitat oficial un reprezentant al muncitorimii române pentru a participa la Congresul XIX al P.M.S.D.B. (socialiştii de stînga — „tesneacii") care şi-a desfăşurat lucrările între 13-17 august acelaşi an, la Ruse. Socialiştii români au delegat la acest congres pe Ecaterina Arbore.

În cea de-a doua fotografie pe care o prezentăm, delegata română apare în prim plan, împreună cu personalităţi ale mişcării muncitoreşti şi internaţionale, între care Gheorghi Dimitrov, Dimităr Blagoev ş.a.

Aducînd salutul proletariatului român, Ecaterina Arbore a vorbit, totodată, despre experienţa mişcării socialiste din ţara noastră, amintind preocupările pentru strîngerea legăturilor cu muncitorimea bulgară. În acelaşi spirit internaţionalist, România muncitoare *a făcut o amplă popularizare congresului socialiştilor bulgari.*

Tot la Ruse, în aceeaşi lună a anului 1912, Ecaterina Arbore a reprezentat Cercul „Tineretul muncitor" din Bucureşti la conferinţa de constituire a Uniunii Tineretului Social-Democrat din Bulgaria. Aceste fotografii inedite — document istoric — adaugă noi mărturii la bogata cronică a colaborării şi solidarităţii dintre socialiştii români şi bulgari, colaborare cu adînci rădăcini în lupta celor două popoare, vecine şi prietene, pentru libertate socială şi independenţă naţională, care sărbătoresc în acest an 31 ani de la eliberarea lor de sub jugul fascist.

T. PINTEAN, I. TOACĂ

PLANŞELE NOASTRE

① Grigore III Ghica. Pictură aflată în fondurile Muzeului de Artă al Republicii Socialiste România (**Asasinatul de la Beilic şi versiunile sale,** p. 38)

②-③ Mărturii ale bogatei arte coreene: portret de bărbat din secolul XV şi ladă pictată din sec. XIX (**File din istoria Coreei,** p. 25)

④ Puternica personalitate a lui Mihai – viteazul voievod care acum 375 ani a realizat prima unire politică a românilor – a reţinut atenţia nu numai a istoricilor, ci şi a pictorilor vremii. În imagine: detaliu dintr-un tablou de Franz Francken I, aflat la curtea împăratului Rudolf II, în timpul vizitei marelui voievod la Praga (**Ecouri de lungă durată,** p. 9)

DOT
Soul

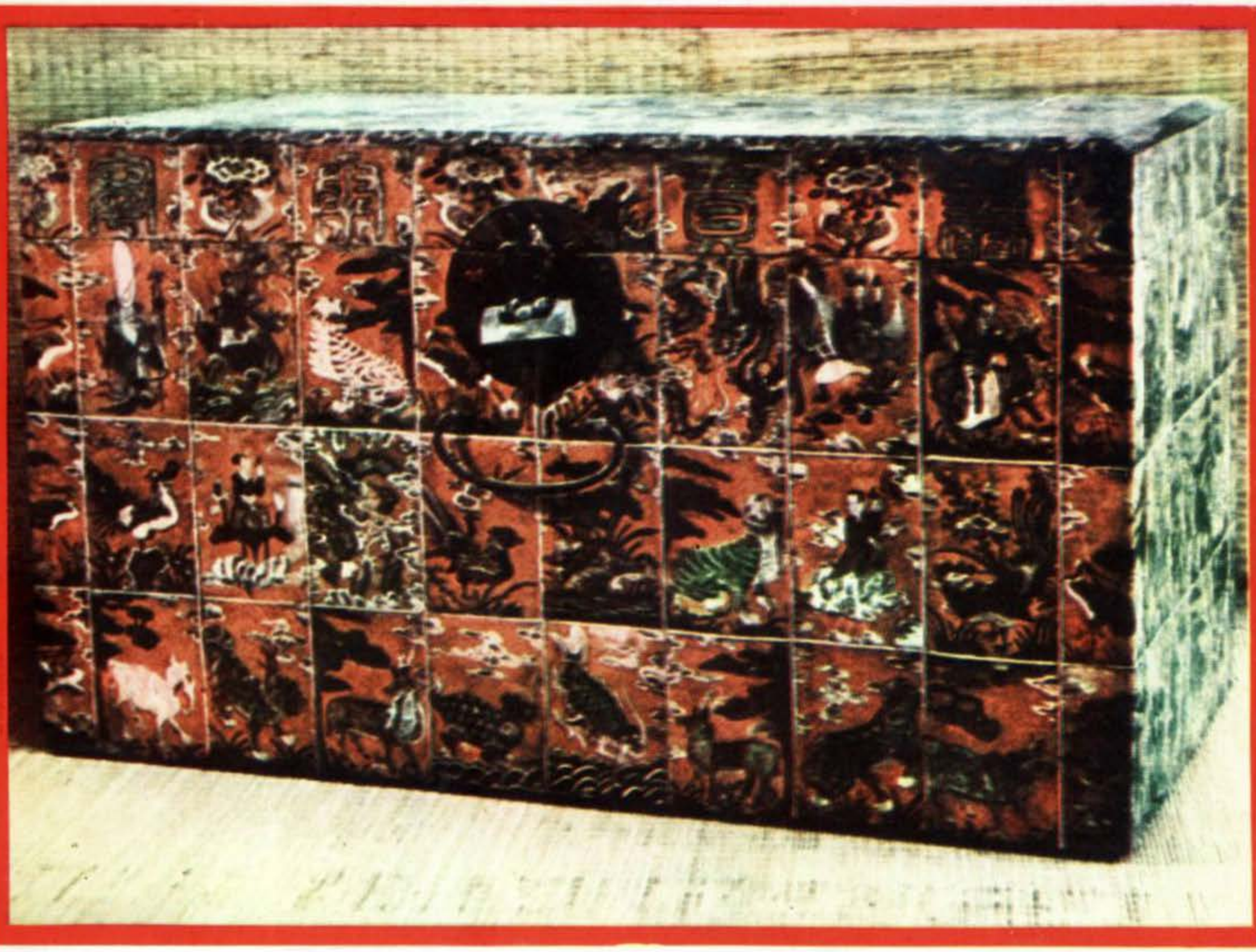

6 iunie 1944

CRABUL SE STRECOARĂ PRINTRE DINȚII DRAGONULUI

PAUL B. MARIAN

„Overlord"[1], debarcarea în Normandia, în iunie 1944, a constituit una dintre principalele operații militare decisive desfășurate de aliații anglo-americani în cel de-al doilea război mondial. La această operație au luat parte uriașe forțe terestre, maritime și aeriene ale aliaților. La rîndul lor, hitleriștii organizaseră un redutabil sistem de fortificații, cunoscut sub numele de Valul sau Zidul atlantic și construit, în doi ani, de milioane de muncitori, aduși din țările cotropite de naziști. Adăposturile betonate fuseseră dotate cu instrumente optice, care puteau situa în mod exact poziția navelor inamice și da indicații bateriilor de artilerie. Numai pe faleza, lungă de 6 km, ce domina plaja, pe care americanii au numit-o în planurile lor strategice „Omaha", fuseseră construite 8 amplasamente pentru artileria de coastă fixă și 35 pentru artileria ușoară, instalate 18 tunuri antitanc, 4 baterii de artilerie, 6 mortiere, 35 aruncătoare de flăcări cu 4 țevi, 85 cuiburi de mitralieră.

Nu peste tot Valul atlantic era la fel de înfricoșător. În Bretania, de exemplu, în unele locuri nu se afla decît un singur amplasament pe o întindere de mulți kilometri. De altfel, nici nu era posibil să se fortifice la fel de puternic fiecare kilometru al unei coaste ce se întinde de la capătul nordic al Norvegiei pînă în Pirinei. În plus, apărătorii duceau lipsă de artilerie, tunurile cele mai moderne aflîndu-se pe Frontul de răsărit. Spre a face față presiunii sovietice, hitleriștii afectaseră acestui front o mare parte din tehnica lor de luptă și trupele cele mai bune. Cu toate neajunsurile sale, sistemul de fortificații german de pe coasta Atlanticului era un obstacol în calea oricărui atac.

În uriașa încleștare, cele două armate au utilizat, pe lîngă armamentul clasic, și o serie de mijloace de luptă ofensive și defensive originale, născute pe baza condițiilor specifice acestei bătălii. Iată, pe scurt, cîteva din aceste mijloace de luptă mai puțin cunoscute:

Mijloace de apărare germane

Arici antitanc ceh. Element de baraj împotriva infanteriei sau tancurilor alcătuit din trei tronsoane de șină de cale ferată, lungi de aproape un metru și sudate la mijloc în unghi drept. Nemaiconstituind un obstacol pentru blindajul noilor care de luptă, „aricii" au fost fixați pe un soclu de beton și plantați în apă la marginea plajelor, unde puteau străpunge cu ușurință fundul navelor de transport aliate. În vederea operațiilor, au fost adunați toți „aricii" aflați la granița Cehoslovaciei în momentul invadării acestei țări de către trupele hitleriste.

Dinții dragonului. Piramide de beton, avînd baza triunghiulară, iar extremitățile ascuțite; erau fixate în apă în imediata apropiere a plajelor, urmînd să străpungă și să scufunde micile vase de transport înainte de a atinge țărmul.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1968 și 6/1974.

Mine. Mijloace de luptă realizate dintr-o încărcătură de exploziv cu un dispozitiv de provocare a exploziei. Plajele au fost presărate cu milioane de mine, unele ascunse într-un înveliș din lemn, ceea ce le făcea imposibil de detectat. Altele, în formă de borcane, conțineau bile de sticlă. La simpla atingere, minele de acest fel acționau în doi timpi: la început țîșneau bilele de sticlă, care izbeau ținta cam pînă la un metru înălțime; ajunse aci, ele explodau, împrăștiind schijele pe un diametru de 50 m.

Obuze amorsate. Proiectile cu mare încărcătură de exploziv care, atîrnate pe cabluri de-a lungul falezelor, făceau explozie în momentul atingerii cablului.

Porți belgiene. Bare metalice înalte de 2 m, care cîntăreau mai multe tone. Au fost denumite astfel, deoarece aveau forma unei porți și fuseseră folosite ca obstacole antitanc de către armata belgiană.

Rezervoare. Recipiente enorme de petrol înfundate în pămînt. Erau legate, prin canale subterane, cu aruncătoare de flăcări. La o simplă apăsare de buton, un fluviu de petrol aprins putea fi revărsat asupra atacanților.

Stîlpi de lemn. Instalații formate din cîte trei stîlpi alcătuind un fel de trepied. Stîlpul așezat spre mare era ascuțit la vîrf fiind prevăzut cu un enorm cuțit de oțel, asemănător celor cu care se deschid cutiile de conserve. Unele dintre aceste obstacole aveau plasate la vîrf un obuz amorsat sau o mină care exploda la cea mai mică atingere. Asemenea stîlpi erau plantați și pe cîmpiile din jurul punctelor strategice, unde germanii bănuiau că vor fi lansate trupe de desant aerian.

Mijloace de atac ale aliaților

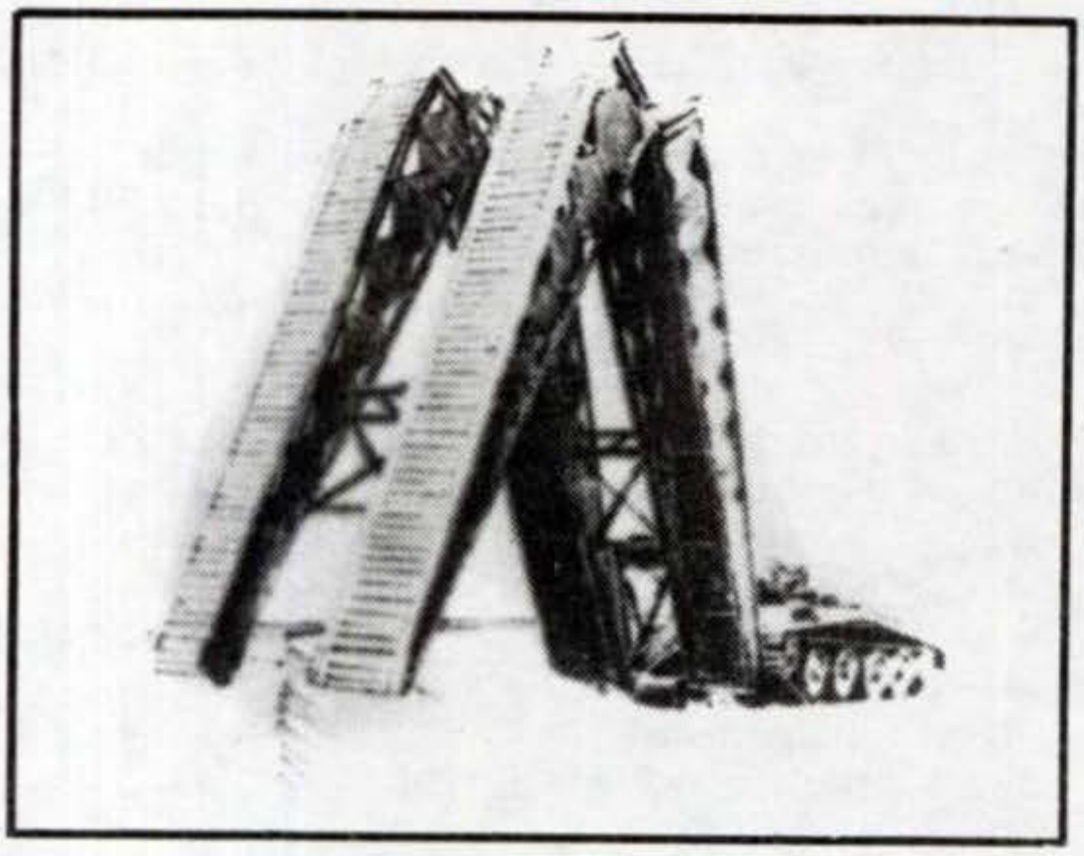

Avre. Mașină blindată purtînd un pod lung de 9 m care, în 30 secunde, era întins peste un șanț antitanc sau un rîu, pentru a permite înaintarea carelor blindate.

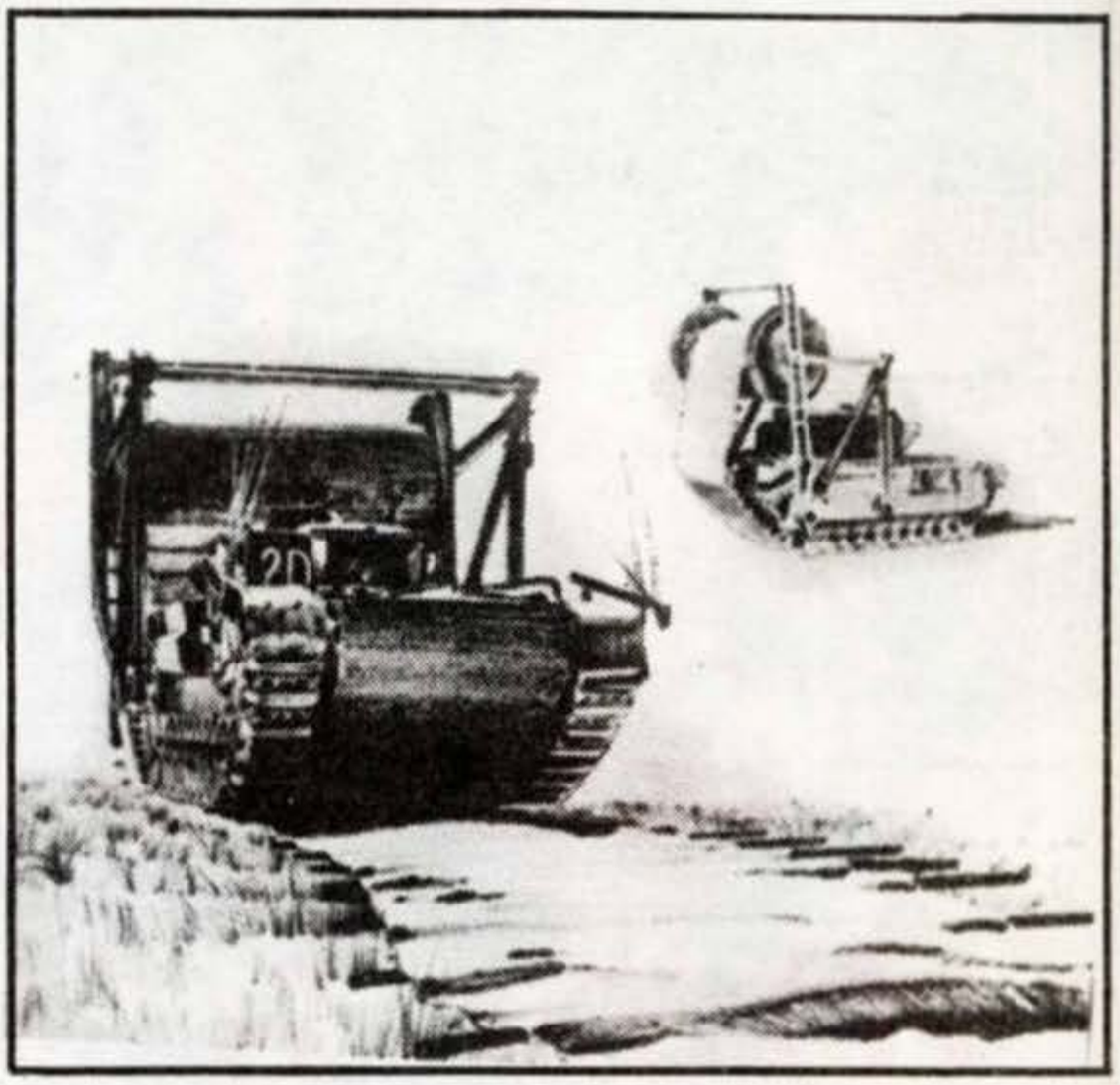

Bobină. Mașină blindată înzestrată cu un balot de pînză groasă, întărită cu benzi metalice. Pe măsură ce înainta, balotul se desfășura sub mașină, alcătuind un fel de covor lat de 2,5 m, pe care vehiculele puteau străbate, fără să patineze, nisipul și zonele argiloase.

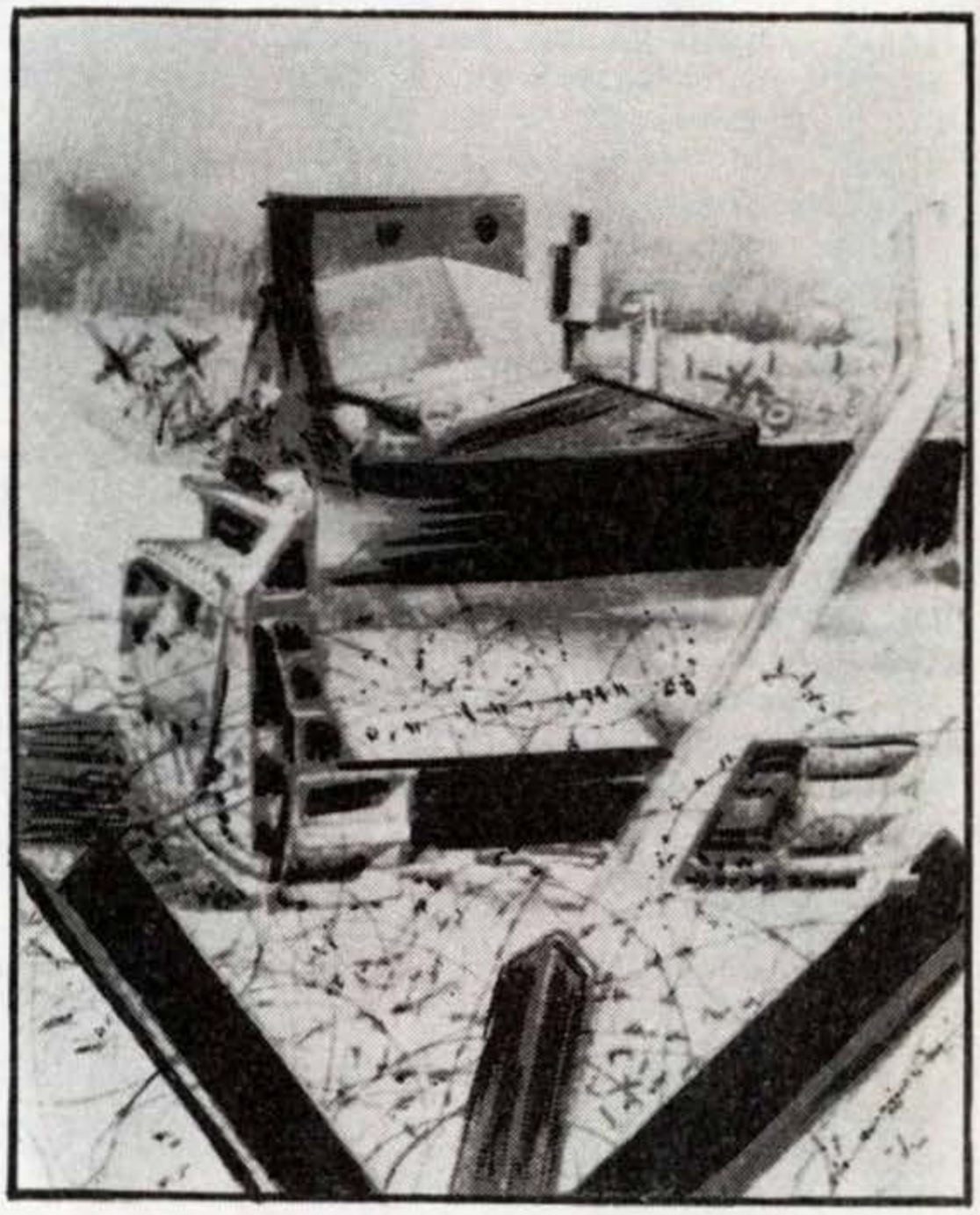

Buldozer blindat. Vehicul prevăzut cu o lamă foarte groasă, fabricată dintr-un oțel special, care tăia obstacolele din sîrmă ghimpată și înlătura stîlpii minați.

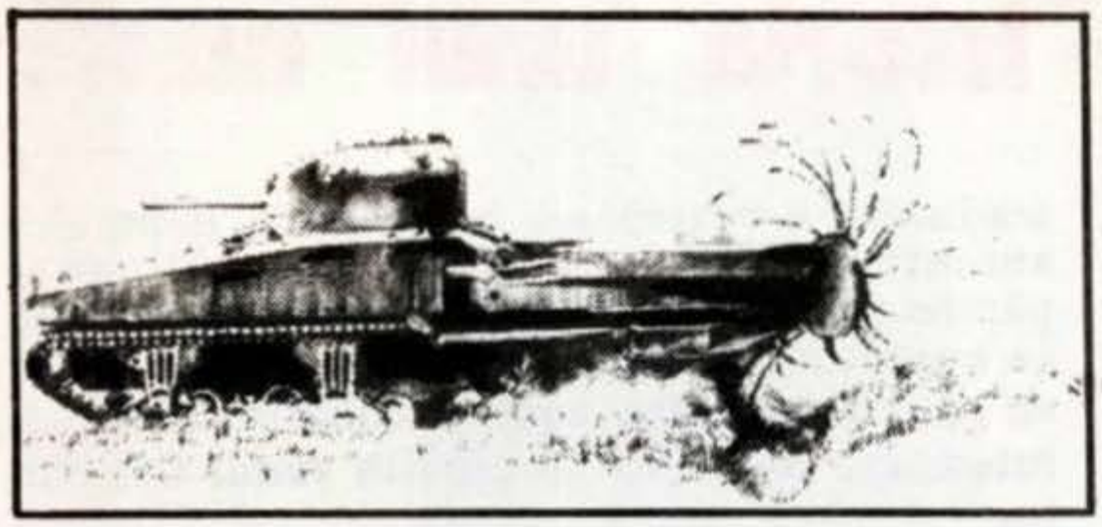

Crab. Tanc echipat în partea anterioară cu un tăvălug de care erau fixate lanţuri; acestea loveau zona prin care treceau, făcînd să explodeze minele şi creînd un culoar lat de vreo 10 m.

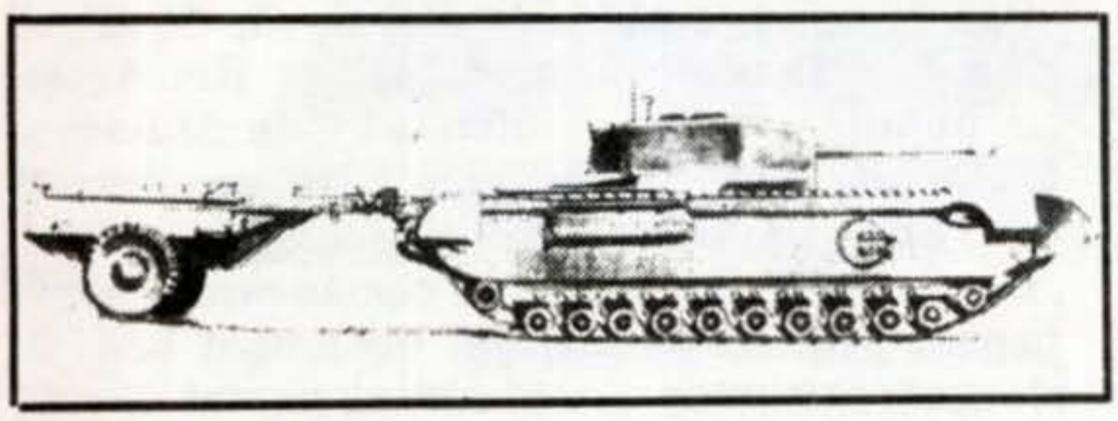

Crocodil. Maşină blindată dotată cu un aruncător de flăcări, care de la 100 m arunca un jet de foc asupra ambrazurilor cazematelor, arzîndu-i pe ocupanţi.

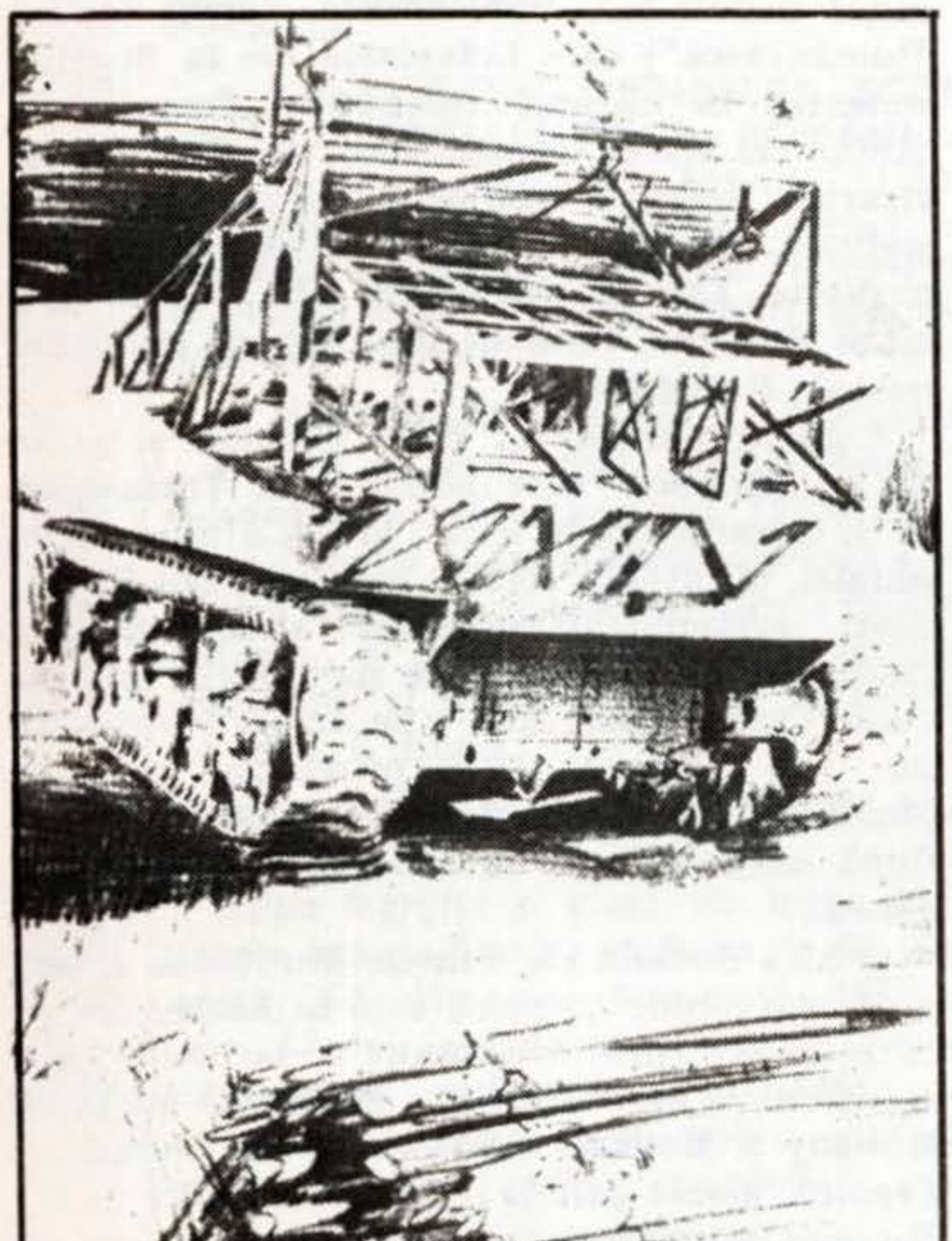

Fascină. Vehicul blindat ce transporta o mare cantitate de legături de nuiele pe care le arunca în şanţurile antitanc, astupîndu-le.

Goliat. Tanc miniatural, de mărimea unei maşini cu pedale pentru copii, încărcat cu explozibil. Maşina era teleghidată şi exploda în locul şi la momentul dorit.

Petardă. Tanc, supranumit de soldaţi, „lada de gunoi zburătoare". El lansa la mică distanţă un obuz extrem de puternic, în stare să arunce în aer o colină întreagă plină de cuiburi de mitralieră sau să străpungă cel mai gros zid de beton.

Şalandă. Navă de transport de construcţie specială, adoptată pentru asigurarea succesului debarcării. Erau de diferite tipuri: şalande a căror provă se putea lăsa în jos, astfel încît, în momentul atingerii ţărmului, soldaţii coborau imediat pe mal; altele, a căror provă se deschidea ca o uşă cu două canaturi, permiţînd desantarea rapidă a tancurilor aflate la bordul navei.

Existau, de asemenea, şalande dotate cu piese de artilerie pentru protejarea debarcării soldaţilor; altele aveau instalate la bord aruncătoare de rachete cu mare putere de distrugere.

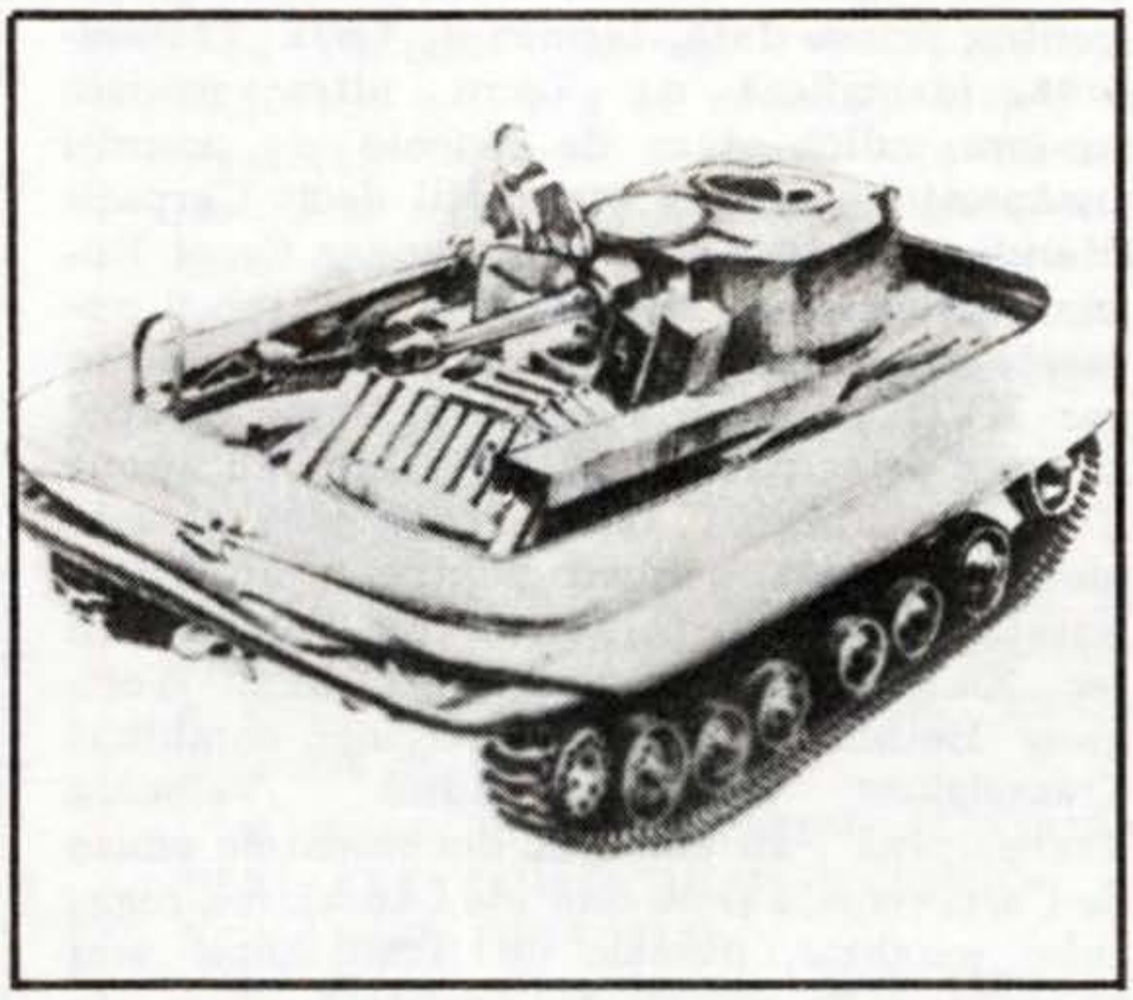

Tanc amfibiu. Maşină de luptă blindată care avea carcasa perfect etanşă şi dispunea de două elice acţionate de motorul vehiculului. Pe părţile laterale era sudată o armătură metalică subţire, pe care era fixată o saltea pneumatică umflată cu aer. Conducătorul tancului intra în apă unde, cu ajutorul unei pîrghii, făcea ca salteaua să se detaşeze în cîteva bucăţi semănînd cu nişte aripioare, care menţineau tancul la suprafaţă.

Ţara Românească — istoria unui nume

(Urmare din p. 3)

din urmă se intitula „Wayevoda Bessarabie" iar în aşezămîntul vamal al lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, datat 8 octombrie 1407, Ţara Românească e numită Basarabia.

Muntenia şi aşezămîntul vamal dat de Alexandru cel Bun

În documente scrise în limba latină, emise în genere de Curia papală sau de Cancelaria regatului Ungariei, Ţara Românească a mai fost numită şi **Transalpina,** adică „ţara de dincolo de Carpaţii Meridionali". Numele acesta pare a fi fost utilizat mai întîi de către misionarii papali, care, venind dinspre Apus, considerau nimerit să indice teritoriul de dincolo de munţi cu termenul latinesc **Transalpina.** În 1224, cu un secol şi mai bine înainte de întemeierea statului lui Basarab, adresîndu-se Cavalerilor teutoni, papa Honoriu III numea teritoriul de la sud de Carpaţi ţara **ultra montes nivium,** adică „ţara de dincolo de munţii înzăpeziţi"; în 1225, într-un document adresat regelui maghiar Andrei II, foloseşte pentru prima dată termenul **Terra Transalpina,** identificat cu Terra ultra montes nivium, adică „ţara de dincolo de munţii înzăpeziţi", care nu erau alţii decît Carpaţii Meridionali. În 1324, regele ungar Carol Robert, referindu-se la voievodul Basarab îl numeşte „transalpinus". De aci înainte, pînă în sec. XVII, Cancelaria regatului Ungariei, apoi şi cea a principatului Transilvaniei, au numit Ţara Românească **Terra Transalpina** şi mai ales **Transalpina,** evident pentru a nu întrebuinţa numele cu caracter etnic **Valahia**. În sec. XVII, totuşi, cronicarul transilvan Wolfgang Bethlen a utilizat un termen combinat **Transalpinae Valachiae,** adică „Valachia Transalpină". În afară de documentele emise de Curia papală şi de cele ale Cancelariei regatului maghiar, numele de **Transalpina** mai apare doar în cîteva documente tardive ale Cancelariei Ţării Româneşti, scrise în limba latină.

Începînd chiar din sec. XV Ţara Românească a mai fost numită şi **Muntenia, Ţara Munteniei** sau **Ţara Muntenească** — termenii fiind utilizaţi şi în zilele noastre, indicînd deseori doar provincia dintre Carpaţi, Olt, Dunăre şi Milcov. Unii istorici moderni, între alţii B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol şi P.P. Panaitescu, consideră acest termen şi derivatele lui ca datorate locuitorilor Ţării Româneşti. B.P. Hasdeu apreciază că Transalpina e o traducere din română în latină a denumirii autohtone, Muntenia. A.D. Xenopol are o părere similară, iar P.P. Panaitescu acceptă ca autohton termenul **Muntenia,** lansînd ideea că el ar reprezenta numele tribului care ar fi întemeiat statul românesc din sudul Carpaţilor.

Muntenia nu e, însă, o creaţie a locuitorilor Ţării Româneşti, unde acest nume a început a fi utilizat sporadic, abia din a doua jumătate a sec. XVII. El nici nu a apărut mai întîi în izvoarele interne ale acestei ţări, ci în cele moldoveneşti, căci moldovenii, care se ştiau şi pe ei români, cum observă, de altfel, şi P.P. Panaitescu, au dat Ţării Româneşti „o numire care s-o distingă" de Moldova. Muntenia este, deci, o denumire provincială dată de Cancelaria moldoveană. Cuvîntul „munteneşti", în forma sa românească, apare pentru prima oară într-un document scris în slavonă şi anume, aşezămîntul vamal dat de Alexandru cel Bun la 8 octombrie 1407, iar termenul Muntenia, sub forma italienizată „Montagna", e folosit de Ştefan cel Mare în scrisoarea sa din 25 ianuarie 1475 adresată Coroanei Ungariei. Al treilea izvor care utilizează denumirea **Munteanskoe Zemlii** („Ţara Românească") este **Letopiseţul de la Bistriţa,** redactat în ultimul deceniu al domniei lui Ştefan cel Mare. Un alt izvor, **Rerum Hungaricarum Decades,** cronică a Ungariei scrisă de italianul Bonfini la curtea lui Matei Corvin, numeşte Ţara Românească atît **Montanina,** cît şi **Montana,** termeni apropiaţi de moldovenescul **Muntenia.**

Contrar părerii lui B.P. Hasdeu şi a lui A. D. Xenopol, care sugerau că **Transalpina** ar fi o traducere în limba latină a unui nume paralel, Muntenia, dat de români Ţării Româneşti, termenul nu reprezintă altceva decît o traducere liberă făcută de moldoveni latinescului Transalpina, spre a se da ţării vecinilor lor din sud un nume provincial ca şi al Moldovei, căci Ţara Românească avea, după cum arătam la început, un caracter generic.

O altă dovadă că numele Muntenia a fost o creaţie moldovenească este utilizarea lui de către poloni, prin împrumut de la moldoveni, sub formele uşor alterate, **Moltania, Multania Multany** şi **Moltanskie Ziemie**. cum indică şi **Cronica moldo-polonă** din sec. XVI a lui Nicolae Brzeski.

Iniţial, însă, aşa cum a arătat Dimitrie Cantemir, numele de Ţară Românească l-a avut întregul teritoriu locuit de români, ca o firească reflectare a realităţilor statornicite de istorie.

Cărți sosite la redacție

● **Petre Bărbulescu — ROMÂNIA LA SOCIETATEA NAȚIUNILOR (1929 - 1939) MOMENTE ȘI SEMNIFICAȚII.**

Cuvînt înainte de prof. univ. dr. **Aron Petric,** Ed. Politică, București, 1975, 444 pp., 17,50 lei: *prima cercetare originală și de proporții asupra acțiunilor întreprinse de țara noastră la Geneva, în frămîntata perioadă interbelică.*

● **Nicolae Stoica — GÎNDIREA ECONOMICĂ A SOCIALIȘTILOR ROMÂNI.**

Ed. Junimea, Iași, 1975, 304 pp., 11,50 lei: *concepțiile socialiștilor români asupra principalelor aspecte ale economiei românești de la începutul sec. XX, cu referiri speciale la problema agrară.*

● **INSCRIPȚIILE DACIEI ROMANE.**

Prefață de acad. prof. **Ștefan Pascu,** Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 286 pp., 31 lei; *primul volum al seriei cuprinde o introducere istorică și epigrafică, textele diplomelor militare și ale tăbliței cerate, însoțite de comentarii și indice și traduse în românește de* **Ioan I. Russu.**

● **Ion Neculce — LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI.**

Ediție îngrijită și glosar de **Iorgu Iordan;** *repere istorico-literare alcătuite de* **G. Gheorghiță,** Ed. Minerva, București, 1975, 416 pp., 12 lei: *reeditarea cunoscutei scrieri a cărturarului moldovean (1672-1745) apreciată de N. Iorga drept „opera unui suflet cinstit, [a] unei minți cumpănite".*

● **REVUE INTERNATIONALE D'HISTOIRE MILITAIRE.**

București, 1975, 164 pp.: *dedicat în întregime României, nr. 34 al prestigioasei publicații editată de Comitetul internațional de științe istorice și de Comitetul internațional de istorie militară, reunește studii consacrate istoriei fenomenului militar românesc, semnate de: acad.* **C.C. Giurescu,** *locotenent-colonel* **Constantin Căzănișteanu,** *general-maior* **Constantin Olteanu,** *colonel* **Constantin Nicolae,** *colonel* **Petre Ilie,** *general-maior* **Constantin Antip,** *general-maior* **Eugen Bantea,** *general-maior* **Victor Voichiță,** *colonel* **Al. Gh. Savu,** *general-colonel* **Ion Coman.**

● **FILE DIN ISTORIA ARMATEI ROMÂNE.**

Publicat în limbile engleză și rusă, coordonator colonel **Al. Gh. Savu:** Ed. Academiei R.S.R. și Ed. Militară, București, 1975, 252 pp., 27 lei: *momente semnificative ale istoriei militare a poporului român din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre.*

● **ROMÂNIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CONTRIBUȚII BIBLIOGRAFICE.**

Coordonator de ediție colonel **Gheorghe Stoean,** Ed. Militară, București, 1975, 356 pp., 12 lei: *referințe la majoritatea materialelor consacrate participării românești la primul război mondial publicate în țară și străinătate.*

● *Colonel* **Mihai Inoan,** *colonel dr.* **Oliver Lustig,** *colonel* **Constantin Nicolae,** *colonel dr.* **Aurel Petri,** *colonel* **Gheorghe Tudor — ARMATA ROMÂNĂ ÎN PRIMII ANI AI REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE.**

Ed. Militară, București, 1975, 336 pp., 10,50 lei: *o privire de ansamblu asupra reorganizării armatei pe baze revoluționare, făuririi și consolidării armatei populare, evoluției acesteia în cadrul operei generale de edificare a noii orînduiri în patria noastră.*

● *Acad.* **V. Malinschi — PROFESORUL VIRGIL MADGEARU (1887-1940). CONTRIBUȚII LA DEZVOLTAREA GÎNDIRII ECONOMICE.**

Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 212 pp., 13,50 lei: *prezentarea operei economice a eminentului profesor și economist, asasinat mișelește de legionari.*

● **Victor Jinga — PRINCIPII ȘI ORIENTĂRI ALE COMERȚULUI EXTERIOR AL ROMÂNIEI (1859-1916)**

Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, 276 pp., 11 lei: *istoricul ideilor exprimate în perioada cercetată în legătură cu problemele, orientările și interesele țării noastre privind schimburile internaționale de mărfuri.*

● **Nicolae Vătămanu — ODINIOARĂ ÎN BUCUREȘTI.**

Ed. Eminescu, București, 1975, 196 pp., 7,75 lei: *evocarea trecutei vieți a Capitalei, păstrată în memoria unor locuri, monumente sau clădiri.*

Octombrie 1777:

ASASINATUL DE LA BEILIC ȘI VERSIUNILE SALE

Dr. N. GRIGORAȘ

„Să se știe cînd au tăiat turcii pe Măria Sa, Grigore Alexandru Ghica voievod, în Eși, cu vicleșug [...] în casele de Beilic, la veleatu 1777, octombrie 1, duminică spre luni, ca la două ceasuri de noapte. Și într-acea zi au fost zăefetul [chef mare] nemțăsc la Cernăuți și toată noaptea, cînd au furat pe toți oamenii ce s-au aflat supt stăpînirea lor, 1777, octombrie 1, duminică spre luni". Ca și multe altele, această însemnare, aflată pe un minei (carte bisericească cuprinzînd în rezumat viețile sfinților pe o lună), relatează un tragic eveniment din istoria noastră, petrecut în plin „veac de iarnă" al domniilor fanariote. Victima — al cărei sfîrșit a impresionat puternic nu numai societatea românească, dar și opinia publică europeană — era urmașul unei familii care dăduse mai mulți domnitori țărilor române. Tatăl său, Alexandru Ghica, fusese mare dragoman, exaporit (consilier intim) și domn onorific al ambelor principate, ceea ce nu-i împiedicase pe turci să-l decapiteze în februarie 1741 sub pretext de „hainie" (trădare). Grigore, născut în 1727, a ajuns și el mare dragoman în 1754 și voievod al Moldovei zece ani mai tîrziu.

G. S.

Ca domn, Grigore III Ghica a dovedit calități de bun gospodar. Mai întîi a luat măsuri pentru o mai bună împărțire a justiției și pentru limitarea sau chiar înlăturarea abuzurilor administrative, din care cauză se făcuse iubit de cei „mici și săraci", ceea ce nu convenea boierimii. A fixat veniturile și lefurile dregătorilor civili și militari, s-a îngrijit de mărirea debitului de apă în Iași, prin captarea unor noi izvoare, a construit cișmelele de la Golia și Sf. Spiridon, a reorganizat Academia domnească, pentru care a construit un imobil nou și a cumpărat cărți din Franța, Germania și Italia, a acordat atenție școlilor din provincie, a încercat să reglementeze, pe bază de „nart" (normă), raporturile dintre țărani și proprietarii de moșii și să limiteze cheltuielile exagerate pe care protipendada le făcea cu luxul vestimentar, domnul însuși purtînd haine din stofa produsă de fabrica înființată de el la Chiperești.

Mazilit din domnia Moldovei în 1767, Grigore III Ghica a fost numit domn al Țării Românești în anul următor, an care a coincis cu începutul unui nou război ruso-turc. Cînd trupele ruse au intrat în București, el s-a lăsat luat prizonier de acestea, iar după pacea de la Kuciuk-Kainargi (10/21 iulie 1774), cu care s-a încheiat războiul, la intervenția împărătesei Ecaterina II a Rusiei, a primit din nou domnia Moldovei.

După terminarea războiului și încheierea păcii, generalii austrieci au ocupat o parte din Moldova, sub pretextul unei rectificări de hotar pentru o mai bună comunicare cu părțile poloneze proaspăt anexate (1772). Evident că această ocupare s-a făcut cu aprobarea Porții otomane, deși este știut că, potrivit statutului de autonomie al Principatelor Române, aceasta nu avea nici un drept de a ceda teritorii care nu-i aparțineau. Prezentînd hărți falsificate, diplomații habsburgici au determinat pe cei turci, prin bacșișuri substanțiale, să cedeze „șuvița" de pămînt deja ocupată. Informat despre înțelegerea turco-austriacă — convenția de cedare fusese semnată la Constantinopol în ziua de 7 mai 1775 — și bazat pe relațiile sale cu regele Frederic II cel Mare al Prusiei, cu Ecaterina II a Rusiei și cu generalul rus Rumianțev, care totuși fusese mituit de austrieci, Grigore Ghica a înaintat Porții un memoriu, în urma căruia turcii au trebuit să ceară revizuirea Convenției încheiate cu Austria. Ceea ce n-a împiedicat încorporarea la Imperiul habsburgic a unei părți din Moldova de nord, cu o întindere de peste 10 000 km pătrați și 75 000 locuitori, cu cele mai vechi așezări, între care se afla orașul Rădăuți, cu necropola primilor domni moldoveni[1], vechea capitală, Suceava, cu frumoasele ei ctitorii voievodale, și chiar Putna, cu mormîntul lui Ștefan cel Mare.

Aflînd despre trimiterea memoriului, diplomația habsburgică l-a „denunțat" Porții pe Grigore Ghica, acoperindu-l cu injurii. Un grup de boieri influenți, ca și marele dragoman Constantin Moruzi, care rîvnea tronul — deși era căsătorit cu o nepoată de soră a domnului — s-au asociat intrigilor. Poarta a hotărît lichidarea fizică a domnului Moldovei. „Măsura luată contra lui Ghica, a cărui viață trebuia tăiată pentru că [...] nu mai putea fi răbdat, e în legătură cu intențiile războinice pe care le avea Poarta atunci" (N. Iorga). Cu execu-

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1968

Ecouri europene tîrzii ale asasinatului de la Beilic: desen satiric german de la sfîrşitul veacului XVIII, înfăţişînd pe împăraţii Austriei, Rusiei şi Turciei într-o disputată partidă de cărţi, avînd ca miză Principatele Române (Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.S. România)

tarea poruncii sultanului a fost delegat Ahmed aga din Kara-Hissar, cunoscut ca prieten al domnitorului. Înainte de a pleca din Constantinopol, sultanul i-ar fi spus: „De nu aduci pe Ghica, viu sau mort, fii sigur că vei pierde propriul tău cap".

Tămîie, apă de trandafiri şi... hangere

Înştiinţat de sosirea în ţară a lui Ahmed aga împreună cu 40 însoţitori, domnitorul i-a trimis în întîmpinare un grup de boieri care l-au condus şi instalat la Beilic (reşedinţa rezervată demnitarilor otomani aflaţi în trecere prin Iaşi). Cum trimisul sultanului se prefăcea că este grav bolnav, vodă a trimis la Beilic pe ambii medici ai curţii, ca să-l consulte şi să-l trateze. Pentru a-i deruta pe medici, Kara Ahmed şi-a legat strîns braţele în partea de sus, stingherind astfel circulaţia normală a sîngelui şi reducînd mult numărul bătăilor pulsului. Astfel, sub pretext că e bolnav şi nu-l poate vizita, Kara Ahmed l-a invitat pe Grigore Ghica vodă să vină la Beilic, pentru a-i comunica diferite dispoziţii de la Poartă. După consult, unul din medici a spus domnului că era vorba de o boală simulată şi l-a sfătuit să nu-l viziteze; de aceeaşi părere a fost şi soţia lui Grigore Ghica, care a adăugat că are presimţiri sumbre.

În după-amiaza zilei de 1 octombrie, după discuţii prelungite cu membrii familiei şi cu consilierii săi, pe seară domnitorul a hotărît să se ducă, totuşi, la Beilic. Cei care au relatat, evident din auzite, plecarea domnitorului la Beilic au dat versiuni oarecum deosebite, dar care confirmă feluritele „prevestiri" ale tragicului sfîrşit.

În ciuda tuturor avertismentelor, Grigore III Ghica a părăsit curtea domnească însoţit numai de cîţiva slujitori; numărul lor exact nu e cunoscut. La intrarea în Beilic, domnitorul a fost întîmpinat de portar-başa (administratorul Beilicului), de medicii curţii domneşti, trimişi să-l trateze pe Kara Ahmed şi de 12 „arapi" (sclavi negri). Unii i-au luminat scările pe care urca, alţii l-au afumat cu tămîie aprinsă în „căţui" de argint, iar alţii l-au stropit cu apă de trandafiri. Cu toţii aveau, însă, figurile posomorîte, ceea ce nu putea decît să neliniştească pe domnitor, mai ales că aceşti „sclavi" erau înarmaţi cu hangere, lucru neobişnuit. Grigore Ghica a intrat în camera capugiului, fiind însoţit de un singur sclav.

Şi pentru reconstituirea faptelor care s-au petrecut în camera lui Kara Ahmed, informaţiile sînt contradictorii. Dionisie Fotino — autorul unei **Istorii generale a Daciei** (1812) — istoricul austriac Sulzer şi ambasadorul rus la Poartă au înregistrat diferite variante. O reţinem pe cea furnizată de cronicarul moldovean Enache Kogălniceanu, contemporan al evenimentelor. Îndată ce domnitorul şi turcul au schimbat saluturile obişnuite, medicul Fotachi şi secretarul Hafiz s-au retras în altă cameră; uşa de acces în salon era păzită de doi ostaşi înarmaţi, iar alţii se aflau ascunşi după perdele şi chiar sub divanul capugiului.

Faptul asasinării lui Ghica e înfăţişat, de asemenea, în mod contradictoriu, căci nici unul din cei care l-au relatat n-a fost martor ocular. Astfel, potrivit lui Dionisie Fotino, domnitorul, admonestat violent de capugiu, a fost atacat

de zece ieniceri în momentul cînd a încercat să iasă din cameră. S-a luptat cu ei, dar a căzut sub loviturile iataganelor. I-au tăiat imediat capul, iar corpul l-au aruncat în stradă, pe fereastră.

Enache Kogălniceanu a înregistrat altă versiune în legătură cu asasinarea domnitorului. El povestește că îndată ce Grigore Ghica s-a așezat pe divan lîngă capugiu, acesta a scos de sub pernă o tabacheră și i-a oferit tabac. Gestul fiind un consemn pentru ucigași, „hasnatarul" l-a lovit puternic cu hangerul în spate. Domnul a căzut la pămînt, iar un alt turc l-a „strîns de gît" ca să nu poată striga după ajutor; luptîndu-se cu atacatorii, el a reușit să se ridice și să ajungă la o fereastră, dar au năvălit asupra lui alți turci care i-au tăiat capul, iar corpul i l-au aruncat în grădina din spatele Beilicului.

La rîndul său, cronicarul Manolache Drăghici relatează — după știri tîrzii — că în timp ce Grigore Ghica discuta cu Ahmed aga, ienicerul care se afla în cameră „s-a repezit la el și l-a lovit cu cuțitul în spate, atît de puternic, încît l-a răsturnat pe sofa, căzînd peste capugiu". Om voinic, Ghica a reușit, totuși, să se ridice, încercînd să ajungă la fereastră, dar a fost imediat lovit de capugiu și de un ienicer ce fusese ascuns sub divan. Aceștia l-au „tăiat în mai multe părți". Aproape imediat a intrat în cameră garda domnească, sosită de la curte. Văzînd trupul domnitorului pe jos, „scăldat în sînge, iar capul în vîrful iataganului arapului" ce-l decapitase, comandantul gărzii a scos pistoalele de la brîu vrînd să împuște pe cei ce-l asasinaseră pe Ghica, dar a fost oprit de capugiu care i-a arătat firmanul sultanului.

S-au păstrat și relatările unei fiice a lui Grigore Ghica, anume Ruxandra, despre asasinarea tatălui ei. Din spusele sale, rezultă că și mai înainte Grigore Ghica fusese ținta unor încercări de asasinat, puse la cale tot de turci. Ea știa că, în ziua tragicei morți, Ghica vodă a plecat de la curte însoțit de numai patru slujitori. Ajuns la Beilic, a intrat singur în camera „bolnavului închipuit". Într-o încăpere alăturată, se aflau opt oameni înarmați cu hangere, care, la un semnal (oferirea tabacherei), s-au năpustit asupra domnului, doborîndu-l, deși el s-a apărat voinicește, reușind să omoare trei atacatori[1].

S-a zvonit, întîi, că ucigașii, înfuriați de rezistența opusă de domnitor, i-ar fi aruncat corpul la cîini, dar ulterior s-a aflat că l-au înmormîntat în partea stîngă a grădinii „conacului". Capul i l-au sărat, l-au învelit într-o pînză de sac și l-au trimis la Constantinopol. La 20 octombrie, a fost înfățișat sultanului, după care, înfipt într-o suliță, a rămas expus trei zile deasupra porții Seraiului. Într-un ziar belgian din 11 ianuarie 1778 s-a scris, după relatarea corespondentului său din capitala Imperiului otoman, că „gloata din Constantinopol a contemplat în tihnă și după plac capul lui Grigore Ghica". O „tăbliță" lămurea pe curioși asupra cauzelor „care au determinat pe sultan să ordone condamnarea la moarte a acestui prinț". Cît privește trupul lui Ghica, se știe că, mai tîrziu, boierii prieteni ai familiei sale au răscolit grădina Beilicului, l-au deshumat și înmormîntat în biserica Sf. Nicolae Domnesc din Iași, iar mai apoi în biserica Sf. Spiridon, unde se află și azi.

Pentru rezolvarea treburilor curente, pînă la sosirea noului domnitor, a fost numit un consiliu de regență, compus din cinci boieri, în frunte cu Vasile Razu, unul dintre cei implicați în asasinarea lui Grigore Ghica. Se pare că în complotul contra acestuia au mai fost implicați Ioniță Cantacuzino, Dumitrachi Sturza, Costachi Ghica, Iordachi Balș și Manolachi Bogdan.

„Iubea științele" și era „foarte respectat"

Asasinarea lui Grigore Ghica vodă a avut un ecou larg în opinia publică europeană. Într-un raport trimis din Iași în Luxemburg, la 15 octombrie 1777, s-au relatat aproape toate datele amintite despre asasinarea domnitorului Moldovei, precum și faptul că Ahmed aga a încercat să-l aresteze și pe cămăraș, omul de încredere al domnului, dar că acesta a reușit să scape. **Journal de politique et de littérature de Bruxelles** a publicat, la 15 decembrie 1777, o corespondență în care se anunța asasinarea lui Grigore Ghica și răcirea pînă la o apropiată ruptură a relațiilor turco-ruse. În Olanda, la 25 noiembrie 1777, s-au publicat detalii despre asasinarea domnitorului Moldovei, menționîndu-se că fusese un om cult, care „iubea științele și vorbea limbile franceză și italiană" și că era „foarte respectat". În **Journal historique et politique des principaux événements des différentes Cours de l'Europe,** din Geneva, cu data de 30 noiembrie 1777, s-a inserat că trimisul sultanului la Iași, cu misiunea de a asasina pe Grigore Ghica, fusese însoțit de 40 ieniceri. Știri despre asasinatul de la Iași, s-au mai publicat în **Nouvelles extraordinaires de Leyde, Courrier d'Avignon, Gazette de France, Gazette d'Utrecht, Gazetta di Parma, Gazette des deux ponts, Le Courrier de l'Europe,** ș.a.

Familia domnească a fost trimisă la Constantinopol, iar întreaga avere a lui Grigore Ghica din țară confiscată.

Din cauza evenimentelor politice în centrul cărora s-a aflat, și a morții sale tragice, Grigore III Ghica s-a bucurat de simpatia unei mari părți din populația țării. În amintirea morții lui tragice, s-au scris și versuri, iar actul asasinării a fost consemnat pe numeroase cărți de cult, calendare etc. O perioadă de timp, ceremonii comemorative au avut loc în Iași, anual, la fiecare 1 octombrie. După dărîmarea Beilicului, pe locul acela s-a ridicat un monument în amintirea acelei „grozăvii, atît de adînc jignitoare pentru o țară întreagă" (N. Iorga).

[1] O versiune identică relatează și contele d'Antraigues; vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1972 — **n.r.**

24 octombrie 1929

„JOIA NEAGRĂ" DE LA NEW YORK

GARONWY REES

Există la New York un muzeu tipic american, cu exponate care nu pot fi găsite nicăieri în altă parte: Muzeul „Marii Depresiuni". El oferă vizitatorilor imagini cutremurătoare ale seismului ce a zguduit întreaga lume capitalistă în anii 1929-1933[1]: marea criză economică, o criză clasică de supraproducție, care prin dimensiunile ei și prin suferințele pe care le-a provocat unui număr de sute de milioane de oameni, poate fi socotită ca una din marile catastrofe sociale ale istoriei. Ea a fost urmarea firească a ascuțirii contradicțiilor interne ale sistemului capitalist.

Continua îmbunătățire a procedeelor tehnice, ca și raționalizarea procesului muncii duseseră la sporirea rapidă a volumului de mărfuri, ceea ce a insuflat burgheziei americane un optimism și o încredere în viitor fără margini, dîndu-i impresia că, pentru ea, totul era cu putință. În tot acest timp, cursul acțiunilor la bursă a crescut vertiginos. Față de anul 1920 (indice 100), prețul acțiunilor s-a ridicat la 135 în 1924, ajungînd la 338,5 în ianuarie 1929.

Semnele catastrofei ce se apropia au început să se manifeste în economia americană încă din 1927. Într-o serie de sectoare industriale, tendințele de stagnare erau, deja, evidente; în industria textilă, de pildă, 19% din capacitatea totală a mașinilor nu era utilizată. În 1928, numărul șomerilor crescuse la 5 milioane. Atunci, în vara anului 1929, lunga perioadă de prosperitate economică ce declanșase urcările la bursă se apropia de sfîrșit. În ciuda norilor amenințători, lumea capitalistă nu presimțea, însă, inevitabilitatea unui cataclism economic, păstrînd iluzii despre vitalitatea sistemului.

Ca din senin, în toamna aceluiași an, pe Wall Street s-a produs un crah gigantic. Era primul simptom al marii crize care a bîntuit timp de patru ani întreaga lume capitalistă și a avut consecințe nefaste asupra tuturor compartimentelor vieții social-politice. S-a produs un val de falimente, a avut loc o bruscă ruinare a producătorilor mici și mijlocii, șomajul a crescut vertiginos, au scăzut salariile etc. În anii crizei, în S.U.A., care a fost epicentrul crizei, nivelul producției a scăzut cu aproximativ 30%, în Germania cu 45%, în Anglia cu 25%; în întreaga lume capitalistă (inclusiv țările slab dezvoltate), procentul scăderii a fost de 45%. Șomajul a luat proporții catastrofale: numărul total al muncitorilor rămași fără lucru în țările capitaliste a atins cifra de 40 milioane, dintre care numai în S.U.A. 17 milioane. Salariile s-au redus în proporții alarmante: în S.U.A., de pildă, în 1932, nivelul lor era cu 60% mai redus decît în 1929.

Neputincioase să stăvilească efectele seismului economic — o serie de măsuri generale

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1971.

adoptate s-au dovedit paleative insuficiente — clasele exploatatoare s-au străduit să arunce consecințele crizei asupra oamenilor muncii, refuzînd să satisfacă cele mai elementare cereri de ajutorare a celor loviți. La 18 septembrie 1930, de pildă, președintele S.U.A. Hoover a respins un proiect de lege care prevedea ajutorarea foștilor combatanți din primul război mondial atinși de șomaj. Un an mai tîrziu, în octombrie 1931, autoritățile americane au refuzat acordarea alocațiilor de șomaj celor 10 milioane de oameni rămași fără lucru.

Literatura consacrată marii crize economice este foarte bogată; datorită apariției unor noi și noi fenomene de criză în anii postbelici ea proliferează mereu. Nu de mult a apărut la Londra în editura „Weidenfeld and Nicolson", cartea istoricului Garonwy Rees, director onorific la University College of Wales, intitulată **Capitalism in Crisis 1929-1933.** În această lucrare, autorul își propune să dezbată, utilizînd un bogat material faptic, unele cauze și consecințe ale cataclismului din anii 1929-1933.

Prezentăm cititorilor cîteva episoade din lucrarea amintită, interesante prin ele însele, dar și prin unele semnificative similitudini cu fenomenele de criză cu care se confruntă din nou lumea capitalistă chiar în acest an.

I. H.

Panică la bursă

Deși semnele amenințătoare ale crizei ce se apropia păreau mai vizibile în Europa, acestea erau, în primul rînd, repercusiunile situației din America. Căci, în această țară, perioada de avînt economic al anilor 20 era pe sfîrșite.

În iunie 1929, indicele producției industriale în Statele Unite era încă de 126 [față de 100 în 1923 — **n.t.**], cea mai înaltă cotă atinsă în perioada postbelică. În luna iulie a anului 1928, producția de automobile bătuse toate recordurile; uzinele din Detroit fabricaseră 5 358 000 vehicule. Vor mai trebui să treacă alți douăzeci și cinci de ani spre a se mai atinge această cifră. Bursa a continuat să acționeze ca un magnet asupra tuturor celor care aveau ceva bani lichizi, indiferent dacă ei se aflau în America sau în afara hotarelor ei.

Cînd cercetătorul studiază atmosfera ultimelor zile ale lui septembrie 1929, îi vine greu să nu încerce emoția și aprehensiunea pe care le suscită orice ridicare a cortinei pentru o mare tragedie. De atîția ani bursa hrănea speranțe și modela visuri, îngăduia atîtor inși să facă averi plecînd de la nimic, încît milioane de americani erau îndreptățiți să-și închipuie că zilele ce-i așteptau vor fi și mai radioase. Și, totuși, sărbătoarea, lunga sărbătoare era pe cale de a se termina. Perioada vertiginoaselor creșteri ale cursurilor acțiunilor se apropia de sfîrșit.

La începutul lui octombrie, un mare număr de posesori de acțiuni trebuie să fi ajuns la concluzia că era timpul să-și facă socotelile și să se retragă din joc. Este cu neputință de inventariat motivele acestei hotărîri, de afirmat că ea era instinctivă sau, dimpotrivă, bine gîndită. S-ar putea să ne aflăm în fața unui comportament tot atît de irațional ca și cel care a precedat **boom**-ul speculativ. S-ar putea ca masa clienților bursei să fi avut presimțirea că speculația a întrecut, pînă la urmă, orice limite. Un singur lucru e sigur și anume acela că îndoielile existau și că nenumărați investitori, mari și mici, deciseseră să spună: gata!

E puțin probabil însă că vreunul dintre ei și-a dat seama de dimensiunile catastrofei pe care hotărîrile lor o vor declanșa, cu atît mai mult cu cît marii vrăjitori ai finanței continuau să afișeze o încredere nezdruncinată. Cunoscutul bancher Charles E. Mitchell nu anunța, oare, la jumătatea lui octombrie, că **„situația industriei americane este fundamental sănătoasă"?** Profesorul Fisher supralicita precizînd că i se pare că cota bursei a atins **„un nivel înalt permanent. Mă aștept, de altfel, să văd cursurile crescînd încă sensibil timp de cîteva luni".**

În ciuda acestor precizări, **New York Stock Exchange** (bursa marii metropole) a înregistrat o scădere bruscă. În cursul zilei de sîmbătă 19 octombrie s-au vîndut și cumpărat aproape 3 500 000 titluri. Indicele acțiunilor industriale publicat în **New York Times** a scăzut cu douăsprezece puncte. Nu s-a întrevăzut, însă, nici un motiv plauzibil pentru schimbarea survenită și ziarele de duminică erau pline de comentarii liniștitoare asupra celor întîmplate. În cursul ședinței următoare, de luni 21, numărul acțiunilor vîndute a crescut la 6 000 000. Scăderile cursurilor au fost, totuși, mai mici decît cu două zile înainte.

Profeții creșterii în continuare a cursului acțiunilor au revenit la atac. Mitchell și-a repetat profesiunea de credință și Fisher i-a ținut isonul pe un ton profesional. Alți experți în afacerile de bursă au ajuns, totuși, la o concluzie diferită. După opinia lor venise vremea de a vinde hîrtie și a cumpăra aur. Și nu păreau să fie singurii de această părere. Într-adevăr, miercuri 23, s-a dezlănțuit un nou val de vînzări.

Prăpastia fără fund

Așa ajungem la ziua de joi 24. Ea a început cu o nouă emisiune de acțiuni lansată de firma „Kreuger and Toll". Clientela era, însă, mai preocupată să vîndă decît să cumpere. Treptat, alunecarea s-a transformat în avalanșă. Și, deodată, a izbucnit panica. În cîteva ore au fost aruncate pe piață 12 894 650 titluri. O serie de valori n-au găsit cumpărători la nici un preț. Climatul pendula între groază și uluire. Din localul bursei new-yorkeze, în această dimineață a răzbătut un zumzet straniu, care amintea de

un roi înnebunit. Afară, lumea se aduna, înțelegînd că îndărătul zidurilor groase se petrecea ceva înfricoșător. În Wall Street și-a făcut apariția un detașament de polițiști. Ordinea trebuia menținută cu orice chip, chiar cu forța publică. La Buffalo și Chicago, bursele au fost închise cu forța. Unsprezece speculanți s-au sinucis. La ora douăsprezece jumătate galeria pentru public de la **New York Stock Exchange** a fost evacuată. Printre spectatorii scenelor halucinante ce se desfășurau, la parter, se afla și Winston Churchill.

La New York au început să se ia, în fine, măsuri pentru redresarea situației. În Wall Street nr. 23, respectiv în birourile lui „J.P. Morgan and Comp." s-au întrunit Thomas Lamont, unul din principalii asociați ai firmei, Albert H. Wiggin de la „Chase National Bank", Charles E. Mitchell de la „National City Bank", William C. Potter de la „Guaranty Trust Company" și Sewell Prosser de la „Banker Trust Company". Vestea că marii preoți ai finanței au hotărît să pună capăt panicii s-a răspîndit numaidecît. La ora unu și jumătate, observatorii au putut să constate realitatea contraatacului. Richard Whitney, președintele în exercițiu al bursei s-a deplasat de la un capăt la altul al incintei ovale, plasînd în trecere ordine de cumpărare a douăzeci de titluri „vedetă", în pachete de cîte zece mii. În felul acesta, unele valori au cunoscut o ușoară creștere.

Cu toate acestea, ziua se va termina cu ruina a mii de investitori sau speculanți, milionari pe hîrtie. Speranțele s-au năruit, iluziile s-au evaporat. Marele vis american a luat sfîrșit. Acesta a fost sensul imediat al „joiei negre", cum i s-a spus mai tîrziu zilei de 24 octombrie 1929, pentru primele victime ale unui dezastru ce va afecta, apoi, întreaga țară.

Dar week-end-ul din 26-27 octombrie ne furnizează o sumă de alte date pe cît de pasionante, pe atît de derutante. Dacă judecăm după mărturiile epocii, mulți americani păreau a socoti în cursul acelui week-end că, în fond, „măturătura" fusese la urma urmei, un lucru bun: „drojdia" de speculanți marginali fusese eliminată de la bursă, piața financiară își putea regăsi, deci, echilibrul și păși spre noi recorduri! Avînd în vedere prețul convenabil al valorilor, luni bursa avea să se deschidă, desigur, sub auspicii favorabile!

Sîmbătă 26 și duminică 27 octombrie acești oameni au participat la activitățile, plăcerile și distracțiile americanului mijlociu al epocii. Au băut, ca toată lumea, whisky de contrabandă, au ascultat radio-ul, au citit unul din ultimele succese de librărie, ca, de pildă, **Pe frontul de vest nimic nou,** de Erich Maria Remarque, ori și-au dus familia la plimbare, pe malul vreunui lac, într-unul din cele trei milioane și jumătate de automobile ieșite de pe porțile uzinelor din Detroit în acel an.

Bancherii au încercat și ei, pe toate căile, să influențeze opinia publică. Erau aceleași glasuri de care clientela bursei asculta cu sfințenie de atîția ani. Opiniile exprimate de ele găsiseră totdeauna ascultare. De ce n-ar găsi și acum?

Și, totuși, nu s-a întîmplat așa. De ce și cum, nu putem ști cu certitudine.

Catastrofa celor 16 milioane

Și, într-adevăr cînd, luni 28 octombrie, bursa și-a deschis porțile asupra ei s-a abătut un potop de dispoziții de vînzare. Deși nu a atins cifra record din joia precedentă volumul tranzacțiilor —, 9 250 000 titluri — a fost din nou, enorm! Scăderea a fost și ea mai brutală: „U.S. Steel" a pierdut 17 1/2 puncte, „General Electric" 47 1/2, „Westinghouse" 34 1/2.

Această zi s-a mai deosebit de joia trecută și prin altceva. Nu era pentru prima oară cînd Wall Street-ul cunoștea zile grele. Dar pînă atunci zilele care începeau cu o tendință de scădere a cursurilor se încheiau, mai totdeauna, printr-o redresare. Așa se întîmplase și cu cele două ședințe care urmaseră după joia neagră; mulți investitori se lăsaseră tentați de prețuri care li se păreau atrăgătoare. De astă dată, însă, a fost evident că marii bancheri nu mai puteau juca rolul de cîini de pază ai bursei; acum aveau ei înșiși nevoie de ajutor. În seara aceea, Wall Street-ul amintea de un cîmp de bătălie pe care statul major al unei armate înfrînte căuta zadarnic să-și încurajeze trupele deznădăjduite. Lămpile din birourile agenților de schimb și ale băncilor au ars pînă în zori, dar nu au izbutit de fel să lumineze o situație care se înnegura tot mai mult. Iar cel mai rău lucru care s-a întîmplat era că nimeni nu știa ce va mai aduce și ziua următoare.

Întrebarea și-a aflat însă repede răspunsul — iar acesta a depășit cele mai pesimiste previziuni. Ziua care a urmat a fost cea „mai devastatoare zi cunoscută de bursa din New York în cursul întregii ei istorii și poate chiar a oricărei piețe financiare". Niciodată nu se mai văzuse așa ceva și poate că nici nu se va mai vedea. Chiar din prima jumătate de oră de la deschidere au fost oferite spre vînzare milioane de titluri. La ora 14 s-a ajuns la opt milioane. La închidere, cifra a atins 16 410 030: era catastrofa. În plus, scăderea a fost aproape egală cu cea din ajun, iar indicele acțiunilor industriale publicate în **New York Times** consemna o pierdere de 43 puncte, ștergînd ca un burete cîștigurile realizate în tot anul precedent. Iată un exemplu de acest gen. În perioada „vacilor grase" acțiunile lui „Sewing Machine Company" urcaseră pînă la 48 dolari. Luni, 28 octombrie, ele au scăzut la 11 1/8. A doua zi, marți, un cumpărător viclean a oferit un dolar și, cum nu s-a găsit nimeni care să dea mai mult, a preluat toată afacerea la acest preț.

În românește de
D. HÎNCU

AMINTIRILE UNUI AMBASADOR LA BERLIN

Papen — „omul de încredere" al lui Hindenburg

ANDRÉ FRANÇOIS-PONCET

Trei corifei într-un balet al intrigilor: feldmareșalul Hindenburg...

... junkerul Franz von Papen...

Începutul celui de-al patrulea deceniu al secolului nostru găsește Germania pradă unor grave frămîntări economice, sociale și politice. Pustiitoarea criză, declanșată prin crahul de la 24 octombrie 1929 în Statele Unite, are repercusiuni catastrofale și asupra Republicii de la Weimar — numită astfel după orașul în care i s-a elaborat în 1919 Constituția: băncile dau faliment în cascadă, fabricile și uzinele își închid porțile, micile întreprinderi devin insolvabile, numărul șomerilor se ridică vertiginos la 3 000 000, apoi la 4 000 000 și crește necontenit, atingînd în 1932 cifra de 6 000 000.

Este o epocă ideală pentru pescuitorii în apă tulbure, pentru toate curentele de dreapta, de la nostalgicii regimului imperial al fostului Kaiser Wilhelm II, pînă la bandele de asasini cu zvastică ai lui Hitler. Ei tîrăsc țara spre fascism în ciuda unei foarte puternice mișcări muncitorești pe care o handicapează însă lipsa unității de luptă dintre partidele comunist și social-democrat.

În martie 1930, demisionează Herman Müller, ultimul cancelar social-democrat al Republicii de la Weimar, căruia îi ia locul Heinrich Brüning, liderul Partidului Catolic de centru. În același an, la 14 septembrie, au loc noi alegeri: P.C.G. cîștigă 4 592 000 voturi față de 3 265 000 voturi în 1928 și trimite 77 deputați în Reichstag; împreună cu social-democrații (circa 8 milioane voturi) comuniștii ar dispune de o majoritate zdrobitoare în Parlament, dar disensiunile dintre partidele muncitorești fac jocul naziștilor. La rîndul lor, partidele de dreapta și de centru pierd peste 3 000 000 voturi în favoarea lui Hitler: propaganda demagogică a lui Goebbels, teroarea dezlănțuită de „cămășile brune" ale lui Roehm[1] și subvențiile primite de la magnații industriei și finanțelor le furnizează alte 3 400 000 voturi. Neputîndu-se sprijini pe o majoritate parlamentară, Brüning guvernează prin decrete prezidențiale, pe care bătrînul președinte Hindenburg le semnează cu ușurință, mai ales că, în majoritatea lor, ele sînt pe placul junkerilor prusaci și al consiliilor de administrație ale marilor monopoluri. După numai doi ani, însă, intrigile urzite de o clică în frunte cu un complice al naziștilor, generalul Kurt von Schleicher, a cărui nefastă personalitate o vom întîlni în paginile ce urmează, determină o atitudine din ce în ce mai rece a președintelui față de cancelar. La 29 mai 1932, Hindenburg îl convoacă pe Brüning și-i cere, fără menajamente, demisia, pe care i-o „acceptă" a doua zi.

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 3/1967.

... şi generalul Kurt von Schleicher

Ceremonia militaristă a Căştilor de Oţel

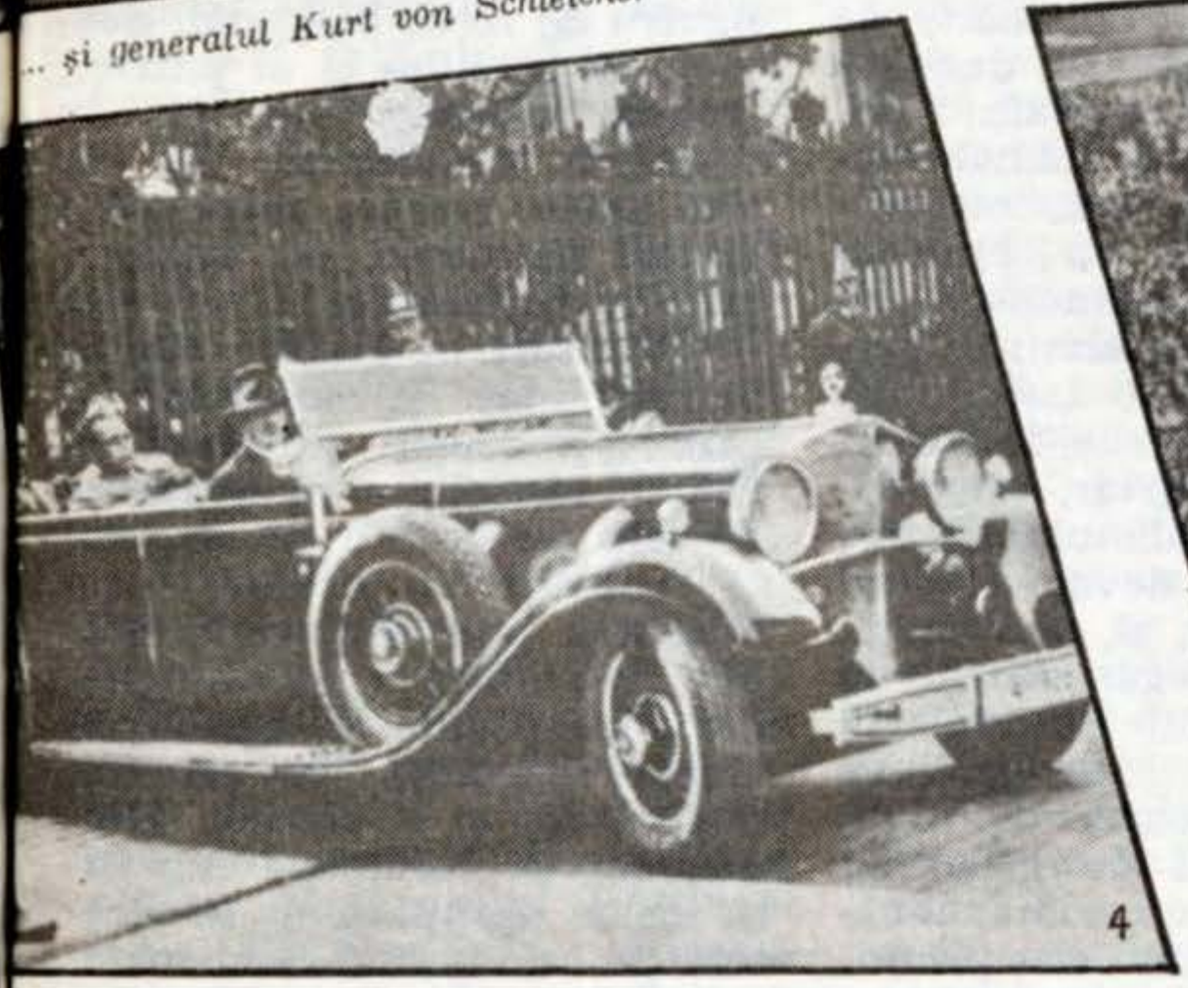

Hitler ieşind de la Palatul prezidenţial după eşecul negocierilor

Mari demonstraţii populare de protest împotriva nazismului

Din acest stadiu al evenimentelor începe relatarea pe care Magazin istoric **a extras-o din memoriile omului politic şi diplomatului francez André François-Poncet. Născut în 1887, deputat în 1924 şi 1928, delegat al Franţei la Liga Naţiunilor, François-Poncet este ambasador la Berlin între 1931 şi 1938, apoi la Roma, pînă la intrarea Italiei fasciste în război (iunie 1940). Numit în 1948 consilier diplomatic al guvernului francez pentru problemele germane, François-Poncet devine înalt comisar al Franţei în Germania (1949-1953), apoi ambasador la Bonn. Ales membru al Academiei Franceze în 1952, el este autorul cîtorva volume de memorii, în care evocă evenimente din cursul carierei sale diplomatice. Lucrarea sa principală este** Amintirile unui ambasador la Berlin, **apărută în 1946. Paginile redate acum în** Magazin istoric **ilustrează pregnant prin optica unui diplomat al celei de-a treia Republici franceze cîteva momente-cheie din ajunul acaparării puterii de către Hitler şi din anii imediat următori.**

Subtitlurile aparţin redacţiei Magazin istoric.

D. M.

Împrejurările care îl silesc pe Brüning să se retragă arată limpede caracterul regimului politic existent încă la acea dată în Germania. Cancelarul nu este înlăturat în urma unui vot al Reichstagului, ci din iniţiativa şefului statului. În aceste condiţii, e clar că feldmareşalul Hindenburg, pentru a desemna un nou cancelar, nu se va inspira din situaţia parlamentară. Feldmareşalul va face apel, după expresia folosită pe atunci, la „un om de încredere" al său şi-l va însărcina să formeze un „cabinet prezidenţial". La Berlin, toată lumea se întreabă cine va fi acest om. Sînt citate nume: von Gayl, ministru de Interne în fostul guvern, Gördeler, primar al Leipzigului (acelaşi care se va afla, ulterior, în complotul care trebuia să-l înlăture pe Hitler la 20 iulie 1944 şi va sfîrşi la spînzurătoare), Bracht, primar al Essenului...

La 1 iunie 1932, se află că Hindenburg l-a ales pe Franz von Papen.

Hotărîrea președintelui e întîmpinată la început cu neîncredere, apoi, cînd vestea e confirmată, toată lumea rîde sau măcar zîmbește. Papen prezintă o particularitate: nu este luat cu adevărat în serios nici de prieteni, nici de dușmani. Pe chip poartă pecetea unei neseriozități, de care nu va reuși niciodată să se dezbare. De altminteri, nici nu este o personalitate de prim plan. Fost ofițer de cavalerie, participant la cursele cu obstacole pe hipodromuri, Papen e cunoscut mai ales prin nefericitul său trecut de atașat militar la Washington, de unde a fost expulzat în 1917, și prin activitatea sa în America de Sud, de unde ajuta Amiralitatea germană să torpileze convoaiele aliate, în timpul primului război mondial[1]. A ocupat apoi un loc de deputat în Landstagul Prusiei. Catolic fervent, mare acționar al societății pe acțiuni „Germania", el aparține celei mai conservatoare aripi a partidului de centru.

Conducerea și majoritatea membrilor propriului său partid nu nutresc față de el decît aversiune și neîncredere și s-au abținut întotdeauna să-l desemneze să ia cuvîntul la tribună sau să facă parte din comisii. Se spune despre el că e superficial, încurcă-lume, fals, ambițios, vanitos, viclean, intrigant. În tot cazul, nu i se contestă o calitate: tupeul. Om de lume, dispunînd de avere, este nelipsit la Clubul Seniorilor și la Jockey-Club; vorbește curent engleza și franceza. Se declară francofil și a făcut parte din comitetul înființat de industriașul luxemburghez Mayrisch în scopul de a contribui la înțelegerea dintre cele două popoare, ceea ce nu-l împiedică, de altfel, să dorească din tot sufletul venirea ceasului cînd armata germană își va lua revanșa și va intra victorioasă în Paris. Dezinvoltura de care dă dovadă se acomodează cu asemenea contradicții. Ce-i drept, n-ar fi decît un diletant elegant, dacă n-ar fi omul președinției.

Președinția înseamnă, bineînțeles, feldmareșalul, dar, mai mult decît acesta; este micul grup care-l înconjură și care-i ține tovărășie. Grupul e alcătuit din colonelul Oskar von Hindenburg, cu chipul grosolan, brutal și nu prea inteligent, la fel de înalt, de masiv ca și tatăl său, dar fără ținuta nobilă a acestuia; Meissner, secretar al feldmareșalului, stacojiu la față, congestionat, cambrat, cu pîntecul revărsat, ascunzîndu-și privirea în dosul ochelarilor; personaj straniu, la largul său sub toate regimurile, la curent cu toate secretele lor, a fost colaboratorul socialistului Ebert[2], înainte de a deveni cel al lui Hindenburg, și, mai tîrziu, al lui Hitler; generalul von Schleicher, șeful Biroului de relații cu partidele politice din cadrul Reichswehr-ului[3], însoțit adeseori de generalul von Hammerstein, comandant-șef al armatei, un uriaș placid, cu ochi albaștri; și, în sfîrșit, Papen însuși. Toți acești oameni sînt prieteni între ei; colonelul, Schleicher, Hammerstein, Papen au fost colegi la Academia militară și se tutuiesc. Papen e pentru ei un fel de cal de bătaie; fac glume pe socoteala lui, îl tachinează fără ca el să se supere. De altfel este preferatul, favoritul feldmareșalului, îl distrează pe bătrîn cu vioiciunea, cu veselia sa, îl flatează prin respectul și devotamentul pe care i le manifestă, îl farmecă prin îndrăzneala sa; el reprezintă, în ochii acestuia, tipul gentleman-ului desăvîrșit.

Cufundat în fotoliul lui, Hindenburg îi ascultă pe prietenii fiului său care-i aduc ecouri de afară și comentează nestingherit în fața sa actualitatea politică. În măsura în care mai are idei personale, președintele dorește să se desolidarizeze cît mai repede cu putință de elementele de stînga, grație cărora a fost reales; socialiștii, comuniștii sînt, pentru el, roșii, bolșevici, dușmani ai statului și ai patriei; trebuie aruncați din nou în opoziție, combătuți, Pe de altă parte, trebuie unite toate forțele naționale, iar naziștii, atît de turbulenți și echivoci — în frunte cu Hitler, atît de nedisciplinat și arogant, și care n-a reușit niciodată în timpul războiului să avanseze dincolo de gradul de caporal — readuși la ordine; prin formarea unei majorități stabile, orientată spre dreapta, dezordinea care se agravează trebuie curmată. În privința mijloacelor și a tacticii, Hindenburg se bizuie pe sugestiile celor apropiați și în deosebi pe cele ale lui Schleicher, creierul politic al grupului și purtătorul de cuvînt al Reichswehr-ului, al cărui șef suprem Hindenburg s-a considerat întotdeauna. Cînd l-a recomandat feldmareșalului pe Papen spre a-l desemna în locul lui Brüning, Schleicher a fost sigur că propunerea va fi bine primită; generalul și-a făcut socoteala că Papen va fi un instrument mai docil decît Brüning, așa că noul cancelar și guvernul său vor constitui, în realitate, un cabinet al Reichswehr-ului.

Cabinetul baronilor

Ce reprezintă Reichswehr-ul care exercită o influență atît de puternică asupra destinelor Reichului de după primul război mondial și ce urmărește în momentul de față?

Este vorba în esență de Marele stat major general, pe care Tratatul de la Versailles l-a desființat, dar care a reapărut sub diverse camu-

---

[1] Franz von Papen a fost expulzat pentru amestecul său într-un proiect de sabotare a podurilor și căilor ferate din Statele Unite, pe atunci încă neutre, precum și în încercarea de a antrena Mexicul într-un atac împotriva S.U.A. Numit apoi la Oficiul diplomatic din Montevideo, a transmis Berlinului, în această calitate, informații despre plecările de nave aliate din porturile uruguayene și argentiniene, ușurînd astfel atacarea lor de către submarinele germane.

[2] Friedrich Ebert (1871-1925), lider social-democrat german, aparținînd aripii de dreapta. A încercat să salveze dinastia Hohenzollern în 1918 și a pactizat cu cercurile militariste împotriva mișcării muncitorești, dar a trebuit să accepte proclamarea Republicii de la Weimar, devenind primul ei președinte (1919-1925).

[3] **Reichswehr** — denumire a forțelor armate ale Germaniei imperiale și ale Republicii de la Weimar. Conform Tratatului de la Versailles, efectivele lor nu trebuiau să depășească 100 000 oameni, clauză foarte curînd încălcată pe diverse căi mai mult sau mai puțin oculte. Statul său major general, interzis prin Tratatul de la Versailles era camuflat sub titlul **Truppenamt** (Biroul trupelor).

flaje, fiind reprezentat de comandantul-şef al armatei, şeful Statului major şi şefii diferitelor sale birouri sau oficii. Reichswehr-ul e depozitarul, păzitorul atent al unei tradiţii militare care dăinuie de pe vremea lui Frederic II, al unei concepţii despre rolul armatei şi ofiţerimii în stat, care s-a transmis din generaţie în generaţie. E animat de un spirit de grup care-i asigură, sau, mai degrabă, îi asigura o remarcabilă coeziune; căci blocul pe care-l constituie nu mai e intact: ascensiunea nazismului şi problema atitudinii ce trebuie adoptată faţă de el au creat fisuri în rîndul armatei, care se vor lărgi din ce în ce mai mult.

În Statul major, un loc special îi revine biroului intitulat cu modestie **„Ministeramt"**, (Oficiu ministerial) aflat sub conducerea lui Schleicher şi însărcinat cu relaţiile cu guvernul şi cu partidele politice.

Armata[1] a exercitat întotdeauna o influenţă considerabilă asupra conduitei politice a Germaniei, influenţă care nu s-a micşorat nici după dezastrul din 1918[2]. Principalii săi şefi sînt monarhişti rămînînd ataşaţi împăratului şi dinastiei Hohenzollern. Reichswehr-ul nu înţelege, totuşi, să se lege de nici un partid politic anume. Acceptă orice regim care nu-l contrariază şi, cu atît mai mult, unul care îl secondează în scopurile sale pur militare. S-a acomodat perfect cu guvernele de stînga şi s-a bucurat de sprijinul pe care l-a găsit pe lîngă un social-democrat ca Noske[3]. Preocupată să-şi asigure respectul majorităţii opiniei publice, armatei nu-i place să acţioneze pe faţă şi preferă să se ţină în umbră. Simpatizează şi, firește, încurajează pe „naţionaliştii" care contribuie la trezirea şi întărirea spiritului cazon, pe membrii Partidului Naţional-German şi ai Căştilor de Oţel, unde sînt puzderie de ofiţeri în rezervă şi generali bătrîni. Nici pe naziști nu-i lipsește însă de bunăvoinţa ei.

Reichswehr-ul este cel care l-a „inventat" cîndva pe Hitler, însărcinîndu-l cu informarea asupra mişcărilor politice, la München, imediat după război[4]. La început, Hitler a fost omul său. De atunci, prin unele din ideile lui, prin propaganda antireligioasă şi antisemită, prin independenţa şi pretenţiile sale, prin calitatea mai mult decît mediocră a colaboratorilor cu care s-a înconjurat, Hitler şochează şi neliniştește pe unii ofiţeri. Cu toate acestea, conducerea armatei rămîne într-un contact aproape permanent cu el, deşi S.A.-ul („batalioanele de asalt") nu-l plac decît pe jumătate; Reichswehr-ul detestă jocul de-a soldaţii şi cu atît mai puţin ar tolera ca aceşti falşi soldaţi să ridice pretenţii că formează o armată aparte, dar vede în ei o forţă ce poate fi folosită. Şefii armatei i-au ajutat pe naziști să apară ca partid şi, la nevoie, îi mai ajută; ar dori, însă, să-i domine complet.

Această stare de spirit, aceste idei au în Schleicher un reprezentant tipic; de altfel, el este însărcinat să le pună în aplicare. De aceea şi este atît de îndeaproape amestecat în evenimentele din toată această perioadă. Pînă acum, n-a întreprins decît acţiuni de culise. De data aceasta, apare direct pe scenă; în cabinetul Papen, la a cărui creaţie a contribuit mai mult decît oricare altul, el a luat Ministerul Războiului. Schleicher trece drept un maestru al intrigii politice; e mai mult temut decît iubit, chiar în armată, unde mulţi îi reproşează o carieră prea rapidă, o avansare care n-a fost cîştigată pe cîmpul de luptă. Are o reputaţie bine stabilită de om realist şi cinic. Spîn, cu craniul ras, cu faţa de o paloare accentuată, masca lui pe care strălucesc doi ochi pătrunzători, trăsăturile sale, înecate într-o grăsime puhavă, buzele-i subţiri care de-abia se observă, nu pledează în favoarea sa. Dar — ca o caracteristică particulară — are mîini foarte frumoase. În conversaţie e direct, brutal, zeflemitor, caustic şi adeseori spiritual. Rîde cu poftă, zgomotos. E acuzat de perfidie şi viclenie. Judecă lucrurile repede, însă şi destul de profund.

Membrii noului cabinet au o trăsătură comună: sînt, cu toţii, prieteni ai feldmareşalului şi aparţin cercurilor vechii aristocraţii — von Krosigck, von Braun, von Gayl, von Elz-Rübenach. De aceea, publicul a botezat imediat guvernul: cabinetul baronilor.

Hitler se răzgîndeşte

Sarcina pe care Papen are misiunea s-o rezolve nu este uşoară. În probleme externe, este vorba să obţină amînarea, dacă nu suprimarea, plăţii reparaţiilor de război şi egalitatea în drepturi cu marile puteri în materie de armament. În interior — să lichideze predominanţa socialiştilor şi a democraţilor în Prusia, să găsească — în actualul Reichstag sau într-un altul — o majoritate de dreapta, să-l absoarbă pe Hitler şi pe partizanii săi în această majoritate sau să le frîngă gîtul; şi, firește, să combată o situaţie economică din ce în ce mai grea. Încă din prima zi, primirea de care se bucură cabinetul atît din partea opiniei publice, cît şi din partea cercurilor politice, este cît se poate de proastă. Oamenii îşi bat joc, care mai de care, de cancelar şi de trupa sa de figuranţi. Stînga îi denunţă pe aceşti junkeri reacţionari ca vrînd să lichideze instituţiile democratice. Hugenberg e bosumflat pentru că din toată combinaţia nu s-a

---

[1] E vorba de cercurile conducătoare ale Reichswehr-ului.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 10 şi 11/1975.

[3] Gustav Noske (1868-1946), patron al unei măcelării şi apoi lider al aripii de dreapta a social-democraţiei germane. În calitate de ministru de Război (1919-1920) a patronat sîngeroasele represiuni antimuncitoreşti organizate de cercurile militariste din Germania inclusiv asasinarea fruntaşilor proletariatului Rosa Luxemburg şi Karl Liebknecht.

[4] În 1918, Hitler a devenit „informator" al comisiei de anchetă înfiinţată de Regimentul 2 infanterie din München, avînd ca misiune descoperirea şi denunţarea celor care participaseră la instaurarea Republicii sovietice în Bavaria. Ulterior el a fost numit „instructor" pe lîngă acelaşi regiment, cu sarcina „de a combate ideile periculoase ca pacifismul, socialismul şi democraţia".

ales cu nici un portofoliu[1]. Hitler, care promisese, pare-se, președinției să susțină guvernul, se răzgîndește și declară că nu va mișca un deget. Cei care combat noul guvern cu cea mai mare înverșunare sînt, însă, catolicii, furioși cînd văd frînele puterii în mîinile unui om considerat de ei drept o coadă de topor. O asemenea situație ar putea să-l facă să șovăie pe un cavalerist mai puțin îndrăzneț. Dar Papen are tupeu. Ca pe vremea cînd era tînăr ofițer, el se năpustește în galop pe pista presărată cu obstacole...

Oricare ar fi dificultățile pe care le întîmpină în politica externă, ele nu se compară nici pe departe cu grijile pe care i le pricinuiesc problemele interne și luptele pe care trebuie să le dea pe acest tărîm. Dacă președinția a crezut că, avînd o orientare mai de dreapta, Papen va realiza mai ușor decît Brüning „concentrarea națională", de la care ea așteaptă soluționarea crizei, s-a înșelat amarnic. Persoana noului cancelar n-a făcut decît să ascută și mai mult conflictele. E adevărat că Papen abordează situația cu hotărîrea de a nu da înapoi; e decis să rezolve criza cu cele mai radicale mijloace. A înțeles imediat că n-avea ce spera de la Reichstagul actual. De aceea, la 4 iunie, îl dizolvă.

La 30 iulie au loc alegeri. Naziștii obțin 230 locuri, cu 120 mai multe decît în 1930. În ce-i privește pe comuniști, aceștia cîștigă și ei 11 locuri. Totuși, nici Hitler singur, nici sprijinit de suplimentul de voturi al partizanilor lui Hugenberg, el nu dispune de majoritate în Parlament. Așadar alegerile n-au rezolvat problema. Revenirea la practica guvernării parlamentare n-ar fi posibilă decît dacă naziștii, catolicii și grupul lui Hugenberg, care, de altfel, a scăzut mult, s-ar preta la faimoasa „concentrare națională". La prima vedere, naziștii nu par dispuși la aceasta. Totuși Papen vrea să facă o încercare. Unii dintre naziști socotesc că a venit momentul să se facă, la nevoie prin violență, și ultimul pas care-i separă de putere; alții, al căror protagonist pare a fi Gregor Strasser[2], ar vrea să intre în componența unui cabinet în care partidul să primească cîteva portofolii mai importante; în sfîrșit, alții, cum ar fi Goebbels, Goering și, împreună cu ei, Hitler, înclină, dimpotrivă, pentru continuarea unei politici de opoziție și obstrucție, care, după părerea lor, le va crea în curînd posibilitatea să-și impună condițiile.

Să vedem care sînt intențiile naziștilor în noul Reichstag. Papen le-a făcut unele concesii, permițînd reînființarea S.A.-ului și dreptul acestora de a purta uniformă[3]. Politica urmată de noul cancelar, atît în exterior cît și în interior, se deosebește foarte puțin de cea preconizată de hitleriști. Vor fi, oare, aceștia mai concilianți? Papen, Schleicher și Hitler duc tratative foarte complicate. De la ele începe, pare-se, cearta care nu va întîrzia să-i dezbine pe Papen și Schleicher. Primul îi reproșează celuilalt că dovedește lipsă de loialitate și că acționează ca și cum el ar fi prim-ministru; Schleicher își dă seama de obstacolul pe care-l constituie persoana camaradului său în discuțiile care se poartă, ceea ce îl neliniștește profund.

Oricum, negocierile nu duc la nici un rezultat. Hitler rămîne neclintit și declină propunerile care-i sînt făcute. Hindenburg, dorind să-l pună în mod public în fața răspunderilor ce-i revin, îl convoacă, la 13 august, la președinție și-i reînnoiește ofertele făcute mai înainte de Papen. Hitler le respinge. Un comunicat oficial dat de președinție precizează că el a refuzat să participe la un guvern Papen și că a revendicat numai pentru sine întreaga putere. Comunicatul adaugă: „Președintele a respins această cerere în mod categoric, declarînd că conștiința nu-i îngăduie să încredințeze puterea guvernamentală în exclusivitate Partidului Național-Socialist, care e dispus să o utilizeze în mod arbitrar". Întrevederea, glacială, a durat treisprezece minute.

După eșecul tratativelor, Papen se hotărăște să dizolve Parlamentul nou născut. Corpul electoral este invitat să înlocuiască, la 12 noiembrie, Reichstagul dizolvat. Prin această tactică electorală, guvernul speră, probabil, că țara va impune pînă la urmă un Parlament pe gustul său. De data aceasta, naziștii înregistrează un regres considerabil, o adevărată înfrîngere; din 230 locuri rămîn cu 195, din 13 000 000 voturi, cu 11 000 000. Comuniștii cîștigă din nou 11 locuri; Căștile de Oțel cîștigă și ele 14. Progresul nazismului a încetat, se schițează deja un reflux. Pentru Papen e un succes incontestabil. Va ajunge oare la țintă? Are toate motivele s-o creadă. Eșecul suferit a sporit deruta și discordia din rîndurile naziștilor; partizanii unei colaborări cu guvernul dau vina pe adepții opoziției intransigente, făcîndu-i răspunzători de eșec pe oamenii lui Hitler.

În românește de
Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

---

[1] Partidul naționaliștilor germani de sub șefia lui Hugenberg, și Căștile de Oțel (**Stahlhelm**), organizație a ofițerilor deblocați din armată în urma Tratatului de la Versailles, erau principalele formații de extremă dreaptă pe arena politică germană înainte de apariția nazismului.

[2] Gregor Strasser, membru al partidului nazist din 1920, a devenit „mîna dreaptă" a lui Hitler pînă în decembrie 1932, cînd și-a dat o demisie zgomotoasă. La 30 iunie 1933, el a fost arestat la Berlin și ucis în închisoarea Gestapoului, din ordinul personal al lui Goering.

[3] La 14 aprilie 1932, în ciuda intrigilor lui Schleicher și a rezistenței președintelui Hindenburg, cancelarul Brüning a promulgat un decret prin care se interzicea activitatea „batalioanelor de asalt" S.A., cunoscute și sub numele de „cămășile brune" naziste.

Primul mare pod din Țara Românească

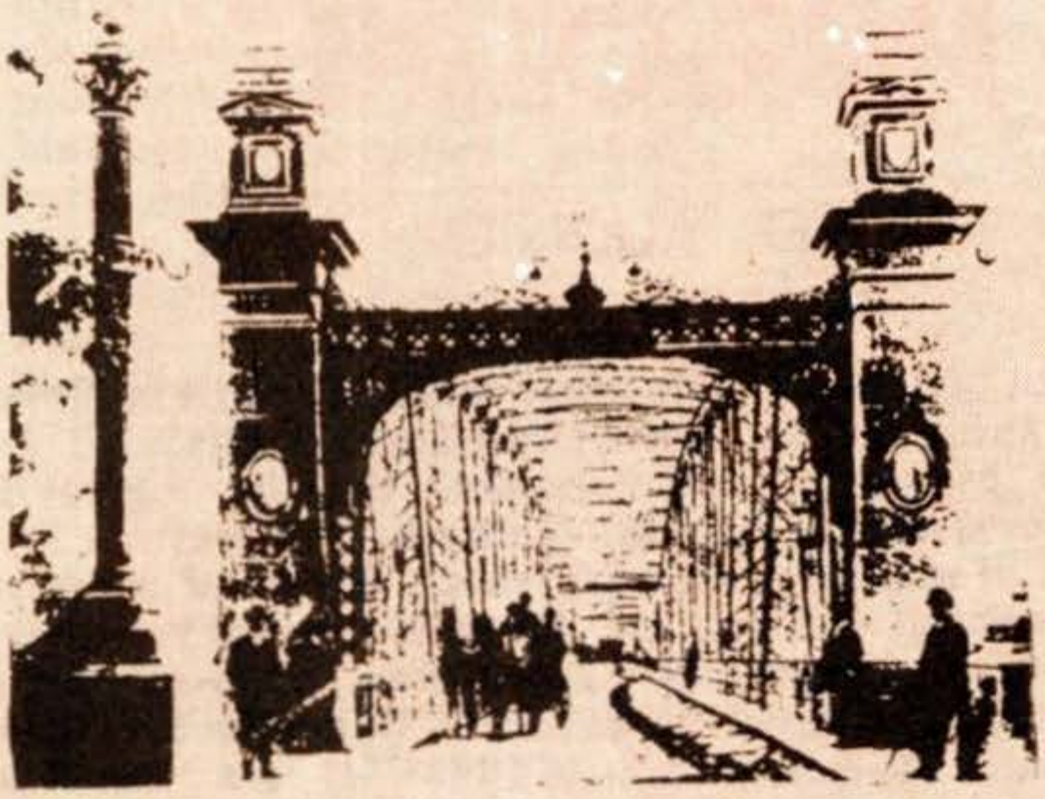

La mijlocul secolului XVII, Paul de Alep, în trecere prin Țara Românească, arăta că Oltul „e trecut cu corăbii" la Slatina, ca și la Drăgășani. Pînă în epoca modernă nu se cunosc încercări de construire a unor poduri stabile la Slatina, în amonte sau în aval de oraș. În martie 1821, pandurii lui Tudor mai treceau Oltul cu luntrile, fapt imortalizat și de o litografie a lui Carol Isler.

În 1839, călătorul francez Thouvenel nota că traversarea Oltului se făcea cu un pod umblător. Ridicarea unui pod peste Olt a fost socotită multă vreme o lucrare greu de realizat. În 1845, domnitorul Gh. Bibescu a aprobat raportul prezentat de M. Balzano, „inginerul de poduri și șosele al Valahiei", pentru dezvoltarea rețelei de comunicații a țării, recomandînd Consiliului administrativ extraordinar punerea proiectului în aplicare cu acordarea priorității lucrărilor de primă necesitate. Printre acestea figura și drumul București-Pitești-Craiova-Vîrciorova, cu podul peste Olt. Construcția, proiectată inițial a se realiza în altă localitate, a fost, în cele din urmă, amplasată la Slatina. Decretul domnesc din 15 decembrie 1845 prevedea scoaterea la lucru a populației localnice care trebuia să acopere și sumele trebuincioase de bani. Materialul lemnos a fost luat din pădurile învecinate.

Într-un caiet de poezii din fondul de manuscrise ale Bibliotecii Academiei R.S.R., cuprinzînd stihurile ocazionale ale serdarului Grigore Andronescu, se păstrează data punerii pietrei de temelie a podului: 25 iunie 1846. „Vini Traian să vază / Peste Olt cum să așează / Cu ochii și să crează / Podul ce se lucrează".

Configurația terenului a determinat ridicarea, de fapt, a două poduri: peste Oltul propriu-zis și peste Beica. Ambele construcții aveau caprele din zid, iar picioarele și cele lalte părți din bîrne groase de stejar. La 8 septembrie 1847, a avut loc inaugurarea festivă a podului, în prezența domnitorului Bibescu, a marilor boieri, a unor reprezentanți străini și a unui public numeros. Serbările au ținut două zile, cu muzici din București și Craiova. S-au rostit înflăcărate discursuri, printre care s-a remarcat cel al profesorului Constantin Stanciovici. Evenimentul a fost surprins de pictorul Barbu Iscovescu într-un desen care constituie, de altfel, cea mai veche imagine cunoscută a Slatinei. Cu același prilej, s-a distribuit o medalie comemorativă, gravată manual, avînd pe revers imaginea podului.

Prin publicația Departamentului Trebilor Dinlăuntru, din 26 noiembrie 1847, la darea în circulație a podului s-a stabilit plata unei taxe, după cum urmează:

„1-iu. Carele încărcate, precum și trăsurile călătorilor de obște fie cu cai cu chirie sau particulari, vor plăti de fiecare trăgător parale cincisprezece. 2-lea. Carele cu lemne de foc și fîn vor plăti de fiecare trăgător parale șase. 3-lea. Carele de obște fără povară, precum și omul călare, vor plăti de fiecare trăgător parale trei. 4-lea. Călătorii pe jos, precum și vitele mari slobode, vor plăti pentru fiecare 2 parale. 5-lea. Vitele mici, precum rîmători, oi, capre și altele asemenea, vor plăti pentru fiecare o para. 6-lea. Toți trecătorii cu cai de poștie, fie în trebuință particulară, fie în trebuințe ale statului, vor plăti taxa arătată mai sus la articolul 1-iu, iar olacele fără pasageri, vor fi slobode de taxă. 7-lea. Carele încărcate sau goale, precum și oamenii pe jos, ce vor trece pe seama legiuitelor șease zile pentru drumuri, vor fi apărate de taxă; precum și transporturile și trecerile militărești și dorobanți în slujbă vor fi asemenea părați".

Pe primul mare pod din Țara Românească, în iunie 1848, s-a făcut o entuziastă primire revoluționarilor care veneau de la Islaz, îndreptîndu-se spre București.

Marea importanță strategică a podului s-a dovedit în timpul revoluției. La aflarea veștii despre ocuparea Capitalei, de către trupele intervenționiste străine, generalul Magheru a ordonat măsuri speciale pentru rezistența armată. La 18 septembrie 1848, Departamentul Trebilor Dinlăuntru a informat Cămăcămia că „toate podurile pe vase și luntrile ce se află pe apa Oltului, unele s-au cufundat iar altele s-au tras pe malul Valachiei-Mici [Oltenia] de către lăcuitorii de acolo, cari încă petrec în rătăcirea evenimentelor trecute și că unul și singurul pod stătător, cel de curînd înființat de stăpînire lîngă orașul Slatina, și care încă se află în ființă, este păzit de o mulțime de oameni, înarmați, care [...] popresc trecerea Oltului, amenințînd că vor omorî pe acela care ar îndrăzni să propuie sau să executeze vreo urmare împotriva proclamatei de dînșii Constituții..."

Emil PĂUNESCU

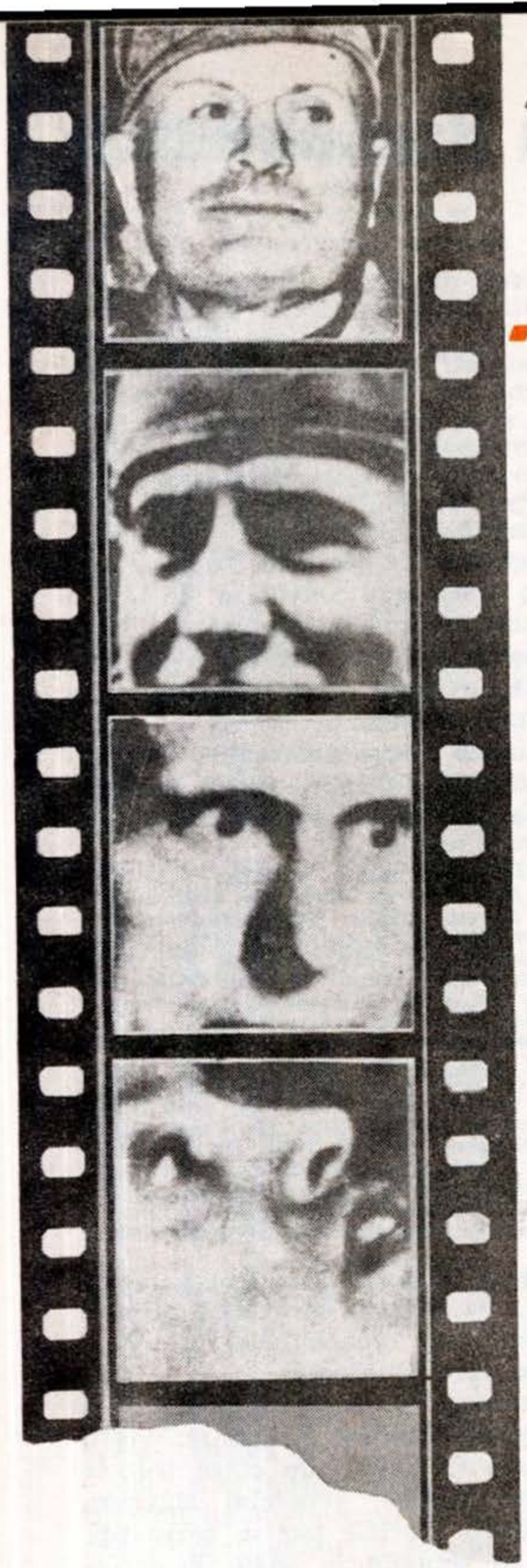

În numele poporului italian

„EU L-AM EXECUTAT PE MUSSOLINI"

WALTER AUDISIO

În urmă cu doi ani, la 11 octombrie 1973, a murit la Roma Walter Audisio, cunoscut de mii de luptători antifascişti din Italia sub numele conspirativ de colonelul Valerio. Născut la 28 iunie 1908 în oraşul Alessandria, Audisio a intrat de la o vîrstă foarte tînără în mişcarea muncitorească, devenind membru al partidului comunist şi militînd cu dîrzenie şi curaj împotriva regimului mussolinian. Temniţa şi deportarea nu i-au putut frînge elanul revoluţionar: după ce guvernul Badoglio a semnat armistiţiul cu aliaţii la 8 septembrie 1943[1], el s-a numărat printre primii organizatori ai războiului de partizani în Italia rămasă sub ocupaţie hitleristă, unde Mussolini a organizat un stat fantomă, aşa-zisa „Republică socială" (de la Salo).

Comandant al formaţiilor de luptători antifascişti din provincia Mantua, Audisio a fost apoi chemat la Milano. Acolo — în adîncă ilegalitate şi riscînd în orice clipă arestarea şi moartea în torturi înspăimîntătoare — el a colaborat cu Luigi Longo, la Comandamentul general al Corpului de voluntari ai libertăţii[2] şi al Brigăzii de asalt „Garibaldi"[3].

În această calitate, colonelul Valerio a primit sarcina de a executa sentinţa de condamnare la moarte a lui Mussolini, pronunţată de Comitetul de eliberare naţională a Italiei de nord, în sînul căruia erau reprezentate conducerile tuturor partidelor politice antifasciste, de la democrat-creştini pînă la comunişti. Am putea spune chiar că pînă şi unii lideri fascişti au contrasemnat verdictul, dacă ţinem seama de rîndurile lui Galeazzo Ciano, ginerele lui Mussolini şi fost ministru de Externe[4]. La 23 decembrie 1943 adresîndu-se regelui Victor Emmanuel din Verona, unde „sînt în carceră... încredinţat custodiei S.S.-ului şi aşteptat de o judecată care nu e altceva decît un asasinat premeditat", Ciano scrie: „Un om — un singur om — Mussolini, care, pentru ambiţii personale, «pentru setea de glorie militară[5]», după propriile sale spuse, a dus în mod premeditat ţara la dezastru".

Sentinţa de condamnare la moarte lua în considerare crimele comise de dictator de-a lungul a peste două decenii, atentatele sale împotriva păcii în Europa şi Africa, precum şi dezmăţul sangvinar pe care-l patronase pe teritoriul „Republicii sociale". Elementele cele mai descompuse ale regimului, susţinute de trupele naziste, instauraseră acolo o cruntă teroare, schingiuind şi asasinînd un număr uriaş de bărbaţi, femei, copii şi bătrîni, adesea din motive de ordin personal sau pentru a-şi satisface instinctele bestiale.

Iată, deci, împrejurările în care colonelul Valerio a făcut dreptatea pe care o cerea întregul popor italian, aşa cum le relatează el în lucrarea In nome del popolo italiano, **apărută în Editura Teti din Milano.**

N. MINEI

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1970.
[2] Corpul de voluntari ai libertăţii — organismul militar care grupa toate unităţile patriotice antifasciste înarmate.
[3] Unitate aflată sub directa conducere a Partidului Comunist Italian.
[4] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5-9/1973.
[5] Archivio centrale dello stato, Archivio Orlando, Scatola 3.

Spre locul execuției[1]

Am plecat din Dongo[2], cu mașina, la ora 15 și 10. Împreună cu șoferul eram patru inși. Prezența comisarului politic „Pietro" ne-a scutit de opriri la posturile de control ale partizanilor. Vremea era mohorîtă, dar nu ploua. După Mezzegra am părăsit șoseaua care mărginește lacul și am luat-o pe un drum lăturalnic, îngust și pustiu, pe care mașina se cățăra cu greu și care ducea la Bonzanigo. Pe acest drumeag am fixat locul execuției: la o curbă, unde se afla un grilaj ce împrejmuia o livadă; în fund, se vedea o casă părăsită.

Aflat la vreun kilometru de Bonzanigo, cătunul se numea Giulino de Mezzegra. Dar aceasta am aflat-o de la „Pietro" abia după executarea sentinței. Înainte de a ajunge la destinație, am oprit mașina, am coborît și am tras un foc cu pistolul-mitralieră pentru a verifica dacă arma funcționa normal.

Am continuat apoi drumul pe jos: în frunte era „Pietro", apoi veneam eu și Guido; șoferul primise ordin să nu se miște de lîngă mașină pînă nu ne întoarcem. Pe cînd mergeam — drumul a fost scurt — m-am întors spre Guido și i-am spus:

— Știi la ce m-am gîndit? Să-i spun c-am venit să-l eliberăm.

— Nu-i un tîmpit, a remarcat Guido. N-o să se prindă.

— Ba o să vezi că o să meargă, am insistat eu.

În orice caz am socotit că va fi mult mai ușor să-l scoatem pe Mussolini din casă sub acest pretext, chiar dacă nu ne va crede întru totul.

Căsuța familiei De Maria se afla la mijlocul povîrnișului. Cei doi partizani de planton stăteau în picioare lîngă poartă, în capul celor cîteva trepte tăiate de-a dreptul în stîncă. După un scurt schimb de cuvinte cu ei, comisarul „Pietro" s-a întors spre mine și mi-a strigat: „Vino-ncoa!"

Unul dintre oamenii de pază a tras zăvorul și a deschis ușa; am intrat în cameră singur, oprindu-mă lîngă prag. Toți ceilalți au rămas afară, tăcuți și nemișcați.

Mussolini se afla în picioare, la dreapta patului, în uniformă, peste care avea o manta de culoare cafenie. Clara Petacci stătea în pat, îmbrăcată și învelită cu pătura. El m-a privit speriat și a îngăimat: „Ce s-a întîmplat?"

L-am privit drept în ochi; buza de jos îi tremura. Era poate pentru prima oară în viață cînd se afla complet fără apărare în fața unui pericol. Între el și dușmanii lui existaseră întotdeauna protectori: la început „scuadriștii"[3], apoi poliția. Acum, însă, era singur față în față cu dușmanul.

Crezusem că va fi pentru el un prilej prețios pentru a demonstra unui dușman că e bărbat. Măcar din ambiție, pentru a rămîne în istorie, cum se spune. Nici vorbă de așa ceva: omul din fața mea tremura de frică, nu mai păstrase nici măcar puterea orgoliului. Văzîndu-mă înarmat cu un pistol-mitralieră, puțin îi mai păsa chiar și de istorie!

Stînd neclintit lîngă ușă am spus, continuînd să-l privesc:

— Am venit să te eliberez.

Expresia chipului său s-a schimbat ca prin farmec.

— Serios!?, a bolborosit el și nu mi-a cerut nici o informație, nici un detaliu asupra „eliberării".

Repede, hai, repede, n-avem vreme de pierdut, am adăugat eu. Între timp, își recăpătase încrederea în sine; teama pe care o încercase cu o clipă înainte făcuse loc obișnuitei aroganțe a „ducelui", binecunoscutei sale înfumurări imperiale. „Unde mergem?" mi s-a adresat, stăpîn pe el.

În loc de răspuns l-am întrebat:

— Ești înarmat? pe un ton ca și cum aș fi vrut să-i dau o armă.

— Nu, nu sînt, a răspuns el.

Dintr-o dată n-am mai observat la el nici groază, nici aroganță, ci numai grabă. S-a îndreptat precipitat spre ușă.

— Hai, a spus.

Uitase complet de femeia din pat, de care i-am amintit eu.

— Mai întîi doamna, am zis.

Și întorcîndu-mă spre Clara Petacci am îndemnat-o cu privirea. Femeia nu izbutea să-și dea exact seama de ceea ce se întîmpla, de parcă nu înțelesese sensul cuvintelor noastre. Totuși, văzîndu-mi îndemnul din privire, s-a repezit cu sufletul la gură să-și strîngă lucrurile.

Atunci Mussolini a dat din nou să iasă; l-am lăsat să treacă prin fața mea înaintea Clarei. În acel moment, cu chipul transfigurat, s-a întors spre mine și mi-a spus cu tonul marțial pe care și-l recăpătase: „Îți voi dărui un imperiu!" Îmi închipui că mulți nu au crezut în autenticitatea acestor cuvinte; într-adevăr, la prima vedere, nici nu sînt de crezut. Totuși, le-a rostit cu acea hotărîre a omului care nu și-ar fi călcat niciodată cuvîntul. Ce e drept, trebuie ținut seama că pentru el eu eram eliberatorul, deci unul dintre fanaticii săi admiratori. El era convins că celor ce-i erau credincioși le putea promite chiar și luna de pe cer, adică imperii, justiție socială etc. Rămăsese același personaj de totdeauna: aici la Bonzanigo îmi oferea un imperiu cu aceeași largheță cu care făcea promisiuni demagogice din balconul palatului Venezia.

Ne aflam tot în pragul casei. În loc să-i răspund, am grăbit-o pe Clara: „Mai repede, mai repede". Imediat, ea a pornit în urma lui Mussolini. În spatele lor veneam eu și Guido. În fruntea tuturor mergea „Pietro". Ne-am îndreptat spre cărarea care cobora pe mijlocul costișei pînă unde lăsasem mașina. Femeia țopăia nesigură pe povîrniș, împiedicîndu-se în tocurile înalte ale pantofilor negri de antilopă.

El, mai „duce" ca oricînd, mergea grăbit și țanțoș. Dacă nu l-aș fi făcut să creadă că am venit să-l salvez, am fi fost probabil obligați să-l cărăm ca pe o căzătură. Așa, însă, era din nou el, „ducele", omul destinului.

---

[1] Subtitlurile aparțin redacției.

[2] Comună situată la 50 km de lacul Como, în nordul Italiei.

[3] Membrii gărzii personale a lui Mussolini.

Cinci focuri de pistol-mitralieră

În timp ce coboram m-am simțit aproape liniștit: eram sigur că îmi voi îndeplini misiunea. Mă gîndeam că „el" era acolo, în fața mea, și că, peste cîteva clipe, se va face dreptatea cerută de popor.

Pe drum, Mussolini a întors capul o singură dată; i-am șoptit:

— L-am eliberat și pe fiul tău, Vittorio (încercam astfel să obțin de la el o informație indirectă asupra diplomatului necunoscut, arestat la Dongo).

— Îți mulțumesc din suflet, mi-a răspuns; apoi m-a întrebat: dar Zerbino[1] și Mezzasoma[2] unde sînt?

— Îi eliberează și pe ei.

— Aha! a făcut el și nu s-a mai întors.

Era limpede că nu știa nimic despre fiul său, Vittorio. Despre soarta lui Pavolini[3] și a celorlalți fruntași fasciști nu s-a interesat de fel.

Ajunși la mașină, Mussolini părea convins că e un om liber. A încercat să-i dea întîietate Clarei, dar i-am spus:

— Intră tu întîi, ca să fii mai la adăpost. Dar ce ne facem cu bereta asta fascistă? Scoate-o!

Și-a scos-o, dar apoi și-a trecut mîna peste capul plesuv.

— Și cu chelia ce facem? a întrebat.

— Atunci pune-ți bereta la loc și trage-ți-o bine pe ochi.

Din partea mea, toate acestea n-aveau nici o importanță. Am pornit. În spate ședeau Mussolini și Clara Petacci; în față lîngă șofer era Guido. „Pietro" stătea în picioare pe scara mașinii, în dreptul femeii. Eu mă așezasem pe aripa din dreapta, cu fața spre Mussolini, pentru a nu-l pierde o clipă din ochi.

Mașina a început să coboare încet. Cînd am ajuns în apropierea grilajului, am ordonat: „Stai" și i-am făcut semn lui Mussolini să tacă. Ținîndu-mă de portiera mașinii i-am șoptit: „Am auzit zgomote suspecte; mă duc să controlez despre ce e vorba".

Am pornit de-a lungul drumului pentru a mă convinge că nu vine nimeni. Cînd m-am întors, înfățișarea lui Mussolini se schimbase: purta stigmatul fricii. În acel moment, Guido mi-a relatat că îl și avertizase pe dictator: „de acum ți s-a înfundat".

Privindu-l cu atenție, am fost convins că Mussolini intrase la bănuieli. I-am trimis pe comisarul „Pietro" și pe șofer în direcții opuse să stea la pază cam la 50-60 metri unul de celălalt.

Apoi l-am dat jos din mașină pe Mussolini și i-am spus să se așeze în fața zidului. S-a executat ascultător ca un mielușel. Încă nu-i venea să creadă că va muri. Oamenii de teapa lui se tem întotdeauna de realitate. Preferă s-o ignoreze, să se autoînșele pînă în ultimul moment. Acum redevenise un om obosit, bătrîn, șovăielnic. Mergea greoi, tîrîndu-și puțin piciorul drept. I se vedea o cizmă descusută.

Apoi a coborît din mașină și Clara și s-a dus din proprie inițiativă lîngă el; ascultător, Mussolini ajunsese în locul indicat, cu spatele la zid. După o clipă am început să citesc textul sentinței de condamnare la moarte a criminalului de război Mussolini Benito: „Din ordinul Comandamentului general al Corpului de voluntari ai libertății sînt însărcinat să fac dreptate poporului italian".

Cred că Mussolini n-a înțeles cuvintele mele: privea stupefiat, cu ochii holbați la pistolul-mitralieră ațintit asupra lui. Clara Petacci s-a aruncat de gîtul lui.

„Dă-te la o parte dacă nu vrei să mori **și** tu", i-am spus.

Femeia a înțeles imediat semnificația acelui **și,** și s-a deslipit de condamnat. Cît despre el nu a rostit nici un cuvînt: nici numele vreunuia dintre copii, nici al mamei, nici al soției. Tremura, galben de spaimă și bîlbîia mișcînd în neștire buzele sale groase:

„Dar, dar, dar... domnule colonel... dar, dar, dar... domnule colonel!"

Nici măcar femeii care se agita alături, mișcîndu-se de colo-colo cu privirea rătăcită, nu i-a spus vreun cuvînt. Nu; se ruga, în modul cel mai laș, doar pentru trupul său gras care tremura; numai la el îi era gîndul, la acel corp diform pe care și-l sprijinise de zid.

Am spus că-mi luasem precauția să încerc pistolul-mitralieră cu cîteva minute înainte de a intra în casa familiei De Maria; ei bine, am tras piedica, dar gloanțele n-au pornit. Arma se blocase. Am manevrat obturatorul, am încercat din nou să trag, dar degeaba. Guido și-a scos pistolul, a țintit, dar — ca un făcut — și arma lui se blocase. Mussolini părea că nu-și dă seama de ceea ce se petrecea.

Am apucat pistolul-mitralieră de țeavă, gata să fac din el o măciucă, deoarece mă așteptam, totuși, la o reacție oarecare din partea condamnatului. Orice om normal s-ar fi gîndit să se apere, dar Mussolini continua să gîngăvească, să tremure, țintuit locului, cu gura pe jumătate deschisă și cu brațele spînzurînd. L-am strigat pe comisarul Brigăzii 52, care a venit în goană, aducîndu-mi arma lui. Și-a schimbat-o cu a mea la zece pași de Mussolini și a fugit înapoi la locul său de pază.

Se scurseseră cîteva minute. Orice condamnat la moarte ar fi făcut, cred, o încercare deznădăjduită de fugă, sau ar fi schițat o împotrivire. Dimpotrivă, cel ce se fălea că trăiește ca un „leu" era o biată zdreanță, incapabilă să reacționeze.

În scurtul răstimp pînă am schimbat pistolul-mitralieră cu „Pietro" am avut senzația că sînt singur cu Mussolini. Mai era de față, evident și Guido, atent, gata să intervină. Se mai afla alături de Mussolini și Clara Petacci, care aproape îl atingea cu cotul. Dar aveam impresia că cei doi martori nici nu contau. Eram numai „el" și eu.

În văzduhul umed tăcerea era grea. Se auzea limpede gîfîitul precipitat al condam-

---

[1] Paolo Zerbino, ministrul de Interne în guvernul „Republicii sociale Italiene".

[2] Fernando Mezzasoma, ministrul Culturii în același guvern.

[3] Alessandro Pavolini, secretar al partidului fascist.

natului. Dincolo de gard, prin frunzișul verde al livezii, se zărea fațada albă a casei. În fund, se profila muntele.

Dacă ar fi fost în stare să privească, Mussolini ar fi văzut în fața lui lacul. Dar nu mai era capabil; nu mai avea nimic omenesc în el. Se manifestase cu aroganța-i cunoscută numai în momentele triumfului, arătîndu-și disprețul față de cei slabi și înfrînți. Acum nu mai existau nici garda personală, nici alaiul însoțitorilor săi intimi și al mareșalilor. Pe fața sa descompusă se citea doar groaza, groaza animalică în fața inevitabilului.

Defectarea pistolului mitralieră nu i-a dat lui Mussolini nici o rază de speranță; își dădea seama cu certitudine că trebuie să moară. Era învăluit în acest sentiment ca într-un văl de inconștiență care-l apăra de durere. Nu mai simțea nimic; nu-și dădea seama nici măcar de prezența aceleia care-i fusese iubită.

Nu mai resimțeam nici măcar ură; aveam doar sentimentul dreptății implacabile care se cuvenea atîtor mii și mii de morți și milioanelor de oameni înfometați și trădați de acest tiran. De aceea nu aveam deloc sentimentul că trebuie să ucid un om.

M-am așezat din nou în fața lui cu pistolul-mitralieră în mînă și am tras cinci focuri în acel trup zgîlțîit de o groază animalică. Criminalul de război a căzut în genunchi, sprijinit de zid, cu capul în piept. Clara Petacci, scoasă din minți, agitîndu-se haotic, a fost lovită la rîndul ei și a căzut pe o parte.

Era ora 16 și 10, a zilei de 28 aprilie 1945.

Arma purta următoarele semnalmente: „cal. 7,65 L. MAS — mod. 10 1938 — F. 20830" și avea o panglicuță roșie legată la capătul țevii.

Misiunea de la Dongo

I-am chemat pe cei doi partizani (Lino și Sandrino) care făcuseră de pază la casa în care Mussolini și Petacci își petrecuseră ultima noapte, le-am dat ordin să păzească cele două cadavre. Apoi, împreună cu Guido și Pietro, ne-am urcat în mașină și ne-am înapoiat la Dongo, pentru a îndeplini a doua parte a misiunii.

Osîndiții fuseseră adunați într-o sală a primăriei: li s-a citit sentința de condamnare la moarte prin împușcare. Aflînd că primarul se găsește acolo, am urcat la biroul lui pentru a mă scuza că nu l-am vizitat imediat ce ajunsesem la Dongo.

La primar am găsit pe părintele Accursio, care s-a oferit să-i asiste din punct de vedere religios pe condamnați.

N-am avut nici o obiecție; i-am spus, însă, că nu-i puteam acorda decît cîteva minute, deoarece sentința trebuia executată cît mai rapid. La care el a precizat: „Trei minute îmi sînt de ajuns: nu-i nevoie să-i spovedesc unul cîte unul"

Am ieșit împreună în piață, unde am constatat că măsurile luate de Riccardo și de căpitanul Barbieri, privind alinierea condamnaților și a plutonului de execuție corespundeau exact dispozițiilor. Părintele Accursio a rostit următoarele cuvinte:

„În această clipă supremă, îndreptați-vă gîndurile spre Domnul Dumnezeu, cerîndu-i iertare pentru păcatele de care v-ați făcut vinovați și pregătiți-vă de moarte în numele Domnului. Îndurarea lui e fără margini".

Sentința a fost executată pe loc. Din plutonul de execuție au făcut parte 15 partizani: Piero, Sipe, Cecca, Dik, Gildo, Giulio, Lino, Renato, William, Peter, Stefano (toți din diviziile de dincolo de Pad, din Pavia) și patru „garibaldieni", cărora nu le-am notat numele, trimiși de comandamentul Brigăzii 52. Comandantul plutonului a fost partizanul Riccardo (inspectorul militar al zonei). Șoferul „Barba" nu s-a numărat printre membrii plutonului de execuție.

Misiunea noastră la Dongo era, deci, încheiată. Puteam pleca. Cadavrele au fost încărcate într-un camion mare, acoperit; ele au fost îngrămădite spre cabina șoferului; partizanii din escortă s-au instalat în picioare în partea din spate a autocamionului. O dubiță deschidea drumul. Tot la Dongo m-a așteptat și turismul cu care venisem de la Mezzegra, în care m-am urcat împreună cu Guido și Riccardo.

Era ora 18 și 30.

(Continuare în p. 55)

Ultima haină pe care a purtat-o Mussolini: o uniformă germană pe care dictatorul italian o îmbrăcase în drum, pentru a încerca să treacă odată cu soldații hitleriști, granița elvețiană

MAREA SĂRBĂTOARE A SOARELUI

MARC DE SMEDT

În comuna primitivă, diversele credințe în forțe supranaturale s-au ivit ca o încercare de explicare a fenomenelor naturii sau societății, o serie de ritualuri fiind legate de ocupațiile omului, ca vînătoarea, pescuitul lucrarea pămîntului, tămăduirea bolilor. Pe măsură ce între comunitățile umane s-au dezvoltat anumite legături, aceste credințe și ritualuri s-au întrepătruns, religiile preluînd unele de la altele diverse zeități și practici. Istoricește, sărbătoarea Crăciunului, de exemplu, ca și multe dintre elementele biografiei lui Hristos, „întemeietorul mitic al creștinismului", au fost preluate de creștinism din vechile religii orientale și greco-romane. Nașterea dintr-o fecioară, puterea de a săvîrși minuni, răstignirea, învierea, înălțarea, le regăsim în legendele despre Buddha, Adonis, Osiris etc., ele fiind în strînsă legătură cu concepțiile primitive despre moartea și renașterea periodică a vegetației, despre „moartea" și „învierea" Soarelui. Crăciunul este și el o adaptare de către religia creștină a sărbătorilor[1] pe care „păgînii" antici le celebrau cu ocazia solstițiului de iarnă. Ceea ce demonstrează și mitologul Marc de Smedt, într-un articol apărut în revista Le Nouvel observateur, **din care reproducem fragmentul următor:**

G.B.

[1] **Vezi Magazin istoric, nr. 12/1971.**

Conform unei legende din Babilon, la sfîrșitul anului regele ar fi trebuit să moară, pentru a-l ajuta pe zeul Marduk să învingă puterile întunericului. În locul suveranului era însă executat un „rege de circumstanță", de obicei un criminal. În Egipt exista credința că zeul Osiris dispărea, cu trupul ciopîrțit, în apele Nilului, pentru ca apoi să fie reînviat de suflarea zeiței Isis, credință care simboliza puterea inepuizabilă a naturii și continuitatea dintre morți și nașteri. Zeu-soare, Osiris cunoștea o fază de liniște nocturnă, care alterna cu strălucirea puterii lui diurne. Lumină, soare, iată ce era, de fapt, în antichitate, sărbătoarea Crăciunului: o sărbătoare solară. Nu a fost deci o pură întîmplare că, fără a pretinde că deține data exactă a nașterii lui Iisus, biserica Romei, a hotărît, în 354, s-o serbeze în ziua de 25 decembrie, în preajma solstițiului de iarnă, care deschide faza ascendentă și luminoasă a ciclului anual. În acea zi, cu mult înainte de apariția creștinismului, oamenii aprindeau peste tot focuri, în semn de bucurie. Evident, biserica a negat aceste origini „păgîne" ale sărbătorii, dar nu poate fi ignorat faptul că 25 decembrie a fost și aniversarea zeilor-soare persani, fenicieni, scandinavi, egipteni, teutoni. Saturnaliile romane se desfășurau și ele în a doua jumătate a lunii decembrie.

Zeița Isis cu copilul

Ocupînd un loc central în creștinism, simbolul mamei și copilului a integrat și valorificat mitul zeiței-mame reprezentată, mai înainte, de Isis la egipteni, Ceres la romani, Astarte la fenicieni, Rhea la greci, Perchta, tovarășa lui Odin, la scandinavi și de multe alte divinități. Iisus s-a născut noaptea, el a învins întunericul — această veche sursă

de teamă pentru om — și a întruchipat victoria periodică a luminii, care ajută la renașterea vieții și la înflorirea ciclică a naturii aducătoare de roade. Ritualurile grecești și egiptene, celebrate de asemenea noaptea, au fost astfel integrate în această sărbătoare a regenerării timpului, care-și săvîrșește eterna și liniștitoarea întoarcere. Reapariția luminii echivalează cu reînnoirea lumii. Solstițiul de iarnă deschide un ciclu: în tradiția indusă, el semnifica începutul lui **deva-yâna,** „Calea zeilor", spre deosebire de **pitri-yâna,** solstițiul de vară, care reprezenta începutul „Căii strămoșilor". În China străveche, solstițiul de iarnă semnifica renașterea (spirituală) a morților.

Sărbătoarea Crăciunului este deci o fuziune a mai multor obiceiuri și credințe „păgîne", bazate pe modele tot atît de vechi ca și originile umanității. În astrologie, această perioadă a anului este marcată de semnul Capricornului, simbolizînd destinul și timpul sub chipul unui bătrîn clarvăzător, eliberat de pasiuni. Imaginea o regăsim în figura blîndă și bărboasă a lui Moș Crăciun — sau a Sfîntului Nicolae — care-și cară în sac darurile anului ce s-a scurs. „Pruncul Iisus", copilul născut în aproape cea mai lungă noapte a anului, anunță timpul care vine, anul care își face apariția. Miezul nopții, ora la care se naște, este „ora-cheie", pivotul anului, hotarul dintre lumi. Miezul nopții corespunde, în tradiția tantrismului (concepție religioasă din India), cu starea de repaos absolut în beatitudine, iar pentru secta musulmană a ismailiților, este punctul din care începe ascensiunea revoluției solare și spirituale. Clipă de echilibru, clipă de eternitate.

Ce semnifică numele Hristos? Provenind din cuvîntul egiptean **kher'secheta** și ajuns în limba greacă sub forma de **Khristos,** el înseamnă „cel care este uns sau trimis". Cu același înțeles a fost folosit atît pentru Osiris și o altă divinitate egipteană, Serapis, cît și pentru zeul grec Hermes. Și încă nu am terminat cu vechile simboluri, preluate de noua religie. Bradul de Crăciun derivă și el dintr-o tradiție premergătoare creștinismului, fiind o supraviețuire populară a arborelui sacru Yggdrasil: în ținuturile nordice, el întruchipa axul vieții universale, așa cum coloana vertebrală este axul corpului omenesc. În mai tot Extremul Orient, pinul, copac veșnic verde, a însemnat întotdeauna nemurirea, permanența vieții vegetative, iar pentru Japonia în particular el simboliza forța de nezdruncinat, făurită de-a lungul unei vieți de grele lupte.

În românește de
Georgeta BOLOMEI

„EU L-AM EXECUTAT PE MUSSOLINI"

(Urmare din p. 53)

Ajunși în împrejurimile Mezzegrei, dubița a luat-o pe drumul de munte pînă la poarta vilei Belmonte, unde a încărcat cele două cadavre lăsate acolo și s-a întors înapoi în șoseaua principală. Cadavrele au fost transbordate în camion și în cele din urmă (era aproape ora 20) am plecat spre Milano. Trebuia să ducem executații la Milano, în piața Loreto[1].

Cu puțin înainte de a ajunge la Menaggio ne-am întîlnit cu un autoblindat american; în timpul zilei, trupele aliate pătrunseseră în întreaga zonă. Am oprit turismul și am coborît. Între timp a stopat și autocamionul; m-am îndreptat spre partizani și le-am spus: „Cîntați, băieți, cîntați cîntece de partizani".

Apoi ne-am reluat drumul. La intrarea în Menaggio am fost opriți la un post de control american. Partizanii din escorta mea cîntau.

Americanii și-au îndreptat reflectoarele spre turism și spre camion. Un soldat s-a apropiat și mi s-a adresat în limba lui. N-am înțeles nimic, pentru că pe atunci nu știam englezește. Totuși i-am arătat actele, americanul le-a examinat cu atenție, mi le-a înapoiat și arătînd spre camion a spus: „O.K., partizani?"

„Yes" am răspuns. Era unicul cuvînt pe care îl știam rosti. Am pornit mai departe. Se făcuse întuneric beznă; cîntecul partizanilor continua să răsune. Înainte de intrarea în Como, am fost opriți a doua oară: un alt „O.K.", un alt „Yes", și ne-am continuat drumul spre Milano.

Acum simțeam oboseala; eram liniștit, mulțumit de îndeplinirea misiunii, dar foarte obosit. În ultimele 36 ore mîncasem doar o chiflă cu brînză și băusem un pahar cu apă. Nu dormisem nici măcar o oră.

Am sosit la Milano. În oraș continua să se tragă.

Partizanii mei parcă renăscuseră, nu mai păreau deloc obosiți. Cu întreg convoiul am traversat orașul pustiu și la ora 3 dimineața am intrat în piață, unde nu era picior de om.

Am oprit turismul la locul stabilit, lîngă gard; acolo au fost descărcate din camion și cadavrele fasciștilor. Alegerea acelui loc ne fusese sugerată de tovarășii noștri din Milano; îmi rămăsese în minte gardul, piața, acel colț al pieții din seara de 10 august 1944, cînd i-am văzut căzînd pe cei 15 patrioți, scoși din închisoarea San Vittore și masacrați, drept represalii, de brigăzile negre, fasciste. Așa, piața Loreto a devenit un loc simbolic pentru poporul italian. Actele oribile de cruzime, mutilarea cadavrelor de către fasciști bestialul sadism față de bărbații și femeile din Rezistența italiană... mai bine să nu ne amintim..

[1] După execuție ei au fost duși la Milano, unde au fost spînzurați cu capul în jos. Fotografia în culori a fostului dictator italian și a amantei sale, a fost reprodusă pentru prima oară în revista **Magazin istoric,** nr. 7/1970.

Februarie — decembrie 1918

Un medic brăilean salvează sute de prizonieri italieni

S. PALTIN

Iarna anului 1918 a fost una din cele mai grele pentru populația orașului Brăila, aflat în cel de-al doilea an de ocupație germană. De la 23 decembrie 1916, cînd a avut loc invazia trupelor inamice, pînă la 11 noiembrie 1918, cînd, sub efectul spargerii frontului bulgar de către armata română, dușmanul a început retragerea evacuînd orașul Brăila, locuitorii au plătit cu jertfe grele dorința de a-și apăra drepturile stabilite prin convențiile internaționale referitoare la protecția populației civile în caz de război. Contravenind acestor reguli de drept internațional, ocupanții au introdus un regim de teroare bazat pe un sistem de ordonanțe ultimative care îngrădeau libertățile elementare ale cetățenilor și îi sileau să servească mașina de război germană, practicînd, în același timp, un jaf organizat în avutul lor. Zeci de asemenea ordonanțe i-au obligat pe locuitori să cedeze depozitelor militare inamice bunurile lor personale constînd din alimente, animale de hrană și de transport, precum și obiecte metalice destinate uzinelor de armament (clanțele de la uși, cazane de spălat rufe, vase de bucătărie, capetele de la sticlele de sifoane etc.).

La 28 mai 1917, comandatura germană a emis o ordonanță prin care a introdus munca forțată „pentru toți locuitorii de orice proveniență între 14-60 ani". Recrutarea oamenilor se făcea prin intermediul autorităților civile, care, la un moment dat, au fost obligate să pună la dispoziția armatei germane cîte o mie de persoane în fiecare zi. Deoarece această procedură s-a soldat cu un eșec lamentabil, patrulele germane au început să cutreiere străzile orașului organizînd o adevărată vînătoare de oameni. Cei capturați erau trimiși să lucreze la cazematele trupelor inamice de pe Siret. Măsura s-a dovedit nepotrivită pentru germani. Curînd, autoritățile de ocupație au descoperit că tineri patrioți trimiși la muncă forțată culegeau informații de-a lungul frontului de pe Siret, pe care le trimiteau armatei române. Ei ascundeau materialele informative în sticle pe care le aruncau în Dunăre, unde pluteau pînă dincolo de vărsarea Siretului în fluviu. Acolo, sticlele erau pescuite de cei avizați. După descoperirea originalului sistem de comunicare, care a dus la pronunțarea sentinței capitale împotriva celor care îl practicau, germanii au instalat pe Dunăre bariere de plase, oprind trecerea la vale a oricărui obiect plutitor. Constatînd că folosirea civililor români în zonele înaintate ale frontului prezintă inconvenientul transmiterii de informații militare, comandamentul german i-a înlocuit cu prizonieri aduși de pe alte fronturi. Aceștia neavînd relații cu localnicii nu puteau să comunice informații militare.

În februarie 1918 au sosit la Brăila patru companii de prizonieri italieni, comandați de ofițerul Guido Rasmo. Ei urmau să fie trimiși imediat să lucreze la fortificarea pozițiilor de pe Siret, dar la vizita medicală făcută de doctorul Alexandru Nestorianu, acesta a constatat că prizonierii sînt incapabili să facă față unui astfel de efort. În carnetul de practică medicală a doctorului Al. Nestorianu găsim episodul consemnat în felul următor: „Starea mizerabilă în care se aflau acești prizonieri era de nedescris. Slăbiți, istoviți de foame, murdari, plini de păduchi și de răni, se prezentau zilnic cîte 150 de prizonieri la dispensarul ce îl conduceam în calitate de medic repartizat la Comandamentul stațiunii de etapă austro-ungară. Ore întregi lucram la dispensar pentru a ajuta pe acești nenorociți și am avut satisfacția să văd cum starea lor se ameliorează. Am făcut o triere a tuturor celor care erau absolut în imposibilitate de a munci și am acordat zile de repaos celor suferinzi și slabi. Am luat măsuri de igienizare a locurilor unde erau cazați ca și a hranei lor. În acest timp starea fizică și morală a prizonierilor s-a îmbunătățit. În zilele următoare, se prezentau zilnic din patru companii, cîte 30-50 de bolnavi. Am luat toate măsurile profilactice. Toți au fost regulat inoculați contra tifosului și holerei, vaccinați contra variolei. În regiunea noastră malaria fiind endemică s-a dat fiecărui prizonier cîte o jumătate gram de chinină. În iulie a izbucnit o epidemie puternică de gripă spaniolă. Văzând că se înmulțesc cazurile ce-mi veneau la dispensar și pentru a menaja pe febricitanți, am dispus să fac vizita medicală în toate diminețile chiar în barăcile prizonierilor. Am evitat, pe cît posibil, a trimite pe bolnavi la spital, căci vroiam să-i am sub îngrijirea mea; astfel toți îmbolnăviții de gripă (peste 300) s-au însănătoșit în scurt timp, fără ca vreunul din ei să prezinte vreo complicațiune oarecare".

Doctorul Nestorianu dă în continuare o listă cu prizonierii pe care i-a îngrijit și după retragerea armatelor de ocupație, deoarece mulți au rămas pe loc pînă au putut să se repatrieze. În tot acest timp nu le-a dat numai asistență medicală; „sărmanii se încălzeau la mine, le dădeam pîine și ceai, căci iar a început o epocă de suferință pentru ei pînă au izbutit să se întoarcă în patria lor". Doctorul Nestorianu relatează epilogul acestui episod, declarînd plin de satisfacție: „am izbutit să-mi îndeplinesc o datorie de umanitate, ceea ce dealtminteri a fost recunoscut și de dînșii și de comandantul lor".

Într-adevăr, la plecarea din Brăila, ofițerul Guido Rasmo i-a scris medicului brăilean o caldă scrisoare de mulțumire, în care îi făcea cunoscut că nu poate părăsi Brăila fără să-și exprime „dragostea și recunoștința pentru tot ce ați făcut în favoarea ostașilor italieni, abandonați de către austrieci, fără nici o posibilitate de subzistență și fără bani. Serviciile dezinteresate prestate de dv. au ușurat greutatea care a apăsat asupra mea și opera dv., animată de nobile sentimente umanitare, a alinat foarte mari suferințe. Vă mulțumesc în numele tuturor italienilor, care din momentul sosirii lor și pînă azi au avut în dv. un adevărat părinte. Acestea sînt sentimentele recunoștinței și devotamentului meu".

La 1 ianuarie 1921, medicul Al. Nestorianu a fost distins de Crucea Roșie Italiană cu „Medalia de bronz a meritului", prin care i se răsplătea grija și competența cu care s-a ocupat de prizonierii italieni în perioada cît au fost la Brăila.

Zîmbete din cronic

La ultima probă

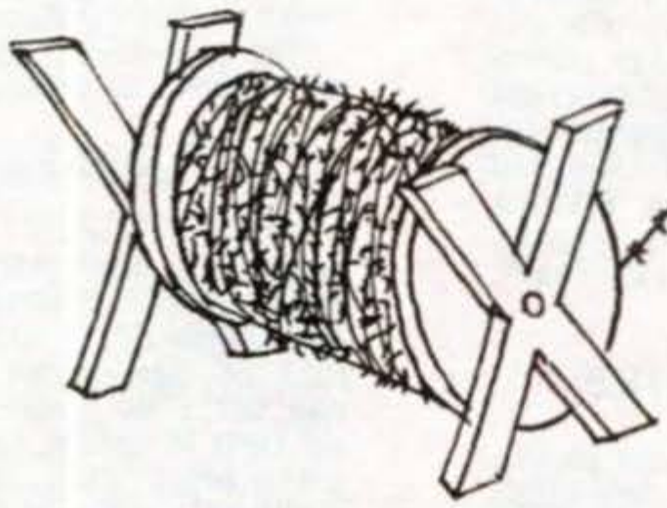

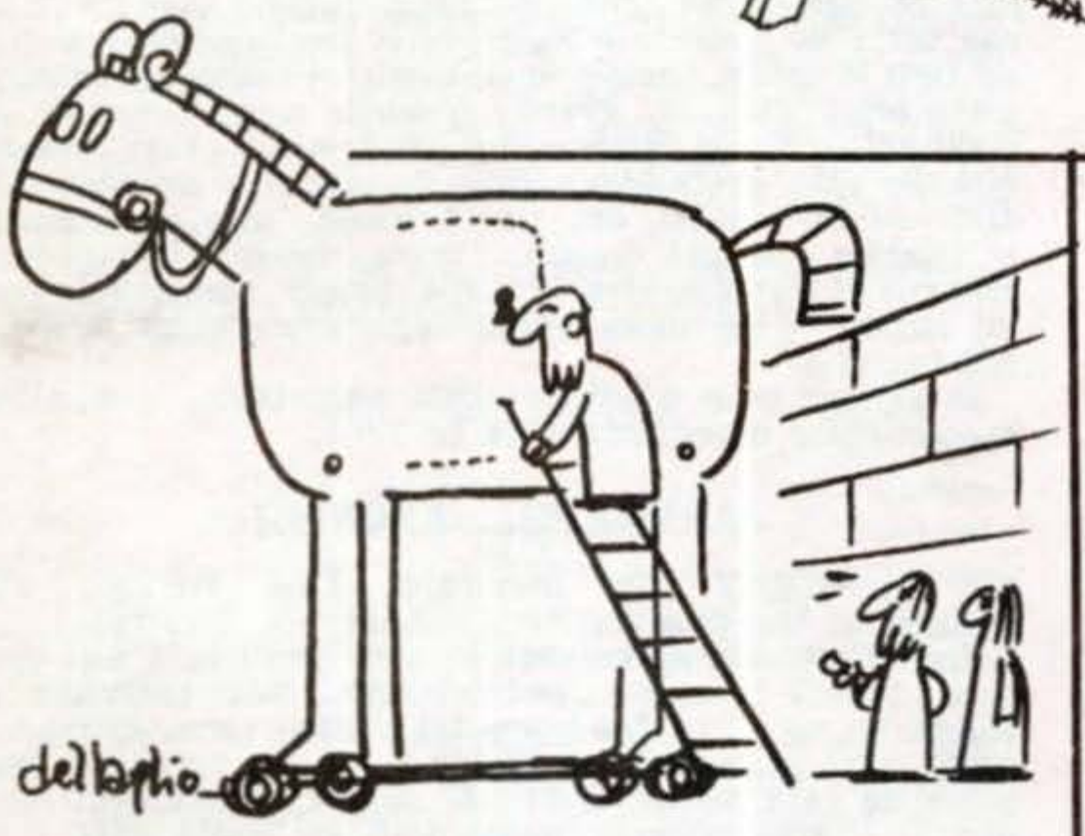

Vesnicile lui suspiciuni !

– Mă întreb ce ne-am fi făcut fără el !

– Scuzați, vă rog, dar masa era rezervată

Poşta M I

PERMISUL C.F.R. AL LUI LUCREŢIU PĂTRĂŞCANU

Apariţia articolului Manifest, 1935 *de George Ivaşcu a fost salutată de o serie de cititori care au trăit în vremea aceea la Iaşi. Am primit şi o seamă de precizări şi completări, între alţii din partea tovarăşului* EDUARD MEZINCESCU. *Iată ce ne scrie domnia-sa despre faptul că Lucreţiu Pătrăşcanu a prezentat la Iaşi numele ad-hoc „Mezincescu":*

„La epoca la care se referă articolul, subscrisul eram extern al Policlinicii C.F.R. din Cluj, în care calitate dispuneam de un permis de liberă circulaţie pe căile ferate.

Cu cîtăva vreme înainte de episodul relatat în articol, am primit la Cluj vizita lui Alexandru Mihăileanu, ca instructor al Comitetului Naţional Antifascist. La plecarea acestuia din Cluj, ca să economisim banii de drum, i-am împrumutat permisul meu de liberă circulaţie pe C.F.R. Intrat, ca să zic aşa, în patrimoniul organizaţiei, permisul respectiv a fost folosit cîteva luni, pînă l-am recuperat, de unii activişti, cu prilejul diverselor deplasări în provincie. L-a folosit şi Lucreţiu Pătrăşcanu cu prilejul menţionatei deplasări la Iaşi. Nu era o probă viguroasă de vigilenţă revoluţionară, dar nici o încălcare gravă a regulilor de conspiraţie. Activiştii Comitetului Naţional Antifascist aveau o situaţie legală, în limitele legalităţii din acea vreme. Lucreţiu Pătrăşcanu a venit atunci şi la Cluj, unde a întîlnit activişti ai Comitetului Naţional Antifascist pentru Ardeal şi diferite personalităţi locale, sub numele lui real".

VOLUNTARI ROMÂNI PENTRU UNIRE

TRAIAN PRISLOPEAN din *Deva*, ne trimite cîteva fotografii din perioada primului război mondial, reprezentînd români (printre care şi tatăl corespondentului nostru, Prislopean Dan) înrolaţi în „Corpul voluntarilor ardeleni şi bănăţeni" constituit în Italia din prizonierii de război. *„Din cele relatate de tatăl meu* — ne scrie cititorul nostru — *am aflat că a fost încorporat în armata austro-ungară, a participat la luptele de la Triest şi a fost luat prizonier la Udine. În Italia a stat doi ani de zile. Aici l-a cunoscut pe Vasile Lucaciu* (1852-1922, om politic român, unul dintre conducătorii luptei de eliberare naţională a românilor transilvăneni) *la îndemnul acestuia înrolîndu-se ca voluntar în Regimentul Cloşca".*

SALVA, 10 MAI 1763

Prof. AVRAM PARTENIE din com. *Chiuza*, jud. *Bistriţa-Năsăud*, ne trimite o evocare a unui episod din lupta românilor transilvăneni împotriva dominaţiei habsburgice, din care reţinem: *„În 1762, la 15 aprilie, împărăteasa Maria Tereza emitea decretul pentru înfiinţarea «Miliţiei naţionale grănicereşti» transilvănene, constituindu-se două regimente româneşti din grăniceri, care urmau să fie formate din locuitorii satelor năsăudene. În acest scop, au venit în aceste locuri ofiţeri imperiali însărcinaţi cu recrutările. Ţăranilor li s-a promis în schimbul înrolării eliberarea de dări şi de obligaţiile feudale. Atraşi de aceste perspective, mulţi s-au înscris pe listele militare. Odată înrolaţi, au aflat însă că erau obligaţi la efectuarea unor prestaţii, să-şi cumpere uniformele şi că erau datori, sub jurămînt, să servească în caz de război şi în afara hotarelor ţării. Ţăranii şi-au exprimat nemulţumirea prin agitaţii. Mulţi săteni au luat drumul pribegiei. Punctul culminant al agitaţiilor a fost atins în ziua de 10 mai 1763 cînd, pe platoul de lîngă satul Salva, urmau să depună jurămîntul două batalioane de infanterie şi opt companii de cavalerie. Erau prezenţi generalul austriac însărcinat cu organizarea regimentelor, episcopul de Blaj, numeroşi comisari imperiali etc.*

Cînd s-a ordonat începerea ceremonialului, din rîndurile ţăranilor adunaţi pe platou a ieşit bătrînul Tănase Todoran din Bichigiu — care se spunea că avea peste 100 ani — arătînd nemulţumirile grănicerilor în legătură cu condiţiile jurămîntului, cu nerespectarea promisiunilor făcute de imperiali. Agitaţi de cuvintele bătrînului, grănicerii i-au somat pe trimişii imperiali să părăsească imediat ţinutul. Generalul, episcopul şi toţi ofiţerii s-au grăbit să fugă spre a-şi salva vieţile.

Imediat a început o anchetă asupra celor petrecute la Salva, urmată de un proces care a durat 14 zile. La 12 noiembrie 1763 a fost pronunţată sentinţa. Din cei găsiţi vinovaţi pentru rebeliune, patru au fost executaţi (Tănase Todoran tras pe roată, alţi trei spînzuraţi) iar 15 ţărani au fost puşi să treacă de zece ori în sus şi în jos «printre loviturile de vergi a trei sute de soldaţi»".

„MAI DE FOLOS ZĂBAVĂ..."

ANDREI CIUREA *din* Zărneşti, jud. Braşov, *colaborator al revistei noastre la rubrica* Zîmbete din cronici, *mulţumindu-ne pentru onorariul cuvenit, ne comunică următoarele:* „Cu suma respectivă — la care am mai adăugat o diferenţă — am achitat costul unui abonament pe un an la *Magazin istoric* pentru Căminul cultural din comuna Zărneşti. În felul acesta, aş dori să contribui, fie cît de puţin, la răspîndirea gustului pentru citit al concetăţenilor mei, căci, după cum scrie Miron Costin *«Nu este alta şi mai frumoasă şi mai de folos în toată viaţa omului zăbavă decît cititul cărţilor»".*

Un gest semnificativ, pentru care îl felicităm călduros pe cititorul şi colaboratorul nostru.

„DANSATOAREA" DE LA TAUŢ

Prof. EUGEN PĂDUREANU din *Arad*, ne semnalează o descoperire arheologică deosebită: *„În cadrul unui studiu sistematic al depresiunii Zarandului, au fost efectuate în primăvara acestui an cercetări de suprafaţă în perimetrul comunei Tauţ, judeţul Arad. Aici, sub vălul de apărare a fortificaţiei feudale de pe Deluţ, au ieşit la iveală urmele unei aşezări neolitice aparţinînd orizontului Tisa II. Printre resturile ceramice găsite cu acest prilej, a fost descoperit şi unul care, prin caracteristicile sale, dobîndeşte valoare de unicat — un fragment dintr-un vas-castron, din pastă brună, care are incizată în interior o siluetă umană. Figura, reprezentînd un personaj feminin sugerează* — după opinia corespondentului nostru — *un dans ritual, legat probabil de practica semănatului".*

În aşteptarea şi a altor opinii autorizate, semnalăm specialiştilor descoperirea de la Tauţ.

APROAPE... ANONIMI

ŞT. CONDRAT din Bucureşti, LIA HOSSU din *Constanţa*, un pasionat colecţionar de ilustrate din *Galaţi* şi alţi corespondenţi care ne scriu fără a-şi preciza adresele complete: scrisorile dv., chiar interesante, suferă de un viciu fundamental pentru orice corespondenţă care presupune un dialog — nu ne furnizaţi minimul de date necesare (stradă, număr, apartament etc.) pentru ca răspunsurile noastre să vă poată găsi. Aşa încît, pentru noi, sînteţi ca şi... anonimi. Iar scrisorilor anonime, aşa cum am precizat şi în alte rînduri, şi *aşa cum o impune însăşi logica anonimatului*, nu le răspundem.

PRECIZĂRI

În articolul *Meritele ilustrului voievod* (nr. 8/1975), în primul paragraf din coloana 1, p. 15, titlul corect al lucrării citate este *Esenţa ştirilor*. Pe aceeaşi pagină şi coloană, începutul paragrafului doi se va citi în mod corect: „Informaţii ample găsim şi în *Istoria dinastiei osmane* (Tarih-i Al-i Osman), scrisă de Abdul Kadir efendi". Precizăm, de asemenea, că în acelaşi articol, (p. 16), clişeul a apărut ranversat.

MULŢUMIRI

Din corespondenţa sosită în ultimul timp pe adresa revistei noastre, am reţinut sugestiile, propunerile, observaţiile şi comunicările cuprinse în scrisorile următorilor cititori, cărora le mulţumim: T. FERARU, *din* Bucureşti; ALECU CIUNGU, *din* Focşani; DAN CĂLINA, *din* Baia Mare; ION I. GABRIEL MALANCU, *din* com. Schitu-Goleşti, jud. Argeş; MIRCEA P. CARACIUC, *din* com. Frasin, jud. Suceava.

Poşta M I

PRIETENIA M.KOGĂLNICEANU — V. A. URECHIA

Lectorul universitar V. GOIA, *de la* Universitatea Babeş-Bolyai, *din* Cluj-Napoca, *ne trimite cîteva însemnări privind prietenia şi colaborarea dintre Mihail Kogălniceanu şi V.A. Urechia, istoric şi om politic liberal din care reţinem:* „Deşi ca vîrstă autorul *Istoriei Românilor*, în 14 volume, V.A. Urechia (1834-1901) era mai aproape de Al. Odobescu şi B.P. Hasdeu el se considera că aparţine pleiadei paşoptiste, reprezentate de M. Kogălniceanu, V. Alecsandri şi C.A. Rosetti. A întreţinut relaţii cu toţi trei, dar prietenia cea mai durabilă a nutrit-o faţă de Mihail Kogălniceanu. Din corespondenţa celor doi, din *Amintirile* lui V. A. Urechia, se vede rolul covîrşitor pe care l-a avut Kogălniceanu în cariera didactică, publicistică şi politică a discipolului său.

V.A. Urechia şi-a început activitatea de gazetar în anii studenţiei la Paris, unde a scos săptămînalul *Opiniunea* (1856), însă abia în redacţia de la *Steaoa Dunării* (ziar unionist apărut sub conducerea lui Kogălniceanu la Iaşi, între 1855-1856, 1858-1860 şi, sub titlul *l'Etoile du Danube* la Bruxelles, între 1856-1858 — *n.r.)* şi-a perfectat cunoştinţele de ziaristică, lucrînd în preajma şi sub directa supraveghere a mai vîrstnicului său confrate.

Mai tîrziu, cînd Urechia a scos aproape singur gazetele «parlamentare» *Adunarea naţională* (1869) şi *Informaţiunile bucureştene* (1870), Kogălniceanu i-a îndrumat deseori activitatea prodigioasă.

Chiar dacă, ulterior, Urechia s-a apropiat mai mult în activitatea politică de C.A. Rosetti şi I.C. Brătianu, cu sprijinul cărora va ajunge ministru al Cultelor în 1881, el a rămas legat sufleteşte de Kogălniceanu. De fapt, sprijinit de acesta, s-a impus atenţiei Partidului Naţional-Liberal ca deputat de Ismail şi apoi senator de Covurlui. M. Kogălniceanu l-a susţinut personal în campania electorală, comunicîndu-i într-o scrisoare din 1876: «Fii sigur că [...] mă voi pune în patru spre a-ţi apăra candidatura!»

Prietenia dintre cei doi istorici s-a păstrat neştirbită pînă la sfîrşitul vieţii lui Mihail Kogălniceanu".

CEI DOI RADU

EM. BRUSTUR *din* Suceava: „În articolul *Viteazul Radu de la Afumaţi* de Manole Neagoe (nr. 6/1975) este amintit Radu Bădica «frate bun cu Radu de la Afumaţi». Din alte surse istorice am aflat însă că Radu Bădica a fost frate vitreg cu domnitorul. Care este adevărul"? *ne întreabă cititorul nostru sucevean.*

Într-adevăr, precizează Manole Neagoe, autorul articolului, Radu Bădica (sau Badea sau Radu din Hotărani, cum mai este cunoscut în acte), fiu natural al lui Radu cel Mare (1495-1508) şi văr primar cu Neagoe Basarab, a fost doar...frate vitreg cu Radu de la Afumaţi. Mare postelnic (5 iunie 1517-6 august 1520), mare comis (2 septembrie 1520-30 noiembrie 1521) el a ajuns domn pentru o scurtă perioadă, fiind ucis de otomani în 1524. A fost înmormîntat la mănăstirea Dealu — ctitoria tatălui său — de către Radu de la Afumaţi.

LOCURI ŞI BĂTĂLII

IOAN FLOREA, *din* Suceava, *ne cere precizări despre localităţile Şerpăleşti şi Boian, unde au avut loc în 1559 lupte între doamna Chiajna şi cetele boierilor potrivnici. Satul Şerpăleşti, astăzi dispărut, se afla la nord de Giurgiu. Boian, unde s-a dat cealaltă luptă, se afla lîngă Comani, jud. Olt.*

Precizăm că la Şerpăleşti, în ianuarie 1595 a avut loc şi o ciocnire a lui Mihai Viteazul cu o armată turcotătară, bătălie soldată cu o strălucită victorie a voievodului român.

COMPLETĂRI

DEZIDERIU MACH *din* Cîmpia Turzii, *referindu-se la introducerea la amintirile mareşalului Foch (nr. 10/1975) precizează că bombardamentul german din martie 1918 asupra Parisului a fost efectuat nu cu tipul de tun „Bertha cea grasă", ci cu aşa-zisul „tun al Parisului" (Pariskanone).* „Acest tun cu ţeavă lungă, calibrul 210 mm şi deservit de 60 servanţi — *ne scrie corespondentul nostru* — avea bătaia pînă la 130 km, iar proiectilele între 90-105 kg. Tunul a jucat un rol mai mult spectaculos, în ansamblu rezultatele bombardamentelor nejustificînd costul obuzelor trase".

Cristian POPIŞTEANU

CERERI ŞI OFERTE

PETCU VASILE, str. Mihai Viteazul, nr. 5, Bloc. W, sc. III, ap. 48, Hunedoara, *solicită: nr. 1-4, 6, 8, 9/1975; 1-4, 6/1968; 7, 8/1969; 1, 3/1970; oferă: nr. 4/1969; 8/1970.*

CONSTANTIN A. IOAN, com. Prundul Bîrgăului, nr. 297, jud. Bistriţa Năsăud, *solicită: nr. 1-2, 5 /1967; oferă: nr. 11-12/1971; 3, 5, 6, 10-12/1972; 2, 9, 10/1973; 10-12/1974.*

VASILE VIDEANU, str. Barbu Văcărescu, nr. 67, sector 1, Bucureşti, tel. 51.56. 67, *oferă colecţia completă.*

VOLF GUSTAV, Bloc 9, sc. 2, et. 8, ap. 29, Craioviţa Nouă, Craiova, *solicită: nr. 1, 3-5/1967; 1, 2/1968; 2, 4/1975.*

IOAN COŞARIU, com. Racoviţa, str. Drăgoeşti, nr. 49, jud. Timiş, *solicită: nr. 2/1967; 3/1968; oferă: 9/1968; 4, 9/1973; 3, 5, 8, 10/1974.*

FERARU TEOFAN, str. Aleea Dealul Măcinului, nr.8, Bloc O 38, ap. 113, Bucureşti, tel. 49.29.72, *oferă colecţia 1969-1975.*

ROPOŢESCU ANTON, str. Macaralei, nr. 6, Bloc M 27, sc. C, ap. 41, sector 4 (Titan), Bucureşti, *solicită: nr. 1-5/1967.*

MĂRĂŞESCU MARIN, str. Mierlei, Bloc 58, ap. 49, Tîrgovişte, jud. Dîmboviţa, *solicită: 1-9/1967; 10/1969; 3, 11/1971; 4, 6, 12/1972; 11/1973; 2, 4/1974; oferă: nr. 2/1969; 4/1970; 9/1971; 8-10/1972; 3, 8, 9/1973; 8/1974.*

Colegiul şi redacţia revistei **Magazin istoric** *urează tuturor cititorilor şi colaboratorilor săi LA MULŢI ANI!*

Călduroase urări de sănătate şi noi succese în bogata lor activitate adresăm, de asemenea, colectivului de muncitori, tehnicieni şi ingineri ai Combinatului Poligrafic „Casa scînteii", tuturor celor care cu rîvnă şi atenţie deosebite îngrijesc de apariţia şi difuzarea revistei noastre în condiţii cît mai bune.

Sumarul sumarelor

ISTORIA ROMÂNIEI

VECHE

		Nr.	Pag.
Geto-dacii din valea Buzăului	— Babeş M.	6 (99)	30-32
Un strămoş al Bucureştilor?	— Bogdan C.	10 (103)	37
Peştera cu picturi	— Boroneanţ V.	6 (99)	51-53
Carul votiv de la Bujoru	— David Gh.	8 (101)	52
O monedă rară: byzantion	— Mărculescu O.	7 (100)	40
Surpriza de la Argeş	— Moisescu N.I.	7 (100)	40-41
Tezaurul de la Pelinu	— Ocheşanu R. — Mihalcea Al.	7 (100)	39
Columna şi chipul lui Decebal	—	7 (100)	22

MEDIE

Miron Costin — o primă treaptă a conştiinţei naţionale	— Almaş D.	10 (103)	2-4, 43
Un călător necunoscut prin Moldova lui Ştefan cel Mare	— Armbruster A.	1 (94)	8
Vechi aşezări şi monumente moldovene	— Cândea V.	12 (105)	8
Stindardul cel mare al lui Mihai	— Cernovodeanu D.	7 (100)	14
Ştefan Bogdan — un principe moldovean la curtea regelui Iacob I Stuart (I, II)	— Cernovodeanu P.	3 (96) 4 (97)	20-22 50-54
Un corespondent englez al domnilor români (I, II)	— Cernovodeanu P.	9 (102) 11 (104)	21-23 28-29
Crăciuna — cetatea fără apă	— Chiţescu L.	1 (94)	12-13
Capitulaţiile — tratate fundamentale privind istoria suveranităţii de stat a ţărilor române	— Copoiu N.	3 (96)	33-36
Marea biruinţă a lui Ştefan cel Mare (Vaslui 10 ianuarie)	— Cupşa I.	1 (94)	6-9, 11
Horea, Rex Daciae	— Dobre Al.	9 (102)	40-41
Mărturii străine despre Mihai Viteazul	— Gal I.	8 (101)	14-16
Baba Novac şi minunaţii săi haiduci	— George M.	5 (98)	15-16
Povestea unui steag al lui Ştefan cel Mare	— Ghibaldan V.	1 (94)	10-11
„Veşti de lucruri adevărate şi temeinice“	— Giurescu C.	7 (100)	24-26
Codrul — frate cu românul	— Giurescu C.C.	3 (96)	16-19
Primul domn al tuturor românilor	— Giurescu C.D.	5 (98)	2-6
De acelaşi sînge cu moldovenii	— Grigoraş N.	5 (98)	7-10
Octombrie 1777: asasinatul de la Beilic şi versiunile sale	— Grigoraş N.	12 (105)	38-40
Istoricul unui nume: Ţara Românească:	— Maciu V.	12 (105)	2-3, 36
Nicolae Milescu şi marile lui virtuţi diplomatice	— Maliţa M.	12 (105)	17-19
Mitropolitul Dosoftei — istoric al românilor	— Mircea I.R.	8 (101)	46-47
Vlaicu vodă	— Neagoe M.	11 (104)	2-5
Viteazul Radu de la Afumaţi	— Neagoe M.	6 (99)	2-5, 12
Curtea Arsă	— Panait I.P.	10 (103)	34-37
Transilvania — cea de-a doua Valahie	— Pascu Şt.	5 (98)	11-14
Mihai Viteazul şi românii transilvăneni	— Păcurariu M.	7 (100)	12-13, 41
Sanctuarul de istorie şi artă veche românească de la Streisîngeorgiu	— Popa R.	9 (102)	34-35
Dvera de la Stăneşti	— Popescu M.M.	9 (102)	32
Pavel Chinezul	— Rezachevici C.	2 (95)	33
Cele două idei ale însemnării Viteazului	— Rezachevici C.	10 (103)	13-15
Două portrete mai puţin cunoscute ale Viteazului	— Simionescu C.	5 (98)	17
O călătorie la muntele Athos	— Simionescu C.	7 (100)	32
„Alexandru vodă cel Bătrîn şi Bun...“	— Ştefănescu Şt.	4 (97)	4-6
Antim Ivireanul	— Ştrempel G.	11 (104)	17-19
Pietrele de la Dulceşti	— G.S.	9 (102)	51
Ecouri de lungă durată	— G.S.	12 (105)	9-10

MODERNĂ

Urmaşii lui Bălcescu	— Almaş D.	2 (95)	2-6
Trecutul — izvor de idei şi simţiri înalte [Eminescu]	— Almaş D.	2 (95)	19-20
Văcăreştii	— Almaş D.	5 (98)	70-75
9 mai 1877; sîntem independenţi, sîntem naţiune de sine stătătoare	— Constantinescu Şt.	5 (98)	51-56
[Eminescu:] „Independenţa e suma vieţii noastre istorice“	— Copoiu N.	2 (95)	18-19

		Nr.	Pag.
Unirea Principatelor Române în documentele epocii	— Copoiu N.	4 (97)	33-36
		5 (98)	57-59
		6 (99)	13-17
		7 (100)	15-20
		8 (101)	25-35
		9 (102)	15-20
		10 (103)	8-12
		11 (104)	14-16
		12 (105)	4-8
La loc de mare cinstire în istoria patriei	— Georgescu E.	5 (98)	77-79
Ana Ipătescu	— Ionescu Gh. T.	6 (99)	6-8
„Cîteva păreri personale"	— Ionescu Take	12 (105)	20-22
Luminoasa inițiativă a femeilor din Brașov	— Ioniță E.	5 (98)	81-82
Costache Negri: un ctitor al României moderne	— Maciu V.	5 (98)	66-69
O farsă judiciară... și judecata nepărtinitoare a istoriei	— Matei Gh.	12 (105)	28-30
Eminescu și istoria	— Munteanu G.	2 (95)	16-18
Teodor Diamant	— Munteanu N.G.	2 (95)	22-27
Revista **Familia**	— Netea V.	2 (95)	30-32
Ioan Ursu	— Netea V.	8 (101)	54-55
Apusul unei prietenii: Maiorescu — Carp	— Ornea Z.	4 (97)	38-43
Iancu Chiriţopol — comisar al revoluției pașoptiste	— Onea Oct.	2 (95)	6
Un medic brăilean salvează sute de prizonieri italieni	— Paltin S.	12 (105)	56
Primul mare pod din țara Românească	— Păunescu E.	12 (105)	49
„Domnia poporului prin popor"	— Petrișor V.	4 (97)	14, 43
Solii socialiste peste Dunăre	— Pintean T. — Toacă I.	12 (105)	31-32
La Țebea	— Popescu Muscel I.	10 (103)	42-43
Popa Radu Șapcă	— Potra G.	6 (99)	9-12
Haiducul Ioniță Tunsu	— Potra G.	11 (104)	39-41, 55
Imagini ale anului revoluționar 1848 din Principatele Române, în periodicul **Illustrierte Zeitung**	— Schwann St. — Brătescu G.	5 (98)	60-64
Constantin Giurescu	— Ștefănescu Șt.	7 (100)	23
Grupurile socialiste române de la Paris la început de secol	— Tănăsescu Fl. — Ștefan M.	7 (100)	8-11
Pe temeliile unității — operă de împlinire	— Tudoran G.	5 (98)	65, 91
O sabie japoneză pentru vitejii de la Mărășești	— Ursu I.	4 (97)	31
Medici—soldați în războiul de independență	— N.Z.M.	6 (99)	36
Unirea Principatelor în dezbaterea Conferinței de la Paris (mai-august 1858)	—	1 (94)	28-34

CONTEMPORANĂ

Istoricul Congres	—	1 (94)	2-5
Președintele Nicolae Ceaușescu — alesul întregii națiuni	—	4 (97)	2-3
Nicolae Ceaușescu: Unitatea dintre trecut, prezent și viitor	—	7 (100)	4-7
Nicolae Ceaușescu: Milenara existență a poporului român	—	8 (101)	3-6
23 august 1944 — 6 martie 1945: politica de alianțe a P.C.R. (I, II)	— Alexandrescu I.	2 (95)	7-11
		3 (96)	2-6
Alba Iulia: două milenii de existență	— Anghel Gh.	5 (98)	18-21
Adevărate focare de propagandă comunistă	— Arimia V.	8 (101)	24
Ridicăm aici glasul	— Bilă I.	6 (99)	39-40
Cei șapte din Jimbolia	— Breier Th.	11 (104)	30-31
O carte cehoslovacă despre eroismul ostașilor români	— Covaci M.	10 (103)	12
Muncitorii români — solidari cu proletariatul rus (1905)	— Copoiu N.	1 (94)	24-27
L. Pătrășcanu — profesor universitar	— Dandara L.	11 (104)	9-11
N. Iorga împotriva Gărzii de fier	— Florian Șt.	11 (104)	20-22
Potemkiniștii în România	— Georgescu T.	6 (99)	22-24
Craiova — 1750 ani	— Georgescu T.	9 (102)	13-14
Gh. Popa-Lisseanu	— Grigoriu P.	7 (100)	26
Bătălia pentru trecătorile din Carpați	— Grozea T.	9 (102)	7-10
„Generale Rădescu, vă vom sili să demisionați"	— Ioniță Gh. I. — Ștefan M.	3 (96)	9-13
Cinstind munca și lupta înaintașilor	— Ioniță Gh. I.	8 (101)	2
Manifest 1935	— Ivașcu G.	9 (102)	11-12
Un muzeu centenar	— Lăcustă I.	1 (94)	34
Precizări la o biografie [dr. N. Lupu]	— Livezeanu O.	8 (101)	45, 55
Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul" în războiul antihitlerist	— Loghin L.	4 (97)	26-28
Ultima zi a lui Armand Călinescu	— Lungu Dov	7 (100)	44-45
România în lumea contemporană — o proiecție istorică	— Marian S. — Potra G.G.	9 (102)	2-6
O pagină tristă a istoriei	— Matichescu O.	8 (101)	22-24

		Nr.	Pag.
Un general hitlerist capturat de un plutonier român	— Mîndru C.	8 (101)	9-13
La ora O, minus 30 minute	— Nichita P.	3 (96)	6-9
Gînduri despre eternitate și istorie	— Nicolescu M.	7 (100)	28-29
Lupta revoluționară și democratică a studențimii române	— Petculescu C.	6 (99)	34-39
Blocul Muncitoresc Țărănesc	— Popescu N. — Cardaș A.	10 (103)	21-23
București, 6 martie 1945, orele 19,00: „Noul guvern a depus jurămîntul“	— Popișteanu Cr.	3 (96)	14-15
Gloriosul deceniu	— Popișteanu Cr. — Zaharia Gh.	7 (100)	2-3
„Cazul“ Tilea	— Popișteanu Cr.	10 (103)	16-20
L. Pătrășcanu — tînăr comunist	— Popișteanu Cr.	11 (104)	6-8
Întîlniri cu dr. N. Lupu la Bruxelles și la Paris	— Roman V.	8 (101)	42-44
Rebeliunea legionară în versiunea generalului Hansen	— Savu Al. Gh.	2 (95)	58-61
L. Pătrășcanu — istoric marxist	— Savu Al. Gh.	11 (104)	11-12
La Scăieni în 1975	— Sărățeanu L.	2 (95)	23-27
Studenții bucureșteni la școala luptei antifasciste	— Simion E. — Iliescu V.	6 (99)	41-42
August 1940: Dictatul de la Viena — expresie a politicii de forță	— Simion A. — Ștefan M.	8 (101)	17-22
Procurorul de Covurlui refuză	— Stănescu M.C.	10 (103)	5-7
Protestul Elenei Filipovici	— Tălăngescu M. — Toacă I.	11 (104)	13
Partidele muncitorești în avanscena istoriei românești	— Țuțui Gh.	1 (94)	14-17
Asaltul prefecturilor	— Țuțui Gh.	2 (95)	12-16
Colocviu româno-englez	— Ursu I.	9 (102)	23
Tot despre capitularea de la Gherghița	— Vasiliu E.	10 (103)	41
Portrete politice (Nicolae Iorga, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, I.G. Duca, dr. Nicolae Lupu, Gr. Filipescu, Gr. Iunian)	— Xeni C.	1 (94) 2 (95) 3 (96) 4 (97)	54-60 52-57 54-60 47-49
România în războiul antifascist	— Zaharia Gh.	5 (98)	22-26
Sfîrșitul lui Take Ionescu	— Woroniecki A. E.	7 (100)	43-44
23 August 1944: începutul unei noi ere în istoria poporului român	— M. Șt.	8 (100)	8-9
Microcongres de studii sud-est europene la **Magazin istoric** (I, II, III)	—	2 (95) 3 (96) 4 (97)	28-29 24-25 44-46
Filatelie și istorie	—	7 (100)	42

INTERVIURILE NOASTRE

Prof. Carlo Salinari: „România — o țară influentă și respectată“.	— Covaci M.	8 (101)	6-7
Scarlat Callimachi: „Strămoșii mei au fost răzeși“	— Lăcustă I.	9 (102)	24-25
Maurice Baumont: „Admirabila faptă de arme a României“	— Popișteanu Cr.	5 (98)	23
Pavel Chihaia: „Prin vechi cetăți de scaun românești“	— Ursu I.	3 (96)	23

ISTORIA UNIVERSALĂ

VECHE

Ecouri ale timpului trecut	— Anamali S.	11 (104)	37-38
Cine a „inventat“ istoria	— Bowra C.M.	7 (100)	34-38
Unde, cînd și cum s-a produs „Potopul biblic?“	— Hennig R.	1 (94)	45-47 52
Agathocle	— Matei C.H.	10 (103)	50-53
Ostașii de ceramică ai împăratului unificator	— Minei N.	10 (103)	28-29
File de istorie araucană	— Pop E.	1 (94)	20-23
Marea sărbătoare a soarelui	— Marc de Smedt	12 (105)	54-55
Vercingetorix (I, II)	— Tudor D.	8 (101) 9 (102)	50-52 52-53
Agrippina cea Tînără (II)	— Vailes E.	1 (94)	48-52
Aurelian — împăratul cu mîna pe spadă	— Vulpe R.	4 (97)	7-13

MEDIE

Egmont: erou al istoriei și al literaturii (I, II)	— Almaș D.	8 (101) 9 (102)	48-49 49-50
Un erou și un martir — cneazul Lazăr	— Almaș D.	11 (104)	34-36
Un sculptor pictează o capodoperă (Michelangelo)	— Brion M.	10 (103)	24-27
„Fulgerul“ la picioarele „Stăpînului fulgerului și trăsnetului“	— Champdor A.	9 (102)	36-39

		Nr.	Pag.
De la Colonia romană la Kölnul german	— Cleja-Gîrbea C.	11 (104)	45-47
File din istoria Coreei	— Cristian V.	12 (105)	25-27
Toledo: un dialog între civilizaţii	— Escaich R.	6 (99)	43-46
Pagini din istoria pirateriei	— Gosse Ph.	7 (100)	50-54
Cine a murit în turnul de la Temple?	— Hastier L.	7 (100)	46-49
Hansa — un „imperiu" nordic al negustorilor	— Ionescu V.	9 (102)	45-48
Don Carlos	— Ionescu V.	11 (104)	42-44
Salah al-Din: o sabie „loială" împotriva cruciaţilor	— Neagoe M.	3 (96)	50-53
Războinicii stăpîni ai castelelor	— Manolescu R.	2 (95)	43-47
Un rege neîncoronat al Canarelor (Jean de Béthencourt)	— Marc de Villiers du Terrage	11 (104)	52-55
„Masca de Fier" — fratele geamăn al regelui Soare?	— Pagnol M.	5 (98)	87-91
Mazarin: un nedreptăţit al istoriei?	— Schumann M.	6 (99)	25-29
Febra aurului (I, II)	— Sedillot R.	5 (98); 6 (99)	83-86; 47-50

MODERNĂ

Portugalia se proclamă republică	— Babici I.	10 (103)	38-40
Memorii (I, II, III)	— Foch F.	9 (102); 10 (103); 11 (104)	26-31; 44-49; 23-27, 32
Byron la Missolonghi	— Ionescu V.; — Iosipescu S.	4 (97)	56-60
Sfîrşitul ţarismului (I, II, III, IV, V, VI)	— Kasvinov M.	6 (99); 7 (100); 8 (101); 9 (102); 10 (103); 11 (104)	54-60; 55-60; 56-61; 55-60; 55-60; 56-61
Pagini din istoria Canadei	— Lanctot G.	12 (105)	11-16
Invincibilul Løvendal la Timişoara	— Løvendal-Papae L.	10 (103)	30-32
Bicentennial	— Minei N.	7 (100)	27
1896 — Insurecţia filipineză şi ecourile ei în România	— Unc Gh.	2 (95)	48-50

CONTEMPORANĂ

Eu l-am executat pe Mussolini"	— Audisio W.	12 (105)	50-53, 55
Antifascişti germani în rezistenţa franceză	— Bonte Fl.	5 (98)	41-43
Povestea unui soldat	— Bradley O.N.	5 (98)	33-36
Bombe asupra Berlinului	— Baranov A.	4 (97)	19-20
Anglia în război	— Calder A.	5 (98)	37-40
Martor la agonia Reichului nazist	— Castellan G.	5 (98)	44-45, 82
Berlin, 1-2 mai 1945 (I, II)	— Ciuikov V.I.	4 (97); 5 (98)	15-18, 32; 28-32
Prietenul oamenilor (Saint-Exupéry)	— Dragomirescu I.	1 (94)	41
Pagini din rezistenţa antifascistă daneză.	— Dragomirescu I.	2 (95)	38-41
Cum am scris cartea **Hitler, regele Carol şi mareşalul Antonescu**	— Hilgruber A.	4 (97)	21-25
Lipa, un Oradour istrian	— Iosif P.	3 (96)	48
Nave militare în al doilea război mondial	—Koslinschi N.	11 (104)	48-50
Înfrîngerea de la Arnhem putea fi evitată	— De Launay J.	1 (94)	35-40
Crabul se strecoară printre dinţii dragonului	— Marian P.B.	12 (105)	33-35
Tragica zi a Hiroshimei	— Marx J.L.	8 (101)	38-41, 55
Saint-Exupéry nu s-a mai întors	— Migeo M.	1 (94)	42-44
Muzică + politică + diplomaţie = Paderewski	— Motaş D.	8 (101)	32
Insurecţia din august 1945	— Nguyen Khac Vien	3 (96)	28-32
Amintirile unui ambasador la Berlin	— PoncetA. F.	12 (105)	44-48
André Malraux şi aventura umană a secolului XX	— Popişteanu Cr.	1 (94)	18-19
Acasă la istorici francezi	— Popişteanu Cr.	4 (97)	29-30
Maurice Baumont: „Subiecte de istorie franceză"	— Popişteanu Cr.	7 (100)	21-22
Pagini de istorie vietnameză	— Preda E.	3 (96)	26-27
Secretele „Tubului Alloys" (I, II)	— Preda E.	8 (101); 9 (102)	35-37; 42-44
24 octombrie 1929. „Joia neagră" de la New York	— Rees Garonwy	12 (105)	41-43
Monte Cassino	— Robichon J.	3 (96)	42-47
Jaquemotte	— Roman V.	9 (102)	14
Cele cinci zile ale insurecţiei din Torino	— Secchia P.	5 (98)	46-50
Bătălia pentru eliberarea Ucrainei apusene (I, II)	— Vasilevski A.M.	2 (95); 3 (96)	34-37, 41; 37-41
Marsilia, octombrie 1934 — un dublu asasinat cu telecomandă	— Weiger Fr.	6 (99)	18-21

CONTENTS (Romanian History) **V. MACIU** What's in a Name — the Romanian Land... 2 • **N. COPOIU** 1859. Documents of the Elective Assemblies ... 4 • **V. CÂNDEA** Old Moldavian Settlements and Monuments ... 8 • Foreign Testimonies Regarding Michael the Brave ... 9 • **M. MALIȚA** The Romanian Diplomat Nicolae Milescu at European Courts ... 17 • **T. IONESCU** „Some Personal Views"... 20 • **G. MATEI** 1899. The Case against Village Socialist Clubs ... 28 • **T. PINTEAN, I. TOACĂ** Socialist Messengers across the Danube ... 31 • **N. GRIGORAȘ** The Murder of Prince Grigore Alexandru Ghica... 38 • **S. PALTIN** 1918. A Physician of Brăila Saves Hundreds of Italian Prisoners ... 56

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **V. MACIU** Le pays roumain a emprunté le nom de ses habitants ... 2 • **N. COPOIU** 1859. Documents des Assemblées Electorales ... 4 • **V. CÂNDEA** Localités et monuments anciens de Moldavie ... 8 • Témoignages étrangers concernant Michel le Brave ... 9 • **M. MALIȚA** Le diplomate roumain Nicolae Milescu aux cours européennes ... 17 • **T. IONESCU** „Quelques opinions personnelles" ... 20 • **G. MATEI** 1899. Le procès des clubs socialistes de village ... 28 • **T. PINTEAN, I. TOACĂ** Messagers socialistes au-delà du Danube ... 31 • **N. GRIGORAȘ** L'assassinat du prince Grigore Alexandru Ghica... 38 • **S. PALTIN** 1918. Un médecin de Brăila sauve des centaines de prisonniers italiens ... 56

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **В. МАЧУ** Значение Названия „Румынская страна"... • 2. **Н. КОПОЮ** 1859. Документы Избирательных собраний ... 4 • **В. КЫНДЯ** Древние молдавские местности и памятники ... 8 Иностранные свидетельства о Михаиле Храбром ... 9 • **М. МАЛИЦА** Румынский дипломат Николае Милеску при европейских дворах ... 17 • **Т. ИОНЕСКУ** „Несколько личных мнений" • **Г. МАТЕЙ** 1899. Процесс социалистических клубов в деревнях ... 28. • **Т. ПИНТЯН, И. ТОАКЭ** Социалистические послания через Дунай... 31 • **Н. ГРИГОРАШ** Как был убит Григоре Александру Гика ... 38. • **С. ПАЛТИН** 1918. Брэильский доктор спасает сотни италианских пленных ... 56

INHALT (Rumänische Geschichte) **V. MACIU** Die Bedeutung eines Ausdrucks: das rumänische Land ... 2 • **N. COPOIU** 1859. Dokumente über Wahlversammlungen ... 4 • **V. CÂNDEA** Alte moldauische Ansiedlungen und Monumente ... 8 • Ausländische Aussagen über Mihai der Tapfere ... 9 • **M. MALIȚA** Die Anwesenheit des rumänischen Diplomaten Nicolae Milescu an europäischen Höfen ... 17 • **T. IONESCU** „Einige persönliche Meinungen" ... 20 • **G. MATEI** 1899. Der Prozess der sozialistischen Dorfklubs ... 28 • **T. PINTEAN, I. TOACĂ** Sozialistische Bote über der Donau ... 31 • **N. GRIGORAȘ** Die Ermordung des Wojewoden Grigore Alexandru Ghica ... 38 • **S. PALTIN** 1918. Ein Arzt aus Brăila rettet hunderte von italienischen Gefangenen ... 56

SUMARIO (Historia rumana) **V. MACIU** La resonancia de un nombre — Tierra Rumana ... 2 • **N. COPOIU** 1859. Documentos de las Asambleas Electivas ... 4 • **V. CÂNDEA** Antiquos poblaciones y monumentos moldavos ... 8 • Testimonios estranjeros sobre el Miguel el Valiente ... 9 • **M. MALIȚA** El diplomata rumano Nicolae Milescu a las cortes europeos ... 17 • **T. IONESCU** „Algunos pareceres personales" ... 20 • **G. MATEI** 1899. El proceso de los clubs socialistas de las aldeas... 28 • **T. PINTEAN, I. TOACĂ** Mensajeros socialistas sobre el Danubio ... 31 • **N. GRIGORAȘ** El asesinato de Grigore Alexandru Ghica Volevod ... 38 • **S. PALTIN** 1918. Un medico de Brăila salva cien de prisioneros italianos ... 56

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011631.

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427